

Chris Lomme

KLEINBURGERLIJK, ZO BEN IK...

Wie herinnert zich Chris Lomme niet als Marieke uit Vlaanderens meest populaire serie «Schipper naast Mathilde»? Maar de gevierde KVS-actrice heeft nog heel wat meer in haar mars. In «Hard Labeur» was zij een afgepeigerde boerin. In «De Dwaling» een lieve (en jonge) grootmoeder en over enkele maanden zien we haar weer in «Gejaagd door het weekend» als een erg mondaine juffer. Inmiddels is ze te zien in «Klein Londen, Klein Berlijn» als Madeleine, een dame uit de stad en de enige, grote, echte liefde van Charley de Canadees.

BRT 1 zondag 20.50

Chris Lomme bekijkt aandachtig het resultaat van een duchtig uurtje kappen en schminken in de spiegel, alsof ze zelf verbaasd is over de transformatie die ze heeft ondergaan. De erg vormelijke, vooroorlogse kledij, het sterk achteruitgetrokken haar, de hele outfit. Een heel ander iemand.

Chris: «Madeleine is dan ook een speciaal iemand in dit verhaal. Zij is de enige "dame uit de stad" en dat weten de mensen. Hoewel Charley aan zijn trekken komt bij z'n gewillige buurvrouwjes, is het toch naar deze Madeleine dat zijn hart uitgaat. Hij heeft het ook konstant over haar. Ze blijken elkaar geregeld te schrijven en hij heeft het dan in

verkapte termen steeds over trouwen, waar zij eerder aan vriendschap denkt. Pas als de nood hoog wordt en zij door oorlogsomstandigheden gedwongen is naar hem te gaan, omdat ze eten nodig heeft, zet ze een stap. Wat dan door hem wordt begrepen als een nieuwe toenadering, de reden waarom hij zich zo uitslooft. En pas dan realiseert ze zich dat hij na al die jaren nog even verliefd is gebleven als indertijd, toen haar ouders haar verboden hem te trouwen.»

— Een belangrijke rol, die zorgt voor een keerpunt in het leven van de Canadees?

Chris: «Eigenlijk niet. Madeleine komt maar even langs, letterlijk en figuurlijk. Ze zal later nog eens terugkomen, om haar joodse vriend te verbergen. Maar bepalend voor de figuur van Charley is ze niet. Daarvoor is ze trouwens te veel een geheimzinnig personage; ze heeft een klasse die haar ver van de wereld van Charley houdt.

Niet dat ik er op neerkijk hoor, want het is voor een fijn personage. Zo voel je dat, eens de oorlog voorbij, er nog wel wat groeien kan tussen Charley en Madeleine, want ze komt nog eens terug. Helaas gebeurt er niets meer, want dat is meteen het einde van «Klein Londen, Klein Berlijn». Je voelt anders wel dat dit een bewogen moment is, maar het wordt niet verder uitgewerkt.»

— Madeleine zie je dus als een bijrol?

Chris: «Ik zou zeggen een "présence-

rol". Net als in "De Dwaling" kom ik af en toe in het verhaal aan bod, niet bepalend, maar belangrijk genoeg om een goede steunrol te zijn.

Voor mij hoeft elke tv-rol niet per sé een hoofdrol te zijn. Het is een beetje zoals in het teater: men denkt blijkbaar makkelijk dat wij niet kunnen leven als we niet konstant op de voorgrond staan. Maar dat is lang niet zo, integendeel. Ik ben liever een konstante waarde, die geregeld te zien en te horen is, op teater, tv en film. Zo blijf je bekend bij het grote publiek, veel meer dan met één enkele creatie van tijd tot tijd.

En de ene hoofdrol na de andere is evenmin goed, want dat wordt zo uitputtend, vooral omdat je toch naar afwisseling in je personages zoekt. Anders word je gewoon uitgeperst en dat zou ik zeker niet willen.

— Maar ben je soms niet gedwongen om toe te zeggen, omdat de keuze zo beperkt is?

Chris: «Toch niet voor teater. Maar je denkt waarschijnlijk eerder aan tv-films of feuilletons? Nee, niet in mijn ogen. Voor een vrouw zijn er niet zoveel rollen, maar ik voel me niet verplicht om op een vraag in te gaan, zuiver en alleen om vaak op het scherm te komen. Een rol aanvaard ik als die mij ligt, of het nu om een korte passage gaat, dan wel een echt dragende rol is. Als ik maar af en toe een goede rol heb, om de twee of drie jaar b.v. Ik voel me gelukkig dat ik dat al die jaren heb kunnen doen.

— En wanneer je dan op een bepaald moment tussen twee projecten moet kiezen, film of teater, krijgt dit laatste dan de voorkeur?

Chris: «Ik denk dat het eerder van de rol zal afhangen. Groot of klein is dus minder belangrijk. Zo voelde ik direct dat Madeleine me wel lag; ze komt uit een kleinburgerlijk milieu — ik ook, eigenlijk. Zij is het trouw gebleven, huwde met de man die haar ouders voor haar hadden gevonden, waardoor zij haar jeugdliefde, Charley, opgaf. Ikzelf ben niet getrouwd, heb mijn huiselijk kleinburgerlijk milieu de rug toegekeerd, voor een totaal andere richting gekozen, bijna marginaal als je wil.

Ik wil geen burgerdame zijn, maar in de grond ben ik dat misschien toch nog steeds, want zo'n rol als die van Madeleine speel ik al bij al toch erg graag. En anderzijds zit ik hier momenteel toch in kleren van Diana David, die mijn kostuums voor "De Dwaling" heeft ontworpen. Leuke dingetjes, erg modieus, dat is eigenlijk toch ook een stukje burgerlijk, als je het op de keper beschouwt.»

Tekst: Roland Rentmeesters

Foto's: Objectief

Chris: «Hoewel ik uit een burgerlijk milieu kom, ben ik niet zoals Madeleine.»

Teleskoop

Dré Poppe tussen Londen en Berlijn

★ «Klein Londen, Klein Berlijn» is goed, zeer goed. Nochtans heb ik het eerste halfuur mijn hart vastgehouden; ik vreesde dat het weer veel te traag en te langdradig zou uitvallen. Maar nee: deel twee is nu achter de rug en ik ben zeer opgetogen zowel over de inhoud als over de vorm. Het is lang geleden dat ik na een aflevering van een feuilleton spijt had dat het gedaan was en verlangde naar méér. Ik geloof dat de speakerin gelijk had toen ze zei: «Dat is weer iets waarvoor men thuis blijft.» Ik zou het ding niet willen missen. De meeste acteurs — niet alleen de felle **Paul Cammermans** — zijn zeer goed; ook de onsympatieke figuren weten hun rol naar behoren te vervullen. Ik werd getroffen door het uitzonderlijk sober en gepast optreden van **Jan De Cleir**. De manier waarop hij gestalte geeft aan zijn ongetwijfeld dramatische figuur getuigt van beheersing en grote kunst. De teksten zijn goed en de regie uitermate verzorgd. **Dré Poppe**, de regisseur, heeft die tijd meegemaakt. Ik weet het: ik was een tijd bij hem in Gent, in die jaren. Het is verbazend, ontroerend, ongewoon boeiend hoe Dré met kleine toetsen in deze prent ons heel verleden weet op te roepen. Met leeftijdgenoten keken wij naar de tweede aflevering, en wij waren het allen eens: **zó is het werkelijk geweest**; zó hebben we het zelf meegemaakt of hebben we het van onmiddellijke getuigen horen vertellen. Ik wil niemand's werk kleineren en niemand pijn doen, maar de manier waarop «Klein Londen, Klein Berlijn» (mooi) gefilmd is en voortdurend de sfeer van toen, de beelden van toen, de kledij van toen, de mentaliteit van toen, de belevenissen van toen oproept is sterker dan veel historische werken. Ik heb tal van boeken en films gezien over oorlog, bezetting, kollaboratie en verzet. Ik heb ze alle van nabij, met het lijf en met de geest, meegemaakt: ik kan getuigen dat het allemaal was zoals Dré Poppe het laat zien en laat vertellen. Ik geloof dat «Klein Londen, Klein Berlijn» over dat verleden van ons meer kan en zal vertellen dan honderden geschiedenisboeken. Het feuilleton bewijst m.i. ook dat die tijd van oorlog en bezetting op ons, de jongeren van toen, een **diepe indruk** heeft gemaakt en dat de gebeurtenissen, de avonturen, de angst, de kameraadschap en de liefdes van toen niet te vergeten zijn. «Klein Londen, Klein Berlijn»: het is alsof dat alles eeuwen van ons verwijderd ligt en toch leeft het in ons, bijt, knaagt, zindert of

trionfeert het in ons. Tot nu toe heeft mij ook getroffen de grote objectiviteit van de regisseur en al zijn medewerkers. **Er wordt geen partij gekozen**; er worden mensen getoond in hun alledaagsheid, in hun grootheid, hun kleinheid, hun lafheid en hun miserie. Zo waren wij, zo was men rondom ons. Dit feuilleton schijnt méér en waardevoller dan wetenschappelijk werk: het is écht leven, het is een stuk van ons «zijn», van ons die toen tussen 16 en 35 waren.

★★ De lof voor «Klein Londen, Klein Berlijn» doet mij niet vergeten dat het stilaan tijd wordt meer belangstelling op te eisen voor de wekelijkse vernieuwde bijdrage van **Herman Vande Vijver** over het **Verzet**. Men heeft over deze serie weinig gesproken. Ten onrechte. Men heeft er weinig over getwist en gekibbel. Waarschijnlijk omdat het geheel degelijk, streng objectief en hier en daar met de nodige afstand en humor wordt behandeld.

Ik kan er niet bij dat men een halve eeuw na de oorlog nog met wraakgevoelens rondloopt.

Misschien is het ook zo omdat deze producer, Herman Vande Vijver, de kunst verstaat minzaam te zijn tegenover iedereen, eindeloos geduld op te brengen en altijd en overall gereed te staan met een vriendelijk woord, een bemoedigende opmerking. Mocht de **BRT** ooit een glimlach hebben, dan zou dat deze Vande Vijver zijn. Op de koop toe heeft hij talent, is hij eenvoudig en houdt hij zich bestendig op de achtergrond.

★★★ **Prof. emeritus Hendrik Bruggmans** (82), gewezen rector van het Europacollege in Brugge, zei in **Argus** dat hij begrip heeft voor de Belgische irritatie tegen de arrogante Nederlanders met hun verzuurde Belgenmoppen. **De Hollanders zijn minder verdraagzaam dan de Belgen**, en dat heeft vermoedelijk iets te maken met hun Calvinistische structuur. Hoe arrogant, pretentius en haatdragend die Nederlanders zijn, is weer gebleken tijdens de jongste aflevering van «**Achter het Nieuws**». Daar werd de onverslijtbare, ongenietbare **Simon Wiesenthal** uit de loopgraven gehaald, om nog maar eens de jacht te openen op oorlogsmisda-

digers. Wiesenthal heeft een boek geschreven. Natuurlijk zijn de Nederlanders er als de kippen bij om de man meteen voor het scherm te sleuren en hem weer te laten zeuren over mogelijke oorlogsmisdadigers die in vrijheid leven. Ik kan er niet bij dat oude mensen, een halve eeuw na de oorlog, nog met wraakgevoelens rondlopen en op zoek gaan naar vroegere moordenaars. Zoiets is geen gerechtigheid meer maar een waanzin die de zaak van de Joden en van de democratie meer kwaad dan goed doet. In Brussel is de **Auschwitzstichting** verstandiger dan Wiesenthal. Louter wetenschappelijk organiseert de Stichting een colloquium over het bestaan van terreur, van totalitarisme, van kampen en van gaskamers. In dergelijk samenkomen is geen plaats meer voor de wartaal van de haat en de revanche, maar voor strenge nauwgezette wetenschap. Dat colloquium zal meer gewicht hebben dan het boek en de leuterpraat van Wiesenthal. Behalve dan in Nederland, waar ze zich ergeren over Suske en Wiske evenzeer als over oorlogsmisdadigers en zelf niet begrijpen hoe **belachelijk** ze zijn. Ook niet als de Australische pers hen tot de werkelijkheid terug roept bij het bezoek van koningin Beatrix.

★★★★ De «Takkers» hebben weer van hun oren gemaakt, omdat de grote IKEA-zaak die in Ternat ligt tweetalige advertenties maakt. Op het moment dat Europa één wordt willen de Takkers van Vlaanderen **één groot Bokrijk** maken. Ze willen alle vreemde talen weg uit IKEA's — waar nochtans veel anderen dan Nederlandstaligen komen — en ze vergeten dat ze met hun brutaal, ondoordacht en ondoorzichtig extremistisch optreden de ruiten van Vlaanderen ingooien. Als bij nieuwe verkiezingen Vlamingen op konfrontatieplaatsen wéér achterruitboeren, zal dat de schuld zijn van de Takkers en de halve garen die schreeuwen zoals zij. Ze vergeten trouwens, de «Takkers», dat onze taal niet meer bedreigd wordt door het Frans maar wél door het **Engels**. Via radio en tv, via al de media, wordt vooral de jeugd van Vlaanderen (en van een groot deel van Europa) verengelt. Wij gaan zeer snel een gevaarlijke Angelsaksische toer op. Maar zoiets zien de «Takkers» natuurlijk niet. Zij staan met hun aktie en hun zogenaamde verontwaardiging een eeuw achter.

LOUIS DE LENTDECKER

20.50 **KLEIN LONDEN,
KLEIN BERLIJN**

In de serie 'Made in Vlaanderen' een zevendelige serie over een klein Vlaams dorp tijdens de oorlogsjaren, naar een scenario van Rudy Geldhof en onder regie van Dré Poppe. (4).

Met: Paul Cammermans (Charley), Ilse Uitterlinden (Margriet), Wim Danckaert (Marc), Dirk Roofthoof (Antoine), Ronald Oudmans (Jantje), Chris Lomme (Madeleine), Hilde Uitterlinden (Hilda), Hans Royaards (Gerard), Erik Burke (Edwin), Ludo Busschots (Michel), Dora Van der Groen (juffrouw Spanoghe), Roger Bolders (René), en vele anderen.

Met o.m. Hilde Uitterlinden (Hilda).

● De piloot van een neergestort vliegtuig wordt op een laffe manier verraden door een dorpsbewoner. De verzetsluitbesluiten hem vroeg of laat de rekening te presenteren. Michel Meersman wordt betrapt op diefstal en verplicht tot dienst bij de bezetter. Charley krijgt resoluut tegenstand in eigen huis: Margriet besluit op haar eigen manier door deze oorlog te komen..

Klein Londen Klein Berlijn

Amper twee jaar nadat ze is afgestudeerd brengt actrice Christel Domen het van een onbekend teaterstudentje tot dé revelatie van het feuilleton «Klein Londen, Klein Berlijn».

En daar blijft het niet bij, want binnenkort zien bioskoopkijkers haar in een echte grote rol, namelijk in «Boerenpsalm» van Roland Verhavert. Er worden dus toch nog sterretjes gemaakt in dit kleine landje.

Christel Domen als Liesje :
van boerenmeid tot soldatenhoer.

In haar eerste grote rol, met Dré Poppe als regisseur :
«Charelke Dop».

22

BRT 1 zondag 20.50

Christel Domen, haast onherkenbaar (in vergelijking met Liesje Meersman uit het feuilleton) door haar donkere krullen, wuift lachend onze opmerking weg. «Zo'n vaart loopt het nu ook weer niet. Aankomende ster en grote ontdekking en zo, klinkt toch wat overdreven.»

- **Blijft toch het feit dat je al vlug na de rol van Liesje, die belangrijke rol in «Boerenpsalm» kreeg?**

Christel : «Tja, het toeval zal ook wel een rol hebben gespeeld, zeker? Natuurlijk is zulks lekker meegenomen. Zo'n groot film- of feuilleton-aanbod is er bij ons niet, en als het personage je toevallig ligt is dat altijd mooi meegenomen. Ik heb mijn opleiding gehad aan Studio Herman Teirlinck, samen met Els Dottermans, die in «Klein Londen, Klein Berlijn» de rol van Elsie, de dochter van Jan Declair speelt. Nog tijdens mijn studie werd ik gevraagd voor een rol in «Charelke Dop», waarin Jef Burm die opgemerkte titelrol had. Ook dat was toevallig een grote meevaller.»

- **«Klein Londen, Klein Berlijn» loopt op de buis op een drukbekeken moment. Zo kom je toch goed in de kijker zoals dat heet?**

Op haar jeugdige leeftijd is Liesje al een vrouw met een verleden

Christel : «Ik ben wel in zowat alle afleveringen aanwezig, maar toch niet zo opvallend, denk ik. Ik kom telkens maar heel even op het scherm. Dus zoveel effect zal dat niet scoren. Het is wel zo dat Liesje een echt oorlogskind is. Eerst is ze erg jong en naïef maar naar het einde toe heeft ze zowat alles meegemaakt. Liesje wordt vernederd. Ze is op haar jeugdige leeftijd ineens een vrouw met een verleden geworden, en getekend voor altijd.»

- **En dat heeft ze zelf gezocht...**

Christel : Vader — door iedereen alleen maar met Meersman aangesproken — is streng en fel anti-Duits. Waarschijnlijk als reactie daarop strijken zijn kinderen tegen zijn haren in. De beide zoons lopen over naar de bezetter en Liesje gooit zich zowaar in de armen van die gehate vijand, en keert haar thuis de rug toe. Eerst vrijt ze met een Italiaan, wat tot abortus leiden zal en nadien gooit ze nog meer olie op het vuur door het liefje te worden van die Duitse kommandant met zijn één oog.»

- **Van onschuldig boerenmeisje tot soldatenlief, een hele klus voor een jonge actrice?**

Christel : «Een heerlijke ervaring, vooral door het feit dat ik in Hans-Jurgen Krutzfeldt, de Duitse kommandant, zo'n schitterende

LAAT ZE MAAR KOMEN, DIE DOMEN

Het triest lot van de oorlogsliefjes: vernederd en gebrandmerkt voor het leven.

tegenspeler had. Man, had die klasse! Het was fantastisch met zo'n vakman te kunnen spelen, dat werkt echt stimulerend. Daarenboven is Hans-Jurgen een echte Duitser die ook geen Nederlands spreekt, in tegenstelling tot Horst Mentzel, de tweede kommandant uit het verhaal die wel een aardig mondje Nederlands spreekt.»

- Ondertussen heb je al de kans gehad jezelf op het kleine scherm te zien. Dat is toch ook een ervaring?

Christel: (lacht) «Wel, ik vind dat ik het er nogal goed van afbreng, da's dus ook leuk om te beleven. We hebben de kans gehad om op de BRT alle zeven afleveringen na elkaar te bekijken. De meeste acteurs staan vaak ergens op de planken wanneer het feuilleton wordt uitgezonden — en ik mag zeggen dat het, wat mij betreft, is meegevallen.»

- Je hebt nu twee tv-producties en een grote film achter de rug, inmiddels

stond je ook op de planken met «De Teatermaker». Dit is nu al je derde seizoen. Enig idee waar je carrière je heen zal voeren?

Christel: «Ik werk free-lance als actrice, dus ik kan nemen wat me het best geschikt lijkt. Een teaterproductie, een filmrol, televisie. Het hangt er natuurlijk ook van af of ik vrij ben, stel dat een aanbod me bevalt. Maar wat het definitief worden zal, weet ik nu nog niet. Je moet ook niet vergeten dat het filmaanbod in Vlaanderen erg laag ligt, zoveel wordt er toch niet gedraaid. En tv, ja dat ligt er ook aan. Er wordt wel geregeld gedraaid, maar ik denk dat er een voldoende grote keus aan acteurs en actrices is. Zo vaak kom je dan ook niet aan bod, vrees ik.»

- En Nederland?

Christel: «Begin deze maand zijn we begonnen aan een teatertournee in Nederland. Uiteraard bestaat de kans dat hier contacten uit voortvloeien die

eventueel in contracten kunnen worden omgezet. Maar ook hier is het afwachten.»

- Zou je eventueel in Nederland willen werken?

Christel: «Ook dat is voorlopig een vraagteken, evengoed voor teater als televisie. Ik heb daar momenteel te weinig ervaring mee.»

- Er is natuurlijk het niet te onderschatten effect van een rol in een prestigereeks als «Klein Londen, Klein Berlijn» waardoor miljoenen kijkers tegelijk je aan het werk zien?

Christel: «Zou het? Mijn aandeel in "Klein Londen" is toch eerder bescheiden? Ik weet niet of dat altijd zo werkt. Het kan natuurlijk. Wanneer ik terugdenk aan mijn rolletje in "Charelke Dop", herinner ik me ook geen storm van reacties in een of andere zin. Natuurlijk wel van mijn bomma en haar vriendinnen! Die zullen nu ook wel elke zondag bij de buis zitten en er niet over uitgepraat raken!»

- Je kan nog steeds rustig winkelen zonder aangeklampt te worden, foto's en handtekeningen te moeten uitdelen?

Spelen met een vakman werkt stimulerend

Christel: (lacht) «Oh ja, geen enkel probleem. Ik kan nog steeds gaan winkelen, ja!»

- Maar aan het einde van het verhaal zit je er toch maar ellendig bij, kortgeknipt, een hakenkruis op het voorhoofd, het toonbeeld van het verfoeilijk Duits soldatenlied...!

Christel: (proestend) «Niet alleen was dat toen niet mijn echt haar maar een pruik, maar daarenboven vraag ik in het feuilleton blonde lokken, overigens mijn natuurlijke haarkleur. Toevallig loop ik deze weken, ten behoeve van "De Teatermaker" (waarin ik een Italiaans type ben), met donkere lokken rond. En vermits jij al problemen had om me hier te herkennen, zal zulks wel niet veel moeilijkheden opleveren, eens de kijker weet wie Liesje is.»

- Niet alleen je haartooi verandert nogal eens, ook je uiterlijk ondergaat in het feuilleton nogal wat veranderingen?

Christel: «Oh ja, eerst ben ik dat lief en onschuldig boerenmeisje. Weliswaar jongensgek maar toch met vlechtjes en sokjes. Stilaan evolueer ik tot een gevaarlijke vrouw die mannen verslindt en zich tot een echt hoertje ontpopt. Inderdaad ook een hele metamorfose. Dat is de kracht van een acteur meen ik. Je moet openstaan voor elke rol en zowel je innerlijk als uiterlijk aanpassen!

Tekst: Roland Rentmeesters
Foto's: BRT

Als het liefje van de kommandant (Hans-Jurgen Krutzfeldt): «Heerlijk om met zo'n rasacteur te mogen werken.»

WEEKBLAD - Nr. 46
JAARGANG XX-1988
45 fr. - fl. 2,70
14 nov. '88

45 Fr

RADIO-EN TV-PROGRAMMA'S 19~25 nov.

De echte
Vliegende
Dokters

ILSE UITTERLINDEN

De fiere Margriet

Ilse Uitterlinden

EEN VROUW IN HET VERZET

Ilse Uitterlinden mag je niet verwarren met haar zuster Hilde Uitterlinden. In "Klein Londen, Klein Berlijn" speelt Hilde overigens de aangebouwde schoonzus van Ilse. Hilde staat langs de kant van de Duitsers en Ilse, als fiere Margriet, langs de kant van het verzet. Een opmerkelijke rol voor Ilse voor wie dit feuilleton wel eens haar grote doorbraak zou kunnen betekenen. Een gesprek.

BRT 1 zondag 20.50

Ilse Uitterlinden debuteerde enkele jaren geleden in de documentaire film "Permeke" van Conrad en Storck, waarin ze een journaliste was, die op zoek ging naar de wortels van de grote schilder. Vorig jaar was ze, samen met Alida Neslo, een vaste presentatrice in het satirische "Alleen al het Idee" van Herman Van Molle.

En in het BRT-feuilleton "Klein Londen, Klein Berlijn" heeft ze zich sedert vorige aflevering helemaal ontpopt tot een jonge vrouw die van wanten weet.

Margriet heeft niet alleen definitief gebroken met haar man Marc, ze

heeft schoonpapa Charley (Paul Cammermans) ook even duchtig aangepord om de leerlooierij terug op gang te brengen en is daarenboven manifest aan de kant van het verzet gaan staan.

- Het leek anders logisch dat Margriet, vermits ze bij de "Canadees" inwoont, van bij aanvang aan de kant van de geallieerden zou staan ?

Ilse: "Toch niet, want dat is nu typisch aan deze figuur. Margriet komt eraan, bij Charley op 't Veld, als jong, onschuldig en naïef boerenkind, en op de koop toe is ze een wees. Door omstandigheden gedreven blijft ze in het huis van Charley, waar ze geleidelijk aan doorheeft dat die man in feite een façade optrekt. Hij doet zich rijk voor, is joviaal en hartelijk, vaderlijk en goedgehartig. Maar het is allemaal show. Hij is tegen de Duitsers, maar verzet zich niet echt als er soldaten worden ingekwartierd. Hij laat het maar over zich heengaan. Dat Margriet in het verzet belandt komt onrechtstreeks door het verraad van haar man, die liever naar Duitsland trekt dan voor zijn vrouw te zorgen. En meer rechtstreeks door het contact met Raymond (Jan Declair) die wel een man van de daad is, wat haar aantrekt. Charley ziet zulks gebeuren en hij staat het oogluikend toe. Hij begrijpt waarom ze haar trouwring aflegt, hoe

ze er toe komt letterlijk de zijde van Raymond te kiezen."

- Het had ook anders gekund ?

Ilse: "Margriet is, net als het merendeel van de mensen niet per sé iemand die de Duitsers haat. Ze is zeker niet pro, maar eerder gelaten. De soldaten bij Charley zijn vriendelijk, spelen spelletjes met haar broertje, het zijn dus ook maar mensen. Ze kan daar minzaam mee om. Tot alles fataal omslaat en ook zij zich hard gaat opstellen. Dat is typisch aan de rol van Margriet: er is een konstante evolutie. In tegenstelling tot het personage van Charley, dat van bij aanvang al duidelijk geprofileerd is. Hij probeert de dingen op een Uilenspiegelachtige manier op te lossen, Margriet gaat pas na een tijdje reageren. Het zijn de gebeurtenissen die haar in een bepaalde richting duwen, die maken dat zij van langsom meer stelling gaat nemen en verandert in een vrij potige vrouw.

**Als je speelt
mag je geen toeschouwer
in je hebben**

En omdat zij op korte tijd zoveel meemaakt, gaat alles zoveel vlugger. In andere omstandigheden zou ze misschien anders hebben gereageerd, nu is ze eenmaal in een maastroom terecht gekomen, en zo wordt ze zelfstandig."

- Is Ilse Uitterlinden ook zo ?

Ilse: "Weet je, toen ik het script een eerste maal las, voelde ik me wat onzeker. Het leek me alleszins niet makkelijk om een personage te spelen dat bij aanvang zo onbepaald was. De manier waarop ze in de wereld van Charley belandt, hoe ze dan gaat groeien, was me nogal onduidelijk. Vooral tegenover de mannenrollen, die duidelijk afgelijnd waren. Regisseur Dré Poppe vond dat een rare reactie van me. Nu denk ik daar natuurlijk ook anders over. Maar mijn vraag was: hoe en wie is die Margriet ?

Ik heb de Duitse reeks "Heimat" zeer aandachtig bekeken, vooral voor de rol van Maria, de vrouw rond wie de serie is gebouwd. Opvallend was dat die vrouw gewoon, heel natuurlijk, op elke nieuwe situatie inpikt. Dat maakt de kracht uit van haar rol."

- En dat ben je dan ook gaan doen ?

Ilse: "Wat ook inhield dat ik afstand van mezelf diende te nemen. Margriet belandt in situaties die ik, Ilse, helemaal anders zou aanpakken. Maar goed, zo is de rol nu eenmaal

Pas wanneer Marc zich van haar losmaakt, gaat Margriet zelfstandig reageren.

geschreven. Auteur Rudy Geldhof bleek een realistisch voorbeeld voor ogen te hebben gehad, met name zijn moeder die ook verplicht is geweest zich in te werken in een mannenwereld, wat in die tijd waarschijnlijk niet simpel moet zijn geweest."

- Geen gemakkelijke rol eigenlijk ?

Ilse: "In het begin in geen geval. Dat was de grote verwarring ! Het is om te beginnen een heel ander medium dan het teater. Maar goed, dat leer je. Toch is er het feit dat je in een groep terecht komt waar je dan wel maandenlang mee optrekt, maar waarvan je nauwelijks iemand kent. En dan is er de manier van werken: de ene dag ben je de rijpe vrouw, aan het einde van het verhaal, de volgende dag ben je ineens het onschuldige wicht, dat nog alles moet beleven. Je staat tegenover acteurs en actrices die al beslagen op het ijs staan, die je soms al vaag kent, tegenover wie je toch maar direkt je ziel moet blootleggen, bij wijze van spreken."

Ik had al wat camera-ervaring dank zij "Permeke" en de opvolger van TV-Touché, maar helemaal hetzelfde is dat toch niet. Dan ben je dankbaar dat je kan terugvallen op je regisseur. Ik was in het begin ten andere ook veel meer gereserveerd. Dat moet je dan kwijt, want het is zo'n direkt medium dat je nauwelijks tijd hebt om in te lopen - toch niet vergeleken bij het teater. Het was dus wel aanpassen en het vroeg even tijd om te wennen. Daarenboven was het tijdens het draaien nogal erg gekompliceerd doordat ik van de set in Hamme of Elversele vaak naar het Amerikaans Teater moest lopen voor "Alleen al het idee", stel je voor!"

- Vandaar dat je autootje dienst deed als slaappleaats én garderobe ?

Ilse: (lacht) "Ik heb er niet in gekampeerd, maar op sommige dagen was het echt wel de enige vaste plek waar ik mezelf even terugvond! Je mag er natuurlijk niet zenuwachtig van worden, al was dit niet altijd zo makkelijk. Je voelt automatisch dat je iets aan het doen bent, waarbij je je

niet zeker voelt. Dan zei ik tot mezelf: 'Ilse, nu zit de toeschouwer in je. Als je speelt mag je geen toeschouwer in je hebben. Je moet weten wat je moet doen en dat ook brengen. Toeschouwer zijn, betekent dat je afstandelijk aan het spelen bent, en dat is niet wat wordt verwacht."

- Helpt het dan als je de "rushes" ziet, de stukjes film die je de dag na de opnamen kan bekijken ?

Ilse: "Ik heb het een paar keer gedaan, maar uiteindelijk doe je zoiets beter niet. De film rolt zonder klank, je ziet al de verschillende opnamen na elkaar en uiteindelijk weet je toch niet welke opname de meest geschikte blijkt te zijn. Ik ben nogal kritisch voor mezelf, dus als je dan begint te twijfelen, sta je nergens meer. Afijn, ik kan dat gewoon niet inschatten, dus kijk ik er beter niet naar."

Het zijn de gebeurtenissen die Margriet in een bepaalde richting duwen

- En hoe kijk je nu terug op je tv-ervaring ?

Ilse: "Het is in elk geval fijn geweest, eerlijk waar. Verschillend van al het vorige dat ik gedaan had. Je kan "Permeke" niet vergelijken met "Alleen al het idee", evenmin als met "Klein Londen, Klein Berlijn". In het ene was ik meer statisch aanwezig, in het andere een ludiek radertje in het geheel en in dit feuilleton is het weer helemaal anders!"

- En word je nu stilaan een beroemdheid ?

Ilse: "Door "Klein Londen, Klein Berlijn" kom ik natuurlijk wel erg nadrukkelijk in beeld. Maar ik ben eigenlijk een nieuw gezicht, waaraan men moet wennen. Voorlopig valt het allemaal nogal mee."

Of misschien ben ik er mij nog niet zo van bewust, al voel ik al wel dat men me bekijkt, nakijkt, misschien zelfs iets zegt. In winkels begint het al. Heb ik ondervonden in de tijd van "Alleen al het idee". Zo kwam ik bij de apotheker binnen waar ik al jaren geregeld binnenstap. En toen ik mijn vraag formuleerde, antwoordde de man droogweg: "Alleen al het idee.", meer niet!

Ik ondervind wel dat er in Vlaanderen veel naar de BRT wordt gekeken, zeker naar feuilletons. Mijn indruk is, dat wat van eigen bodem is goed aanslaat."

Tekst: Roland Rentmeesters

Foto's: Objectief

Deze week

ILSE UITTERLINDE : Vrouw in het verzet

Ilse Uitterlinde, de fiere Margriet uit «Klein Londen, Klein Berlijn», is geen onbekende meer voor de Vlaamse tv-kijker en biosbezoeker. Enkele jaren geleden debuteerde ze op het grote scherm in «Permeke», een film die zowel in de zalen als op tv werd uitgezonden. Vorig jaar co-presenteerde ze «Alleen al het idee» en nu duikt ze op als karaktervolle vrouw in BRT's «Klein Londen, Klein Berlijn».

20.50

KLEIN LONDEN, KLEIN BERLIJN

BRT-serie in 7 delen van Dré Poppe naar een scenario van Rudy Geldhof (6). (TT)

Met: Paul Cammermans (Charley), Ilse Uitterlinden (Margriet), Dirk Roofthoof (Antoine), Ronald Oudmans (Jantje), Hilde Uitterlinden (Hilda), Hans Royaards (Gerard), Erik Burke (Edwin), Ludo Busschots (Michel), Jan Declair (Raymond), Roger Bolders (René), Dora Van der Groen (juffrouw Spanoghe), e.a.

Hilde Uitterlinden als Hilda.

•1943. De nieuwe Duitse kommandant heeft duidelijker opvattingen over de bezetting dan zijn voorganger. De bewoners van de Kommandatur voelen zich minder goed onder de bezetter. Zelfs de pastoor weigert zich naar de bezetter te schikken. Marc komt terug naar huis maar vindt er niet de situatie die hij verwacht. Wanneer Madeleine en haar vriend bij Charley hulp zoeken, krijgt Marc de gelegenheid om wraak te nemen. (Zie ook blz. 16-17).

BOEKENSLAG

Grote winnaar van de recente Boekenbeurs in Antwerpen is ongetwijfeld de BRT die met haar succesrijke publikaties heel wat collega's uitgevers de ogen uitsteekt. Zo bijv. met de "Taalstrijd-Biblioteek" dat amper op de markt reeds aan een tweede druk toe is die ook al als zoete broodjes verkoopt.

Verder is er een hevige strijd om de tweede plaats achter deze onverbidelijke bestseller is er een felle strijd gaande tussen "Kameleon" van Danny Verbiest en "De Grootte Magazijnen" van Omroep Brabant. En die drie titels worden op de hielen gevolgd door "Klein Londen, Klein Berlijn", de roman die Willy Van Poucke naar het scenario van Rudy Geldhof schreef.

Klein Londen Klein Berlijn

Willy Van Poucke
vertaald
Rudy Geldhof

Achter de schermen van Klein Londen, Klein Berlijn

OPBOUWEN, AFBREKEN, ALTIJD OPNIEUW

BRT 1 zondag 20.50

Wanneer zelfs Louis De Lentdecker in dit onvolprezen blad kwistig met lof zwaait over "Klein Londen, Klein Berlijn", kan het niet anders of dit paradepaardje van de BRT, dit huzarenstukje, zeg maar meesterwerk van onze nationale beeldbuis moet goed zijn. Overigens zijn het niet alleen het verhaal en de prestaties van de acteurs, Cammermans en Declair op kop, die de toeschouwers 's zondags voor de buis kluisteren, maar ook de perfectie en de zorg waarmee regisseur-met-pensioen Dré Poppe oog heeft voor elk detail van decor, rekwisieten, accessoires. En daarover kunnen rekwisiteurs Karin Vandermeersch en Patrick Van Raemdonck uren vertellen. Een kijkje achter de schermen.

Kwisvraagje: hoeveel vooroorlogse fietsen werden in "Klein Londen, Klein Berlijn" gebruikt?

Patrick: "Een dertigtal. Om precies te zijn: we hebben er twintig aangekocht want we hadden er nog wat van vorige produkties over en die hebben we opnieuw rijklaar gemaakt. Banden, reflektoren uit die tijd, fietsplaten uit de jaren veertig enzovoort.

Maar, om eerlijk te zijn, we hebben die nummerplaten nagemaakt. Net zoals die van de wagens: burger-

Muggenzifters mogen komen kijken, het klopt allemaal

nummerplaten, Duitse landmachtplaten, Franse legerplaten, de Canadese layout op de militaire wagens."

Je moet al een kei zijn om dat te merken, zoals we meermaals tijdens de opnamen hebben kunnen vaststellen. Op een bepaald moment had decorateur Paul Degueudre er duidelijk plezier in om ons te laten raden welk stukje van de buitenmuur aan "De Poezenhoek" authentiek was en welk stuk "bijgemaakt". Bleek dat we ons ettelijke meters vergisten, net als voor de verroeste ijzeren poort...die van licht hout was gemaakt in de decorstudio's!

- De sterkte van een rekwisiteur bestaat er in dat hij mirakels kan verrichten ?

Patrick: „Wat Paul je toonde was

misschien wel een mirakel, iets waar hij erg sterk in is, maar we hebben ook zeer veel authentiek materiaal gebruikt, zoals het wagenpark, de vliegtuigen, wapens en uniformen, de kledij, de gebouwen. Natuurlijk hebben we ook veel aangepast aan de behoeften van het verhaal. Het huis van Charley Sierens bijvoorbeeld was inderdaad geen leerlooiërij, die hebben we volledig nagebouwd, uiteraard in de verschillende fases: eerst in verval en nadien opnieuw in volle bedrijvigheid. Op een paar details na helemaal zoals het indertijd was. Datzelfde huis in Elversele was tegelijk ons produktiekantoor en de salon van Charley, zijn keuken, zijn eetkamer. Daar waren ook de slaapkamers van Marc en Margriet, enz. Ook de schuilkelders rond de binnenplaats, de garage, het duivenhok waar de Wehrmachtssoldaten logeerden. En natuurlijk de tuin, waar zowel de Vlaamse kermis als later het grote Bevrijdingsfeest werden gehouden."

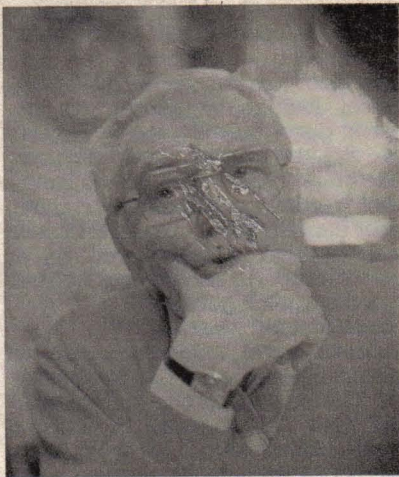
- In feite de draaischijf van die van 't Veld ?

Patrick: "Zoals het huis van de dokter op het plein in Moerzeke zowat het hoofgebouw was voor die van 't Dorp. Althans voor het kantoor, de inkom en de gang. Het eigenlijke interieur vonden we in een huis in Uitbergen, waar we de zolder, de eetkamers, slaapkamers en het salon hebben ingericht. Om het over details te heb-

Als je het originele stuk niet kan vinden moet je het zo getrouw mogelijk namaken

ben: vensters werden gecamoufleerd met kasten, er is een piano aangevoerd, enz. Bedoeling was natuurlijk zoveel mogelijk lokaties gegroepeerd te houden, in dit geval in en rond het Waasland. Zo stond bijvoorbeeld het huisje van de familie Meersman in Sinaai. Overigens een bouwvallig stulpje dat we helemaal opnieuw hebben ingericht: woonkamer, slaapkamer, achterkeuken, groententuin. Om, zoals we in de laatste aflevering zien, door de Witte Brigade ten gronde te worden gericht...!"

"Ook voor het naaiatelier van Hilda en Gerard hebben we heel wat zweet gelaten: er was het klein naaiatelier, met een door ons ingericht bureau, in Moerzeke en het nieuw atelier - wanneer die twee gaan uitbreiden - in Grembergen. Ook daar dienden we dan het bureau opnieuw neer te zetten, valse muren op te

Regisseur Dré Poppe: ervaring is de beste leerschool.

richten en dergelijke, want hier ging het om een atelier dat in gebruik was, maar veel moderner was ingericht. Dan doe je wonderen met een paar gordijnen en doeken, maar het moet wel opgebouwd... en opnieuw afgebroken!"

"Een gelijkaardige klus hadden we met het dorpscafé Den Hert, op het plein in Moerzeke tegenover de Kommandatur. Daar hebben we het interieur helemaal opnieuw ingericht. Niet alleen de reclame voor tabak of bieren, maar zelfs het bord met de voetbaluitslagen. Muggenzifters mogen dat met argus-ogen komen bekijken, de kalender klopt helemaal, want we hebben hem overgenomen uit een "Sportwereld" uit die tijd!"

Patrick en zijn ploeg hebben nog sterkere staaltjes uitgevoerd, o.a. met de aanplakbiljetten die authentiek zijn tot en met, behalve dat het om schitterend nagemaakte kopiën gaat! Zelfs de bierviltjes zijn tot op de tekening echt nagemaakt. En dezelfde zorg is besteed aan het interieur van de Canadees met "authentieke foto's" uit zijn Canadese periode.

Patrick: "Een aandachtig kijker heeft opgemerkt dat we de tegenstelling tussen Veld en Dorp nauwgezet hebben gevolgd, zowel in het interieur als naar buiten toe. Bijvoorbeeld de open Amerikaanse wagen van Charley, die duidelijk naar zijn standing

De klasse van de wagens verraadt de afkomst: de Dodge van Gerard.

DRÉ POPPE: VOLLEERD BEN JE NOOIT

Sommige kineasten eindigen hun carrière in mineur. Niet zo Dré Poppe, die integendeel met "Klein Londen, Klein Berlijn" de kroon op zijn werk zet. Letterlijk dan, vermits Dré sedert augustus met pensioen is. "Toch voel ik me nog steeds niet als een gepensioneerde. Dat zal nog wel een paar maanden duren," vertelt hij lachend. "Ik voel me in elk geval erg gelukkig met het laatste dat ik heb afgeleverd. Omwille van de samenwerking, de ploeg, het resultaat voor mezelf. In de pers had men het al direkt over een "koninginnestuk", ik weet niet of het ook een definitief afscheid zal zijn. Ik had nog graag "Rozeke van Dalen" van Cyriel Buysse (in 13 delen) gemaakt, maar dat zal wat anders zijn. Afijn, dat is voor later. Ik mag immers niet klagen. Noem "Klein Londen, Klein Berlijn" maar 'mijn eindwerk'..."

-Betekent zulks dat je nu volleerd bent als regisseur?

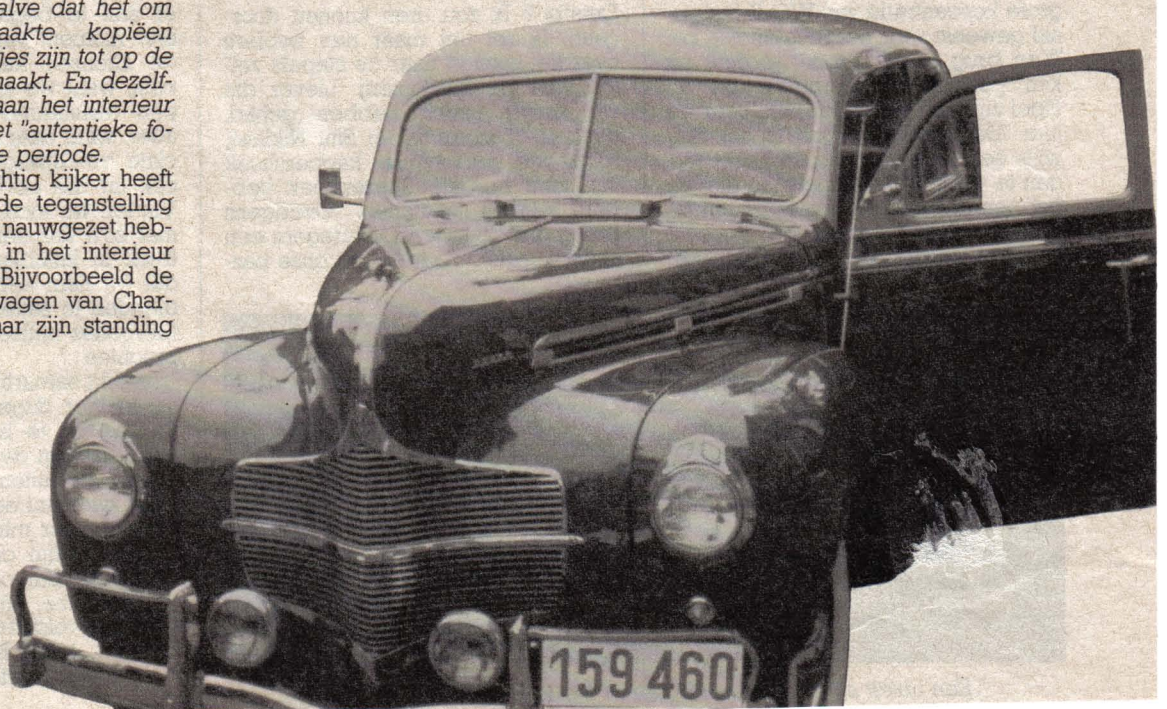
Dré: „Ben je dat wel ooit? Ik ben steeds het meest tevreden over het laatste werkstuk dat ik heb afgeleverd. Wat ik de laatste jaren heb gemaakt, stemt me erg gelukkig. Omdat ik veel rustiger heb kunnen werken. Ik zou het als raad aan de komende generaties willen meegeven: zorg ervoor dat je afstand neemt van een boel dingen die je bezighouden. Hou vooral het hoofd bij het projekt waarmee je bezig bent en neem niet te veel projecten aan. Weet je, volleerd ben je nooit in dit vak. Ik heb nogal wat evoluties doorgemaakt, van het onderwijs naar de BRT, gaan leren in Frankrijk en Engeland, tv-spelen van teaterstukken gemaakt, dan met het NTG begonnen, terug naar de omroep. Daar gingen we dan werken volgens oorspronkelijke scenario's, live op antenne, dan met beeldband en dan werd de reeks 'Made in Vlaanderen' opgezet, en gingen we films maken."

- Om en bij de 171 tv-programma's, waaronder 70 tv-spelen en de jongste acht jaren 21 tv-films. Niet mis als palmares...

Dré: „En waarbij ik er altijd voor gezorgd heb het contact met de acteurs te behouden. Ik zie dat de jongeren bij hun opleiding vandaag gekoncentreerd worden op het verwerven van filmische kwaliteiten, de travellings en kadragens enz. Maar niet onbelangrijk daarbij is ook de karakters van je spelers, van de figuren onder de knie te hebben.

Je leert dat eigenlijk alleen echt door ervaring.

Het ideaal is voor mij een verzoening van de benadering als teaterregisseur met die van de technisch onderlegde kineast-regisseur."

Klein Londen Klein Berlijn

➤ verwijst. Een Mercedes toen was niet echt een wagen van standing, een Amerikaanse wagen wel. Gewone mensen reden met een Citroën, en Frieda van het café natuurlijk liever met een Duitse Opel. Gerard heeft nog iets van zijn vader, vandaar dat hij met een groene Amerikaanse wagen rijdt."

- Het grootste mirakel is wel dat je dat allemaal moet vinden ?

Patrick: "Het vraagt natuurlijk een enorme en grondige voorbereiding en bijvoorbeeld voor dit feuilleton dank ik veel aan mijn stage bij de Britten die hier afleveringen van "Secret Army" zijn komen draaien. Kijk, de min of meer 70 interieurs (!) zijn opgemeten en op plan uitgetekend, met invulling van meubilair en decoratie in functie van de regiemogelijkheden. Hetzelfde voor het wagenpark, de bezetting met figuratie. We vallen terug op contacten van vroeger, oldtimer-klubs en de liefhebbers van militaire voertuigen. Je hebt iemand als John Beauval, die een kenner is, en dankbaar adviseur is geweest omdat er nogal wat bestaat over de Amerikaanse en Britse oorlogsvoertuigen, maar veel minder omtrent de Canadezen. En de voorkeur ging uit naar deze laatsten, omwille van Charley.

Maar ook met het Duits materiaal heb je het niet makkelijk, omdat veel in de overwinningsoes en bij de terugtocht van de Duitsers grondig is vernield. Een konvooi samenstellen is dan een hele sinecure. Anderzijds is er op een bepaald ogenblik een grote concentratie van WO II-materiaal geweest voor het draaien van bv. "Een brug te ver", zodat je daar uit kan putten. De Mercedes en de Opel zijn dan weer gebruikt voor de film "De Aanslag". Toch is het dikwijls een hele toer om de juiste wagen te vinden. De ambulance die we hebben gebruikt is een oude omgebouwde groentewagen.

En het Mosquito-toestel is een Blen-

heim, die overigens in civiele kleuren was gezet en waar wij opnieuw een WO II-versie van hebben gemaakt !

Maar er waren nog meer problemen. Ik denk alleen maar aan de rugzakken, of de identifikatietekens op de schouders. Je kan het wel namaken, maar je moet eerst van een origineel kunnen vertrekken.

Toch loont het speuren, zoeken, telefoneren. Ons lijstje bevat 40 motorvoertuigen : Opel Kapitän, Kübelwagens, een stafwagen, een Canadese jeep, de Buick van Charley en de Dodge van Gerard, motor's met of zonder zijspan enz. We hadden een honderdtal wapens, Franse, Belgische, Duitse en Canadese maar evengoed een authentieke grote bierkar uit die tijd, compleet met gespan (gevonden bij een verzamelaar uit het Aalsterse), gewone stokoude boerenkarren of handkarren. Deze laatste waren o.a. uiterst geschikt om het bushokje op het plein in Moerzeke mee te kamoufleren. Want we konden wel telkens allerlei verkeerstekens weghalen of achter jutezakken verbergen, maar een betonnen gebouw breek je niet zomaar af... En we hebben wat opgebouwd en afgebroken ...en een tijdje nadien weer opgebouwd. Zeven keer in totaal !

„Een mooi staaltje daarvan is het Duits vliegveld dat we in Ursel hebben nagemaakt, compleet met kanonnen en zandzakjes langs de landingsbaan, een ingang met slagbomen en als vliegtuig een juweeltje, de Fieseler Storch van kolonel Vormezeele, uit Brasschaat. Nog zo'n verwoed verzamelaar op wie we probleemloos beroep hebben kunnen doen.

Details ? Ik zou uren kunnen doorgaan. Ik zal het maar niet hebben over het zoeken naar de stapels vellen voor de leerlooierij. Liever dat we enorm geluk hebben gehad, dank zij "Barbirama" in Sint Niklaas, zodat we een heuse kappershoek van toen in Café Poezenhoek hebben kunnen namaken. Overigens droeg dat cafeetje in Wortegem een andere naam, maar sedert onze pas-

sage, en nu zeker door het feuilleton, is dat definitief "Den Poezenhoek" geworden !

Ook mooi was dat we het station van Sinaai hadden uitgekozen als geschikt decor omwille van de originele straatbedekking met kasseien. Nauwelijk twee weken na ons laatste shot werden de kasseien vervangen door een asfaltweg - zoals reeds lang was gepland. Alleen waren wij er niet van op de hoogte, we hebben dus puur geluk gehad..."

- Zoals met het weer ?

Patrick: „ Over 't algemeen wel , en gelukkig maar, want Dré Poppe wilde 10 mei 1940 uit ons verhaal zoals dat elke Belg bekend is: stralend weer, blauwe hemel. Nu weet je dat we in ons lande de ene dag schitterend zomerweer hebben, en dat het de volgende dag pijpestelen regent. En je beseft ook dat je niet om de haverklap een kolonne vrachtwagens kan op- en afbellen, een troep rekruten in soldatenpak steken en dan vertellen dat het feest niet door gaat..."

En als je een springstoffen-expert als Wiesenhaan uit Rotterdam laat overkomen voor het bijzonder precies karweitje dat het opblazen van een spoorwegwagon is, richt je wel het nodige aantal schietgedesjes tot de Heer dat het een meevaller zou worden, ook wat het weer betreft. Overigens was ook dat klassewerk. Op een bestaand onderstel hebben we een wagon uit die tijd nagemaakt en dan in een fractie van een seconde totaal in de lucht geblazen..."

- En in een wip is zo'n beeld, waaraan zoveel voorbereiding is voorafgegaan, voorbij...

Karin: "Daar mag je gewoon niet aan denken, want dan heeft het geen zin er aan te beginnen. Neem nu dat ene moment van het weghalen van de bronzen kerkklokken. Die zijn echt, want we zijn ze gaan lenen bij een restaurateur. Maar dat is niet alles, want daar heb je ook een speciale vrachtwagen voor nodig. Die ook uit die periode moet stammen. Vinden we toch wel een foorkramer met zo'n kamion. Alleen had hij z'n truck in knalblauw geschilderd, zodat wij hem eerst in oorlogskleuren dienden te zetten en vervolgens zijn Mercedes netjes in het blauw terugbrachten..."

"Het lijkt natuurlijk nogal ondankbaar als je vier dagen aan de "Vlaamse Kermis" zit te bouwen, en de hele bedoening in de eerste aflevering in enkele minuten ziet voorbijgaan, maar dat is nu eenmaal de job. Maar ook die paar minuten, zelfs die paar seconden zijn dan toch exact zoals maanden daarvoor is gevraagd door de produktie, en dat geeft dan weer een hele voldoening."

tekst: Roland Rentmeesters
foto's: Patrick Van Raemdonck
en Objectief

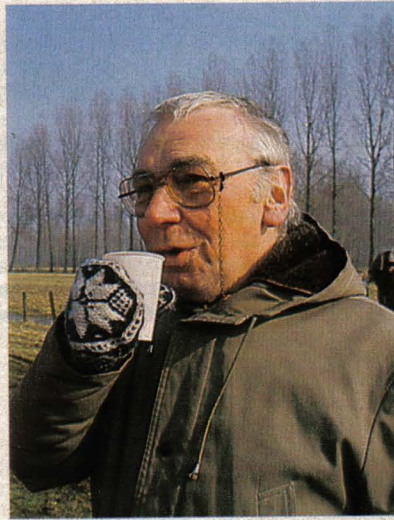

Een uniek stuk: de Fieseler Storch van kolonel Vormezeele.

ACHTER DE SCHERMEN

In «Klein Londen, Klein Berlijn» worden de bezettingsjaren opgeroepen, niet alleen door de figuren en karakters, maar ook door het decor: auto's, vliegtuigen, uniformen, helmen en geweren. Maar hoe realiseer je zo iets, waar ga je al die spullen halen, waar vind je ze?

Wij kijken achter de schermen en nemen afscheid van regisseur Dré Poppe, die met pensioen gaat.

20.50

KLEIN LONDEN, KLEIN BERLIJN

BRT-serie in 7 delen van Dré Poppe naar een scenario van Rudy Geldhof, over een Vlaams dorpje tijdens de Duitse bezetting (7).

Met: Paul Cammermans (Charley), Ilse Uitterlinden (Margriet), Dirk Roofthoof (Antoine), Ronald Oudmans (Jantje), Hilde Uitterlinden (Hilda), Hans Royaards (Gerard), Erik Burke (Edwin), Ludo Busschots (Michel), Jan Declair (Raymond), Roger Bolders (René), Dora Van der Groen (juffrouw Spanoghe), Dries Wieme (Oscar), Wim Danckaert (Marc), Hans Royaards (Gerard), Hans-Jürgen Krutzfeldt (Duitse kommandant), Lieve Moorhamer (vrouw Meersman), Willy

TV1

Vandermeulen (Meersman), Carry Goossens (Cyriel), Nadine Vanvossem (Liliane), Els Dotterman (Els), Suzanne Juchtmans (Frieda), en verder Jef Burm, Ronnie Commissaris, Ward de Ravet, Denise De Weerd, Charles Janssens, Chris Lomme, Arnold Willems, Veerle Wijffels, Max Schnur, Richard Wells, en vele anderen.

Met onder meer Jan Declair en Els Dottermans.

•De kollaborateurs en de verzetslieden bereiden zich elk op hun manier voor op de bevrijding. Margriet en Els ontmoeten eindelijk hun geliefde onderduikers. Oscar besluit zich te wreken wanneer hij tragisch nieuws over zijn zoon verneemt. Marc wordt op het kerkhof gekonfronteerd met een onheilspellend tafereel. Hilda en Gerard zien een mogelijkheid om zich wit te wassen...

(Zie ook blz. 24-26)

(TT)

EEN RISKANT BRT-PROJECT DE OORLOG GEWONE VLA

Na de schitterende Duitse serie „Heimat” is er nu „Klein Londen, klein Berlijn”. Dat deze BRT-serie over de gewone Vlaming tijdens de bezetting het nodige stof zal doen opwaaien, lijdt geen twijfel. Het gedonder begon namelijk al op de set.

„Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er Duitse officieren bij ons ingekwartierd. Zeer tegen de zin van mijn vader, die alles haatte wat Duits was. Thuis wou dan ook niemand wat met die mensen te maken hebben, behalve een zwerfkat die door de officieren was geadopteerd. Met Kerstmis waren de Duitsers blij verrast toen ze een konijntje geserveerd kregen. Mijn vader heeft ze hun eigen kat te vreten gegeven.” Rudy Geldhof, de auteur van het

BRT-feuilleton *Klein Londen, klein Berlijn*, inspireerde zich voor zijn scenario vooral op zijn eigen familiechroniek. Geldhof: „Twee jaar geleden vroeg de BRT me om een boek te bewerken van een bekend Vlaams auteur, wiens naam ik niet zal vermelden. Eerlijk gezegd vond ik het boek maar zo-zo en ik had ook geen zin om het werk van een ander te herkauwen. Ik deed Frans Puttemans, het hoofd van de Dienst Drama, een tegenvoorstel: een feuille-

ton dat zou lopen van de mobilisatie tot de bevrijding, gebaseerd op mijn eigen familiegeschiedenis. Ik vertelde Frans een drietal anekdoten, waaronder die van het konijn. Toen zei hij: *Ik wil je niet meer zien; ga naar huis, ga schrijven.*”

Geldhof zette in een jaar tijd zeven afleveringen op papier. Met veel plezier, trouwens. „De oorlog blijft in Vlaanderen een controversieel onderwerp en daar heb je als schrijver meer aan

VAN DE MING

Acteur Horst Mentzel, de Duitse commandant met de ijzeren vuist, laat zich de attenties van bezet Vlaanderen welgevallen.

Klein Londen, klein Berlijn heb verwerkt, spelen zich af in de Oostvlaamse dorpjes waar ik ben opgegroeid. *Knesselare, Ursel* en *Maldegem*. Om al die verhalen in de juiste historische context te plaatsen, heb ik alles voorgelegd aan het researchteam van *Maurice de Wilde*, dat gelukkig geen grove historische flaters kon vinden.

„Slechts één keer kwam er een reactie vanuit de Raad van Bestuur van de BRT, toen bleek dat ik het Italiaanse leger ten tonele voerde. Bijna niemand weet dat in twee Belgische plaatsen, een dorpje in Wallonië en in ons eigen Ursel ook Italianen deel uitmaakten van het bezettingsleger. Trouwens, de levende bewijzen van de amoureuze uitspattingen van de Italiaanse soldaten lopen vandaag nog rond.”

De serie *Klein Londen, klein Berlijn* voert een gefingeerd Vlaams dorp ten tonele, dat na het uitbreken van de oorlog al vlug uiteenvalt in twee delen. Aan de ene kant *Klein Berlijn*: de burgerij en de rijkere middenstand, met dorpsbewoners, die om uiteenlopende redenen, zoniet uitgesproken nazistisch, dan toch pro-Duits zijn (zoals *Maldegem* dat was). Aan de andere kant *Klein Londen* (*Knesselare*), het meer volkse en Engelsgezinde gedeelte.

In zeven afleveringen, van mobilisatie tot bevrijding, vormen collaboratie en deportatie, amoureuze verwickelingen, echte verzetsstrijders en weerstanders van het laatste uur de ingrediënten van het verhaal dat verstelt hoe de doorsnee Vlaming de oorlogsjaren heeft verwerkt.

Hoewel het scenario officieel pure fictie is, zullen heel wat huidige bewoners van *Knesselare*, *Ursel* en *Maldegem* zich in bepaalde personages of situaties herkennen. De rol van *Margriet (Ilse Uitterlinden)* is bijvoorbeeld getekend naar Geldhofs moeder: een vrouw die, wanneer haar man onder de wapens moet, evolueert van een braaf, schuchter meisje tot een sterke, geëmancipeerde vrouw. Voor de figuur van *Charlie* – rokkenjager en fervent moffenhater – stonden Geldhofs grootvader en vader model.

„Charlies bijnaam, *de Canadees*, komt van mijn grootvader, die in de jaren dertig naar Canada is uitgeweken. Charlies Uilenspiegel-achtige fratsen komen stuk voor stuk van mijn vader. Net zoals Uilenspiegel tijdens de Spaanse bezetting, was mijn vader nooit bij het georganiseerde verzet, maar vocht hij zijn eigen privé-oorlog uit.”

„De Duitsers gaven mijn moeder soms wat te eten om ons rantsoen aan te vullen, maar mijn vader nam het haar telkens af en gooide het weg, of hij gaf het voor de ogen van de Duitse officieren aan de hond. Hij schakelde de elektriciteit uit wanneer de officieren bij ons vergaderden. Hij ruziede constant met ze een sloot weddenschappen af: dat ze niet tot in Londen of Moskou zouden geraken, bijvoorbeeld. Tot hun grote ergernis won hij ze nog ook. Hij stal hun sigaretten en beschuldigde hun eigen soldaten ervan. In zijn leerlooierij sliepen smokkelaars, *pensenjagers* en weerstanders. En onder het hondenhok had hij een schuilplaats gebouwd voor onderduikers.”

„Vader was geen held, maar hij kende geen vrees. Ten langen laatste kwamen de burens hem vragen om het wat kalmer aan te doen, want dat ze ons anders allemaal tegen de muur zouden zetten. Maar hij was niet te houden. Zijn streken werden steeds erger naarmate de geallieerden naderden. Dat we op het laatste niet met z'n allen zijn gedepoteerd, hebben mijn ouders eigenlijk aan mij te danken, hoewel ik toen pas twee was. Mijn enige oorlogsdaad.”

„Ik had een neef die weerstander was. Nadat hij een „zwarte” had neergeschoten, moest hij onderduiken. Hij sliep één nacht bij ons. De volgende dag was

het al zover: *razzia*. Mijn vader werd meegenomen naar zijn slaapkamer en bewerkt met een geweer. De volgende dag had hij één grijze lok in zijn zwarte haar. Ik denk dat het de enige keer is geweest dat hij echt bang was. Maar hij *loste* niets.”

„Mijn moeder werd beneden ondervraagd door de officier van het groepje. Maar de geallieerden stonden voor de deur en die man had er duidelijk geen zin meer in. Hij bleef maar staren naar de familiefoto's aan de muur en zei dat mijn moeder een *glückliche Frau* was, met haar man en kind. Toen bleek dat zijn zontje net als ik *Rudi* heette, gaf hij de ouders *des kleinen Rudi* drie dagen de tijd om in de *Kommandantur* de waarheid te komen vertellen. Hij wist drommels goed dat *Knesselare* tegen die tijd bevrijd zou zijn.”

„Twee neven van mij brachten het er minder goed af. Die werden verhoord en, hoewel ze niets wisten, nog diezelfde dag naar een concentratiekamp afgevoerd. We hebben ze nooit teruggezien.”

„MIJN TWEE VRIENDEN WERDEN ONTHOOFD”

Ook acteur *Paul Cammermans*, die in de serie de rol van *Charlie* speelt, heeft in de oorlog een paar vrienden verloren. „Ik was achttien toen de oorlog uitbrak. Ik woonde in *Berlare*, bij *Dendermonde*. Twee van mijn vrienden waren bij de *Witte Brigade*. Uit onnozelheid eigenlijk, voor de sport. Op een dag werden ze door de *Gestapo* van hun bed gelicht, naar Duitsland gevoerd en onthoofd. Ze liggen nu op het kerkhof van *Berlare*. Toen ik hoorde wat er met hen was gebeurd, heb ik gezworen: nooit zal ik lid worden van welke vereniging dan ook. Zelfs niet van een vogelpik-club.”

Cammermans zelf kon een tijdlang ontsnappen aan verplichte tewerkstelling in Duitsland, door met een toneelgezelschap op tournee te gaan. In februari '44 was het dan toch zover. „Ik heb vijf maanden in een Duitse fabriek gewerkt. We sliepen 's nachts in een smerige barak, die op een keer, toen er gelukkig niemand binnen was, volledig werd plat gebombardeerd. In

dan aan de zoveelste bewerking van de zoveelste streekroman. Ik wou iets maken waarover de kijkers thuis zouden kunnen na-kaarten.”

Geldhof is geboren in 1942; dus kun je bezwaarlijk aannemen dat hij zijn eigen oorlogservaringen heeft genoteerd. „Ik heb wel talloze verhalen van mijn ouders, tantes en ooms meegekregen, maar om daar een historische basis aan te geven, heb ik heel wat aan research moeten doen. De anekdoten die ik in

juli '44 was ik terug in België. Ik bleef angstvallig binnen, maar half augustus kon ik het niet meer houden en ging ik één keertje naar de schouwburg. Ik werd prompt van de tram geplukt door de Gestapo. Gelukkig sprak ik een aardig mondje Duits, zodat ik mensen kon overhalen om me naar de *Werbestelle* te brengen, in plaats van

naar de kazerne. Ik kon hen wijsmaken dat ik druk aan het repeteren was voor een nieuwe tournee door Duitsland. Ik kreeg zes maanden vrijstelling, net genoeg om veilig de oorlog door te komen."

Collaboratie en verzet liggen in dit land nog steeds zeer gevoelig. Dat bleek ook voor en tij-

dens de opnamen van *Klein Londen, klein Berlijn*.

„Bij het bekijken van de ruwe montage slikten een aantal leden van de Raad van Bestuur van de BRT wel even", vertelt Rudy Geldhof. „Maar het strek hen tot eer dat ze op geen enkel moment hebben getracht om de controversiële passages eruit te lichten of af te zwakken."

KLEIN LONDEN, KLEIN BERLIJN

Uiterst links: Christel Domen, ooit nog Panorama's Leefwijzer-meisje, als soldatenhoertje op weg naar de totale zelfvernietiging. Midden: Margriet, de moeder van scenarist Rudy Geldhof, stond model voor het gelijknamige personage in het feuilleton, vertolkt door Ilse Uitterlinden. Boven: Ilse Uitterlinden, geflankeerd door haar minnaar Jan Declair en Dora van der Groen.

Links: Rudolf Geldhof, de vader van de schrijver van het BRT-feuilleton, gaf zijn zoon alle inspiratie die hij nodig had om de Uilenspiegel-figuur van Charlie uit te tekenen. Boven: pastoor Vic Moeremans en Paul Cammermans, de serie-Charlie.

„Eén keer kwam er vanuit de raad een reactie”, vult regisseur Dré Poppe aan. „Eén bestuurder wou dat we een passage zouden schrappen, waarin de rol van priester-dichter Cyriel Verschaeve werd toegelicht. Ik heb me daar hevig tegen verzet, met succes.”

„Ik heb wel boze reacties gekregen van een aantal bewoners

van Knesselare”, zegt Geldhof. „Ze wisten dat ik bezig was met een verhaal, dat deels is gebaseerd op wat er in hun dorp is gebeurd, en ze waren bang dat ik hun vuile was zou buitenhangen.”

Ook bij sommige acteurs heeft de verfilming van Geldhofs scenario reacties uitgelokt. „Weerstander” Jan Declair bijvoor-

beeld, vond dat Geldhof veel te oppervlakkig bleef en beter wat meer bekende namen van toen in zijn verhaal had verwerkt. „Hij wou dat ik een kat een kat zou noemen”, reageert Geldhof. „Maar mijn verhaal gaat nu eenmaal niet over de secretarissen-generaal van toen, over Joris van Severen of Staf de Clercq. Dat is het vaarwater van Maurice de Wilde. Het ging mij om de volksmens.”

Dré Poppe herinnert zich dat Hilde Uitterlinden het moeilijk had met haar rol van Hilda, een overtuigde Vlaams-nationaliste, die opkijkt naar het Germanenvolk en wier zoon zich aansluit bij het Verdinaso en later naar het Oostfront trekt.

EEN FASCISTENWIJF MET SPORTSCHOENEN

„Het was verschrikkelijk”, vertelt Hilde Uitterlinden (49), die als actrice bij de *Internationale Nieuwe Scène* en als SP-kandidate op de Antwerpse verkiezingslijst de wereld vanuit een heel andere hoek bekijkt dan haar personage op het televisiescherm. „Dat ik dingen moest uitkramen als „onze leider” en Cyriel Verschaeve moest verdedigen; afschuwelijk gewoon! De rol die ik vertolk, is een typisch voorbeeld van de kleinburgerlijke vrouw boordevol frustraties. We hebben er wel over gewaakt om er geen karikatuur van te maken; zo'n fascistenvrouw met een blonde vlecht en sportschoenen. Eigenlijk is het een in-triest vrouwmens; ik heb er zowaar nog medelijden mee.”

„Ik ben het met Jan Declair eens, als hij zegt dat het allemaal een beetje te oppervlakkig blijft. Je moet de dingen tonen zoals ze waren, duidelijk en onverbloemd. Want er lopen vandaag de dag nog veel van die figuren rond, niet alleen in Zuid-Afrika, ook hier. Ik hoop dat *Klein Londen, klein Berlijn* dit de kijkers duidelijk zal maken.”

De zopas gepensioneerde Dré Poppe tekende onder meer al voor uitstekende producties als *De Burgemeester van Veurne, Lente* (van Cyriel Buysse, naar een scenario van Rudy Geldhof), *Daar is een Mens verdronken*, en een paar afleveringen van *Schipper naast Mathilde*. Poppes Gentse familie liet zich

door zijn Vlaamsvoelendheid verleiden tot pro-Duitse sentimenten.

„In 1939, ik was toen zestien, was ik lid van de *Vlaamse Jeugdherbergcentrale*, zoals zoveel jongens uit mijn omgeving. Tijdens de oorlog heeft die organisatie zich aangesloten bij de Nieuwe Orde. Wisten wij veel dat de leiding van de vooroorlogse Jeugdherbergcentrale al die kant uitging. Ik weet het, het klinkt als *Wir haben es nicht gewusst*, maar wij konden echt niet vermoeden dat ons nu zou worden verweten dat we toen met een Vlaamse leeuw aan onze fiets rondreden.”

Poppe kon dus veel regisseren vanuit zijn eigen ervaring. De Vlaamse jongens van achttien en ouder vluchtten bij het uitbreken van de oorlog naar Frankrijk om zo te ontsnappen aan inlijving bij het bezettingsleger. Zo ook in het feuilleton.

„Ze wilden dat heel droef en angstig spelen, maar ik heb hen gezegd: *Dat was plezierig, jongens; het was een uitstapje, een stuk avontuur!* En ik kan het weten, want ik was één van hen. Ik ben drie maanden in Frankrijk gebleven. Al vlug bleek dat het *Centre du Recrutement de l'Armée Belge* maar één bedoeling had: de Belgische jongens klaarstomen om tegen de Duitsers te vechten, en ons dan via Spanje naar Engeland te versassen. Een paar van mijn vrienden zijn trouwens naar Noord-Frankrijk gestuurd, waar ze loopgraven moesten delven aan het front.”

„Op een nacht ben ik samen met negen anderen gedeserteerd. We logeerden bij boeren, hielden hen de oogst binnenhalen en kregen goed te eten – heel wat beter dan die rommel die men ons bij het *Centre* voorzette. Toen we hoorden dat de vluchtelingen stilaan naar België terugkeerden, hebben we ons ook aangemeld.”

„We werden in Narbonne op veevagens gezet, richting België. In de kazerne had men ons eerst nog even goed bang gemaakt voor de Duitsers: in België zou de pest zijn uitgebroken, mensen en dieren lagen er dood op straat en de Duitsers zouden ons bij onze aankomst de handen afhakken. En wat zagen wij, toen we in Limoges arriveerden? Duitsers die kwamen aan-
draven met schalen en schalen

KLEIN LONDEN, KLEIN BERLIJN

vol beboterde broodjes met ham. Echte boter! Ik denk dat veel van mijn vrienden alleen al daardoor Duitsgezind zijn geworden. Je beseft als achttienjarige niet dat ook dát een onderdeel was van de Duitse propagandamachine."

„ICH HABE ES NICHT GEWUSST”

Dré Poppe kon, net als Paul Cammermans, gebruik maken van zijn artistieke werk om keer op keer uitstel te krijgen, zodat hij niet naar Duitsland moest om er te gaan werken. Zijn boezemvriend *Louis de Lentdecker* kon dat niet; die dook onder en verdween in het *maquis*.

Poppe maakte in die periode dankbaar gebruik van het aanbod van de bezetter om met vrienden met vakantie naar Duitsland te gaan. „Na de oorlog heeft men ons dat verweten, maar voor mij was het alleen maar een welkome afwisseling, een paar weken onder moeders

vleugels weg. Die mocht onze rantsoenzegels houden; weet je wat dat toen voor ons gezin betekende? Dat ook dát propaganda was, is nu wel duidelijk. Maar toen? Nogmaals: *Ich habe es nicht gewusst*."

„Uiteindelijk werd ik dan toch opgeroepen om naar Duitsland te vertrekken, maar ik kon de medische dienst van het leger in de luren leggen. De ochtend van mijn controle dronk ik liters zwarte koffie, die mijn moeder had gehamsterd, ik slikte twee pijnstillertjes, rookte twee sigaretten met zware tabak en zout en slikte twee bolletjes zilverpapier in. Ik werd finaal afgekeurd, omwille van twee maagzweren en een hartafwijking!"

„Ze hebben mij en mijn ouders terecht nooit van collaboratie kunnen beschuldigen, maar door die reis naar Duitsland en mijn lidmaatschap van de Vlaamse Jeugdherbergcentrale knepen we 'm toch, toen na de bevrijding de weerstanders de straten afschuiden op zoek naar *zwarten*. Maar ze liepen onze deur

voorbij. Dat is een beeld dat me altijd bij zal blijven: de weerstanders die de meubels op straat gooiden van Duitsgezinden in onze straat."

Eigenaardig genoeg vond Dré Poppe halverwege het werk aan de reeks, dat Rudy Geldhof iets te veel begrip toonde voor de collaboratie. Geldhof: „Dat lag meer aan de inhoud van de aflevering die Dré toen onder ogen kreeg, dan aan de reeks in haar geheel. Ik toon in de loop van zeven afleveringen het hele gamma van de collaboratie: uit overtuigd Vlaams-nationalisme (*Hilda*), uit puur commerciële overwegingen (haar man *Gerard*), door een samenloop van omstandigheden (veldwachter *Michel Meersman*), de Oostfront-strijders de zoon van *Hilda*), enzovoort.

Ik leg de kronkels van de collaboratie bloot, maar ik toon ook de excessen van de repressie, de weerstanders van het laatste uur, die op een zeer onrechtvaardige manier zijn opgetre-

den en van hun machtspositie gebruik hebben gemaakt om hun persoonlijke vetes uit te vechten. Als je daaruit besluit dat ik te veel begrip opbreng voor de *zwarten*, dan is dat onjuist. Collaborateurs moesten moreel én juridisch worden veroordeeld. Maar nergens anders lag het aantal doden ingevolge repressie procentueel zo hoog als bij ons. Ook dat heb ik aan de kaak willen stellen."

„Met dit onderwerp is het onvermijdelijk dat er reacties zullen loskomen, van alle kanten. Ik heb geprobeerd een zo objectief mogelijk beeld te geven van die periode, maar ik maak me geen illusies. *Voor de witten zal het niet wit genoeg en voor de zwarten te zwart zijn.*" ■

Tekst: Wim Daeninck

Foto's: Erik Anthierens, BRT, Lucas Jodogne en archief

Klein Londen, klein Berlijn, deel 2:
zondag 23 oktober,
20.40 u, BRT-1.

DE KLEINE OORLOG VAN...

JEF TURF

'IK HEB VERSCHRIKKELIJKE ANGSTEN DOORSTAAN'

Vanaf deze week vertelt telkens een bekende Vlaming over zijn eigen „Klein Londen, klein Berlijn”. De primeur is voor Jef Turf, ex-voorman van de Kommunistische Partij. Uit zijn mond noteerde Wim Daeninck: „Ik herinner me vooral de honger en de angst.”

„Ik was acht en ik liep aan de hand van mijn moeder de lange weg te voet van Koksijde naar Nieuwpoort. Overall, in de duinen, langs de weg, lagen de lijken van Engelse soldaten. Ik zag hoe een Duitse soldaat het geweer van zo'n Engelsman omkeerde, zodat de loop naar zijn borst wees. Een macabere

grap, begreep ik veel later, om net te doen alsof het een lafaard was, die zelfmoord had gepleegd. Ik zag hoe langs de weg Nederlandse soldaten de Duitse colonnes toewuifden, als waren het bevrijders en geen bezetters. Een Duitse officier stapte uit, nam een Nederlandse soldaat zijn veldkijker af en hing hem zelf om. De complete vernedering!”

Jef Turf (56), lange tijd bezieler van de *Kommunistische Partij*, maar onlangs wegens „ideologische meningsverschillen” de laan uit gestuurd, heeft geen moeite om zich dat achtjarige jongetje te herinneren: de oorlogsjaren hebben bij hem een diepe indruk achtergelaten. „Twee dingen zijn me vooral bijgebleven: *honger en angst*. Ik was nog maar een kind; dus wat ik uit mijn geheugen opdiep, zijn voornamelijk impressies en flarden van gebeurtenissen. Toch zijn er genoeg feiten; al heb ik vele ervan pas veel later ten volle begrepen.”

„Het klinkt misschien vreemd, maar één van mijn sterkste jeugdherinneringen is de eerste aanblik van echt wit brood. Dat bracht mijn oudste broer Richard voor ons mee. Hij had het net gekregen van de Engelsen, vlak na de Bevrijding in '44. In mijn herinnering is het zo wit als sneeuw. Het was iets... he-

mels. Onvergetelijk!”

„Mijn vader was een christelijke onderwijzer en van zijn karig loontje moest hij een gezin met zes kinderen voeden. Dus moest mijn moeder smokkelen, om ons niet helemaal van de honger te laten omkomen. Ik zie de zakken met meel en tarwe nog in de voorkamer staan. Die verkocht ze en met dat geld konden we ons af en toe wat beleg bij onze broodmaaltijden veroorloven. Nu ja, brood... Het was een bruine, kleiachtige materie. Voor de rest stierven de muizen de honger dood in onze kast. Gelukkig was er de eeuwige panharing, die ons door de strenge winters heen hielp. En er was *Winterhulp*, de organisatie die aan de kinderen op school soep en pap uitdeelde.”

HET GROTE AVONTUUR

Toch leek het dat achtjarige Turfje wel wat, zo'n oorlog. Spannend! „Tijdens de mobilisatieperiode in 1939 liepen de straten vol Belgische soldaten. Dat vond ik prachtig om te zien. En ook op 10 mei 1940, de dag dat voor België de oorlog uitbrak, vond ik behoorlijk boeiend. Tijdens die eerste luchtgevechten boven Mechelen dachten mijn vriendjes en ik: *Eindelijk gaan we eens wat meemaken.*”

„Zoals zovelen vluchtten ook mijn ouders naar Frankrijk. Het was één lange, onophoudelijke mensenstroom, die met karren en fietsen het hoognodige meesleurde. Ook dat er voer ik als het Grote Avontuur. Tot we onderweg bij kennissen in West-Vlaanderen van die afschuwelijke pap met broodbrokken moesten eten. Ineens vond ik de oorlog al heel wat minder interessant.”

Lang bleven Turfs ouders niet in Frankrijk, de Belgische vluchtelingen waren er niet bepaald welkom. Ze dachten dat ze in Koksijde, waar ze altijd hun zomervakanties doorbrachten, wel gespaard zouden blijven van het oorlogsgeweld.

„We gingen op de vlucht voor de oorlog, maar we belandden er middenin. Iedereen weet dat het Britse leger in 1940 inscheepte te Duinkerke, maar die strook liep in feite uit tot in Koksijde. Op een dag werd ik wakker in onze villa met uitzicht op zee. Die zee zag zwart van de Engelse soldaten, boten en voertuigen. De vrachtwagens reden tot in de branding en de soldaten liepen over de daken tot aan de boten.”

„We beseften dat we ook aan de kust niet meer veilig waren. Het weer was in mei 1940 ronduit schitterend, maar we hebben niet één keer de zon gezien. De lucht zag zwart van de rook, afkomstig van de gebombar-

deerde haveninstallaties van Duinkerke. In Koksijde ervoer ik voor de eerste keer wat echte angst was, toen de kogels uit een machinegeweer zich in één lange lijn een paar meter naast mij in de grond boorden. Dat heb ik later gelukkig alleen nog maar in oorlogsfilms teruggezien."

DE ZWARTE BUURMAN

Het gezin Turf besloot om terug te keren naar de woning in Me-

chelen, in de *Grote Nieuwe Dijk*, een straat in een wijk in *Nekkerspoel*.

„Mijn vader, een overtuigd Belgicist en anti-Duitsler, werd actief in de sluikpers. Hij gaf een aantal verzetskrantjes uit. Uit die periode dateert ook mijn enige, zij het onbewuste verzetsdaad. Op een keer werd het hele gezin aan het schrijven gezet. We moesten een lijst met namen en adressen kopiëren, die heel geheimzinnig in de houtstapel onder de kachel werd verborgen. Pas later

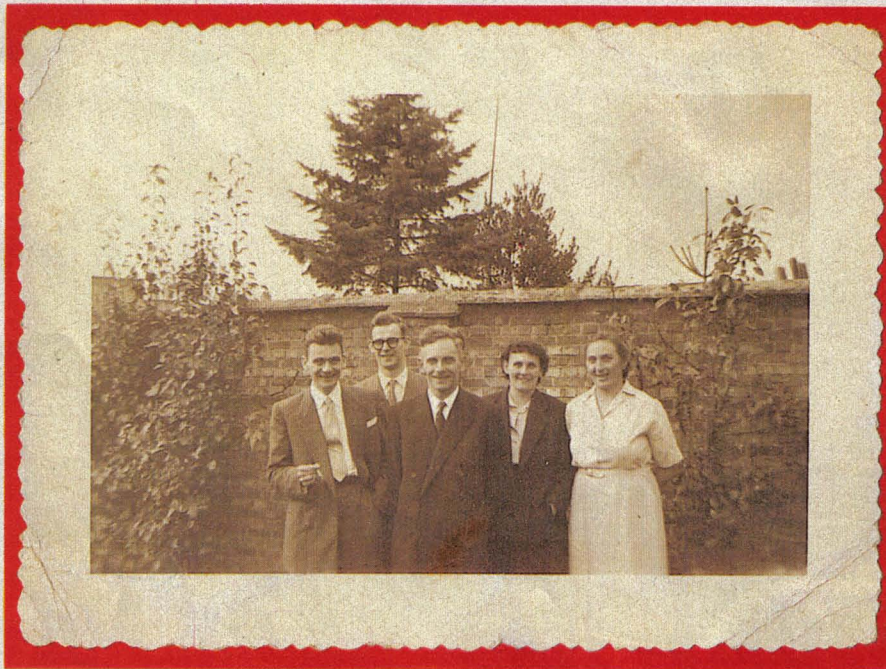
kwam ik te weten dat het de namen waren van VNV-leden."

„We luisterden ook altijd naar de verboden zender *Radio Londen*. Ik was wel zo dom om dat radionieuws op school aan mijn vriendjes te vertellen. Daar stond ook het zoontje van onze buurman bij, een collaborateur. Een paar dagen later hield de *Feldpolizei* huiszoeking. Er zouden er nog een aantal volgen."

„Die zwarte - of het nu VNV'ers of leden van de *DeVlag* waren, voor ons hadden ze maar één naam - organiseerde in zijn wo-

ning vaak feestjes voor de Duitse officieren. De lege blikjes en wijnflessen zette hij niet op de stoep; hij begroef ze in zijn tuin. Dat kon ik zien, door het raam."

„Mijn vader is nooit bij het gewapend verzet geweest. En ook mijn oudste broer hield het bij kwajongensachtige verzetsdaaden, zoals het in de Dijle kiepen van Duitse richtingaanwijzers. In 1943, toen hij twintig geworden was, is hij ondergedoken om niet naar Duitsland te

De jonge Turf (tweede van links) in het begin van de jaren vijftig, in het gezelschap van broers en zussen. In volle koude oorlog juichte de latere KP-voorman de communistenhater Paul-Henri Spaak toe.

hoeven. Hij bleef tot aan de Bevrijding in Wallonië."

„Mijn moeder beperkte zich tot smokkelen, al was ze vaak zeer onbesuisd. Zo stond ze, terwijl er een optocht van collaborateurs voorbij ons huis trok, ostentatief met een driekleurig lint in de hand in de deuropening. Een spontane daad van protest, waar mijn vader allesbehalve gelukkig mee was."

De ouders van Jef Turf deden wat velen niet durfden: ze verborgen een jood. „Ik zie de man nog zo voor me. Ricci heette hij: een veertiger, een beetje kalend, een gedrongen gestalte, heel vriendelijk. Ik denk dat hij niet langer dan drie of vier weken bij ons is geweest. Telkens wanneer er werd aangebeeld, moest hij zich verschuilen in het kippenhok achter in de tuin. Nooit hebben ik en mijn broers of zussen daar ook maar met één woord over gerept. Die les hadden onze ouders ons goed ingeprent. Op een dag is hij vertrokken en we hebben nooit meer iets van hem vernomen. De kans is groot dat ook hij is opgepakt en in de vernietigingsovens van de concentratiekampen beland."

HOPELOZE GEZICHTEN

„Mechelen was het knooppunt waar de joden werden verzameld en dan op de trein naar de concentratiekampen werden

gezet. Mij moet niemand dat verhaaltje vertellen van *Ich habe es nicht gewusst!* Wij wisten het wel degelijk. Niet dat het zo verschrikkelijk was, maar wel dat de kampen bestonden. De joden verbleven in de Mechelse Dossin-kazerne. Dat is iets dat ik nooit zal vergeten: al die hopeloze gezichten, die door de getraliede vensters naar buiten keken. Ze gooiden briefjes met namen en adressen op straat, in de hoop dat de voorbijgangers ze zouden oprapen en hun familieleden van hun lot op de hoogte zouden brengen."

„Naar het einde van de oorlog toe werd Mechelen, omwille van zijn uitgebreid spoorwagennet, herhaaldelijk gebombardeerd. Mijn vader had in de tuin een schuilplaats gebouwd, versterkt met zandzakjes. Als het luchtalarm ging, moesten wij daar in zeven haasten naar toe. Wij woonden vrij dicht bij het station; het leek wel of de bommen bovenop ons vielen. Ik was toen elf of twaalf en ik heb verschrikkelijke angsten doormaakt. Eén ding is in mijn geheugen gegrift. Tijdens een hevig bombardement baden we allemaal samen onophoudelijk *weesgegroetjes*. Naarmate het gedonder van de inslaande bommen luider werd, steeg ook de intensiteit van ons gebed, tot we het op de duur bijna uitschreeuwden. *In het uur van onze dood, Amen*. Dat zijn dingen die je nooit meer vergeet."

Ondanks de sluikpers-activiteiten, ondanks het risico van het verstoppjen van een jood en ondanks het openlijk anti-fascisme van alle familieleden, spartelde het gezin Turf heelhuids door de oorlogsjaren. Of zoals Jef Turf het uitdrukt: „Het leven ging gewoon zijn gang". Tot aan de langverwachte Bevrijding.

„September 44... Wat een feest! Heel Mechelen was samengestroomd op de Grote Markt. Vier jaren van honger en angst, van dwang en vrijheidsberoving vielen van ons af. Dagenlang werd er gezongen en gedanst. Eerst met de Engelsen, later ook met de Amerikanen. Toen heb ik voor het eerst een echte neger gezien! De soldaten kwamen bij ons thuis. Ze brachten chocolade mee voor de kinderen en sigaretten voor de volwassenen. Chocolade!"

DE JACHT OP DE ZWARTEN

„En toen kwam de repressie, de jacht op de zwarten. Het was een irrationele explosie van volkswroede, een wraakreactie op al het wrede dat wij hadden moeten meemaken. Achteraf kun je zeggen: het is niet mooi geweest. Maar het was wél begrijpelijk. Ik was toen net aan mijn eerste jaar in het atheneum begonnen en ik herinner me nog zeer goed hoe de collaborateurs het stadhuis van Mechelen werden binnengeleid, onder het gejuig van een uitzinnige massa. De mensen pro-

beerden de zwarten te slaan en te schoppen, maar gelukkig leidden de verzetsstrijders van het *Onafhankelijkheidsfront* en van de *Witte Brigade* alles in goede banen. Als die er niet waren geweest, was het uitgedraaid op één grote lynchpartij."

„Ik herinner me ook nog hoe de meubels van de kleine collaborateurs op straat werden gekeild en hoe hun huisjes werden vernield. Ach, het waren de kleintjes die ze pakten, omdat die nu eenmaal herkenbaar waren, en makkelijk te raken. De groten bleven, zoals altijd en overall, buiten schot."

„De haat tegen alles wat Duits was, heeft bij mij nog lang nagewerkt. Jarenlang hebben mijn familieleden en ik geweigerd om ook maar één woord Duits te spreken. Op school ontstonden er geregeld vechtpartijen tegen de kinderen van de zwarten en die van de witten. Aan fysiek geweld heb ik mij nooit bezondigd, maar ik heb wel deel uitgemaakt van delegaties die van de schooldirectie eisten dat de kinderen van collaborateurs van school zouden worden geschopt. Daar ben ik nu helemaal niet meer zo trots op, maar wat wil je: *kinderen vechten nu eenmaal in het klein de oorlog van hun ouders uit*. En mensen zijn toch zo gemakkelijk te beïnvloeden. Je kunt het je met mijn politiek verleden amper indenken, maar ook ik heb *Paul-Henri Spaak* toegejuicht, toen die eind jaren veertig, begin jaren vijftig zijn *J'ai peur*-toespraken hield tegen het zogenaamd communistische gevaar."

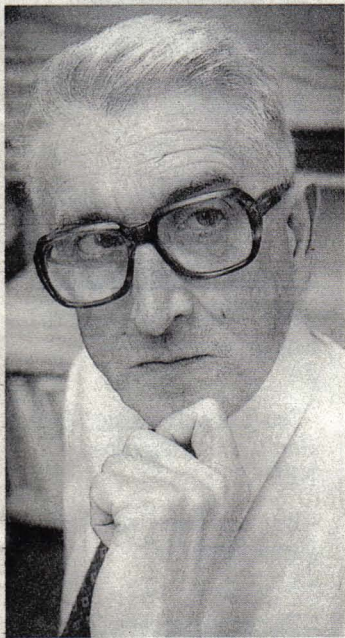
„Je kunt zonder meer stellen dat de oorlogsjaren, hoe jong ik ook was, hun stempel hebben gedrukt op mijn latere denken en doen. Maar ook in de details blijft de periode van *Klein Londen*, *klein Berlijn* nawerken. Elke eerste donderdag van de maand wordt in heel België het luchtalarm getest. Als de laatste toon is weggeëbd, dan hoor ik telkens weer het aanzwellende geluid van zware, ronkende vliegtuigmotoren." ■

Volgende week: Karel Dillen.

Tekst: Wim Daeninck
Foto's: Kristien Buyse, archief

KAREL DILLEN

'HET WAS ALSOF DE VAKANTIE TE VROEG BEGON'

Retournez à la maison. La guerre vient d'éclater!" Die woorden kreeg Karel Dillen te horen van een leraar, toen hij op 10 mei 1940 met zijn broer arriveerde bij de poort van het Antwerpse atheneum. „Die man heette Bingen en hij stond bekend als een rasechte *franskiljon*. Toen al koesterde ik Vlaams-nationalistische gevoelens, terwijl ik opgroeide met boeken als *De Leeuw van Vlaanderen*, die mijn vlaamsgezindheid nog aanwakkerden. Maar voor het overige maakte de mededeling van de leraar niet zoveel indruk op mijn broer en mij: voor ons was het net alsof de vakantie vroegtijdig begon. Opgetogen trokken we naar huis - we woonden aan de *Godefriuskaai*, tussen de haven en de rand van het centrum. In de verte zagen we een vliegtuig neerstorten, maar zelfs dat leek onwerkelijk. De verschrikkingen van de oorlog waren mij toen nog volslagen onbekend. In oktober van dat jaar zou ik pas vijftien worden.”

„Van de inval van de Duitse troepen in Antwerpen heb ik niet veel te zien gekregen. Op dat moment zat ik onder de grond, want alle burgers hadden het bevel gekregen om zich terug te trekken in de schuilkelders; vierentwintig uur lang zaten we opgesloten in die duffe ruimte. Het was een immense opluchting om weer in het zonlicht te komen. Maar alles was rustig, de Duitsers hadden de stad bijna zonder slag of stoot ingenomen. Op de *Lei*, van de *Noorderlaan* tot het Zuidstation, stond een colonne van wagens die door paarden werden voortgetrokken. Omdat ik tanks en vliegtuigen had verwacht, stond ik wat lacherig toe te kijken naar die archaische

tuigen. Mijn opluchting nam nog toe, toen veel mensen zeiden dat de bezetting van korte duur zou zijn. Sommigen hadden zelfs medelijden met de Duitsers en hun armzalig materieel.”

Antwerpen zou uiteindelijk meer dan vier jaar op de bevrijding moeten wachten. Welke indruk maakte het eerste oorlogsjaar op de schoolknaap Dillen?

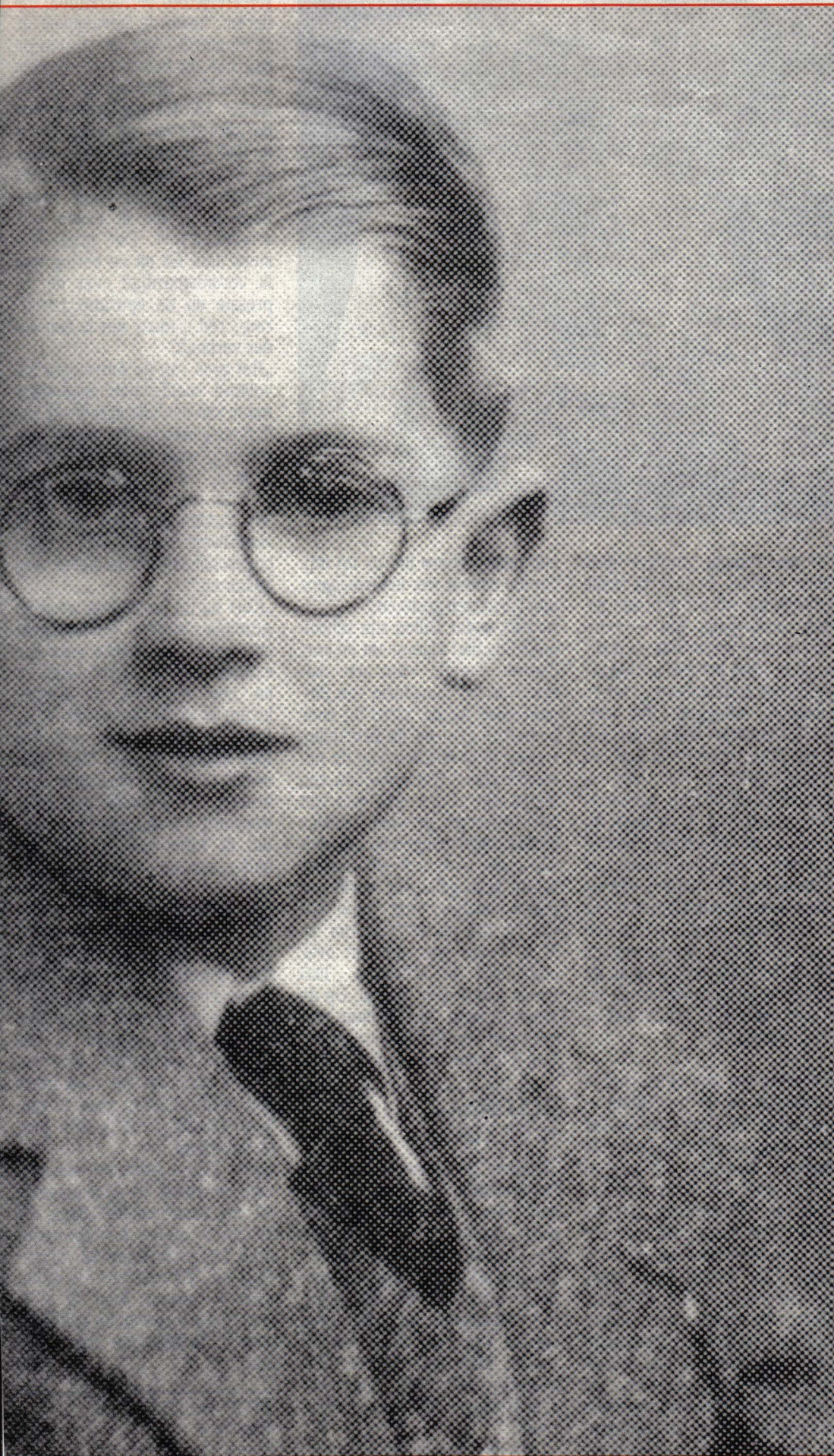
„Ik werd sterk aangegrepen door het gebulder van de overvliegende bommenwerpers, maar in het begin veranderde er voor mij niet zoveel: na de zomer ging ik gewoon opnieuw naar school. Tijdens de eerste winter werd de oorlog wel voelbaar: alles was gerantsoeneerd. Ook bij ons was er weinig eten en wat op tafel kwam, was vaak van bedenkelijke kwaliteit. Voor het brood hadden we twee messen nodig: één om het te snijden en een ander om vervolgens de plakken van het eerste mes te schrapen. Natuurlijk heb ik honger gehad, ik zat volop in de groei, maar lichamelijk lijdend was er niet bij. Ik mag geen martelaarschap opeisen.”

Met een zweem van een glimlach vertelt Dillen hoe zijn moeder zich ooit waagde aan een culinair experiment. „Ze probeerde een paar keer om op een aanvaardbare manier aardappelschillen te serveren, maar dat lukte niet echt. Na enkele pogingen liet ze de schillen maar voor wat ze waren.”

„Vlees of boter kregen we nauwelijks of nooit te zien. Moeder verkocht haar juwelen, om af en toe op de zwarte markt een extraatje te kunnen kopen - wat bloem of boter. In 1943 werd er af en toe een lading verse haring aangevoerd en in kleine porties verdeeld onder de bevolking.

Deze week presenteren we u het Klein Londen, Klein Berlijn van Karel Dillen. De voorzitter van het Vlaams Blok zit kennelijk niet met een oorlogstrauma. Hij zegt: „Het werd pas echt gevaarlijk na de bevrijding.”

Een van mijn sterkste oorlogsherinneringen is de verrukkelijke smaak van die doodgewone haring. Niets heeft me ooit zo gesmaakt; het was een echte lekkernij. U kunt zich dan ook wel mijn verontwaardiging voorstellen toen een zekere familie er in 1944 een gewoonte van maakte om elke dag rijst uit te strooien voor de vogels, terwijl andere mensen verrekten van de honger. Het was een wansmakelijke vertoning van een parvenu, die wilde laten zien dat hij het ondanks de oorlog breed kon laten hangen.”

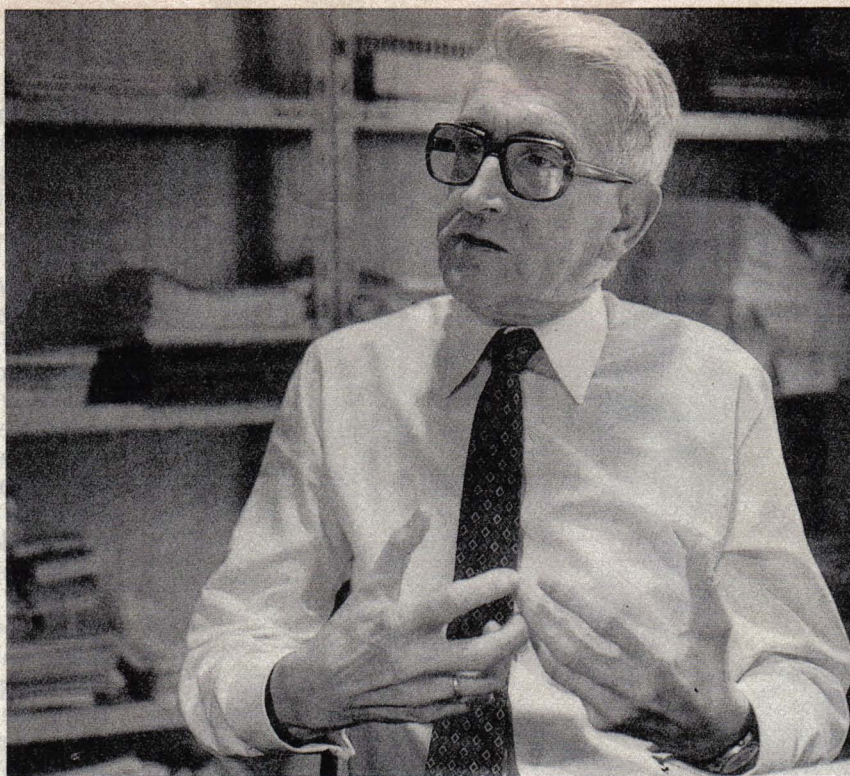
Als ik opper dat de oorlog, naast honger en kou, nog andere verschrikkingen meebracht, kijkt Dillen me ernstig aan. „U hebt het natuurlijk over de jodenvervolging. Wij merkten wel dat de joden verdwenen, maar in Antwerpen ging dat toch veel onopvallender in z'n werk dan in Nederland. We hadden er helemaal geen benul van wat er met die mensen gebeurde. Die tragedie vernamen we pas achteraf.”

„Mijn broer en ik zaten elke dag aan het radiotoestel gekluisterd om de oorlogsberichtgeving te volgen. We luisterden ook naar de Britse zender, maar dat kan moeilijk een daad van verzet worden genoemd. Iedereen deed het, zij het niet met de volumeknop op maximum of met de ramen wijd open. We stemden af op alle zenders die we konden ontvangen en vernamen zo hoe binnen de kortste keren de hele wereld verweekeld raakte in het conflict.”

GERED DOOR EEN LUCHTAANVAL

„Persoonlijk heb ik niet veel gemerkt van de verbeterde strijd tussen mensen die vóór of tegen de Duitsers waren. Op school wisten we natuurlijk wie sympathie voelde voor de *witten* en wie voor de *zwarten*, maar het bleef bij verbaal geweld. Men zal mij een chauvinistische sinjoor noemen, maar ik denk dat de Antwerpenaars tijdens de oorlog een zekere tolerantie aan de dag legden voor elkaars overtuiging. Niet dat ik de tegenstellingen en de gruwelen van de oorlog wil minimaliseren, maar volgens mij ging het er in bepaalde dor-

KAREL DILLEN

„Ik was een passieve voorstander van de Nieuwe Orde, maar naar het einde van de oorlog toe besepte ik dat Vlaanderen onder de Duitsers nooit zelfstandigheid zou hebben gekregen.”

pen veel harder aan toe dan in de grote stad. Ergens in de omgeving van het *Klapdorp*, in een wijk niet ver van ons huis, woonde er nogal wat Duitsgezinde middenstanders. Welnu, die buurt werd in de volksmond *Klein Berlijn* genoemd, maar daar bleef het meestal bij; wij gingen daar trouwens ook wel eens winkelen.”

„Ik kom er vrijmoedig voor uit: tijdens de oorlog was ik een passieve voorstander van wat men *De Nieuwe Orde* pleegt te noemen, want ik hoopte dat de Vlaamse ontvoogding nu eindelijk werkelijkheid zou worden. Maar naar het einde van de oorlog toe zag ik het ongebreidelde imperialisme van de Duitsers en besepte ik dat Vlaanderen onder hen nooit zelfstandigheid zou hebben verkregen. Ik ben trouwens nooit lid geweest van een vereniging, zelfs niet van een jeugdbeweging, en ik kan zeker niet worden beticht van collaboratie.”

„De oorlogsdreiging kwam vooral uit de lucht, al bleef Antwerpen doorgaans gespaard van bombardementen. De verhalen die ik opving over het dramatische bombardement van Mortsel in april '43, maakten mij wel bang. Pas vanaf toen moesten wij op school de kelder in zodra de sirene ging; daarvoor had het alarm voor ons weinig betekenis gehad.”

Met een zuinige glimlach gaat Dillen verder. „In juni '43 redde een luchtaanval mij van een gewisse ondergang. Het was tijdens de examenperiode en doordat ik in mijn laatste schooljaar zat, moest ik de meeste proeven mondeling afleggen. Het examen wiskunde boezemde me eigenlijk meer angst in dan het oorlogsgebeuren. Net toen ik met de moed in mijn schoenen en mijn opgaven in de hand bij de leraar moest komen, leoiden de sirenes. Iedereen moest naar de kelder en ik maakte van de gelegenheid gebruik om een van de bollebozen van de klas om raad te vragen. Aangezien de aanval te lang duurde naar de zin van de leraar, overhoorde hij me ter plaatse. Ik bracht het er niet onaardig af.”

„Het werd pas echt gevaarlijk in Antwerpen na de bevrijding in september '44. Toen leed de stad onder het schrikbewind van de vliegende bommen: de VI's en V2's. Ik denk dat ik me voor het eerst ten volle bewust ben geworden van het gevaar, toen er zo'n bom terecht kwam op de *Cinema Rex*, terwijl mijn broer daar net naar een film was gaan kijken. Er vielen veel doden, maar als bij wonder bleef mijn broer ongedeerd. Hij kon er weinig zinnigs over vertellen; hij wist niet eens meer hoe hij thuis was geraakt, maar de bloedspatten op zijn regenjas maakten

een onuitwisbare indruk op mij. Na die aanval werden overigens alle bioscopen gesloten.”

In 1943, nadat Dillen zijn schoolopleiding had afgemaakt en kort daarna slaagde voor een examen van het ministerie van Binnenlandse Zaken, werd hij daar bediende. „Tot na de bevrijding werkte ik in Mechelen op de *Administratieve Rechtsmacht*, een dienst die afhankelijk was van het Antwerpse provinciebestuur en die overtredingen op het vlak van de voedselbevoorrading moest beteugelen. Ik werkte er onder andere met *Stan de Clercq*, die nu CVP-senator is. Mijn wedde was niet om over naar huis te schrijven: 1035 frank *schoon* per maand. Op de zwarte markt kon je daar niet eens een kilo koffie voor kopen. Een kilo boter, dat ging nog net.”

BLIJ MAAR NIET ZOT

„Wegens de toenemende bombardementen werd het op den duur een hachelijke onderneming om naar Mechelen te sporen. Tot in april '45 werden we belaagd door die vliegende bommen. Maar toen was het definitief afgelopen. Er was geen sprake van een geordende aftocht: hier een Duitser die vluchtte per fiets, daar een vrachtwagen die ijlings wegreed...”

„Toen de Engelsen op het toneel

verschenen, werd een aantal zwarten opgesloten in de leeuwewoien van de diertuin, anderen vlogen de gevangenis in. Ik slenterde door de straten en zag hoe de huizen van mensen die hadden geheuld met de bezetter, werden geplunderd. Ook de gezinsleden van jongens die in 1941 aan het Oostfront tegen de Russen waren gaan vechten, werden aangepakt. Daar waren mensen bij die ik kende, ook schoolmakers. Dat greep me sterk aan. En na de oorlog was ik verantwoordigd over de repressie en de epuratie (*zuivering*; red.), maar dat is een ander verhaal.”

„Het gros van de Antwerpse bevolking voelde zich opgetogen, maar van een uitzinnig feest heb ik niets gemerkt. De mensen waren blij, maar er werd niet zot gedaan. Voor Antwerpen brak daarna een bloeiperiode aan: wij hadden de enige haven in Noordwest-Europa die vrijwel ongeschonden uit de oorlog was gekomen.”

„Kort na de bevrijding werd de Administratieve Rechtsmacht ontbonden. Ik slaagde voor een examen van het Britse leger en na een opleiding in Brugge kwam ik in de zomer van '45 in Bonn terecht, samen met nog 1500 andere Belgen. Mijn taak bestond in het censureren van brieven van de Duitse bevolking. Voor mij was dat geen wraakactie; ik wilde gewoon naar het buitenland en andere talen leren.”

„De oorlog is nu lang voorbij. Achteraf beschouwd heb ik het in die periode niet hard te verdragen gekregen. Ik ben wel Vlaams-nationalist gebleven en na mijn legerdienst, in 1949, heb ik me geëngageerd in de *Vlaamse Concentratie*. Hoe dan ook, ik hoop dat we nooit meer een oorlog hoeven mee te maken. Gelukkig was ik toen jong en onwetend.”

Karel Dillen geeft me een stevige handdruk en gaat opnieuw bij zijn partijgenoten zitten, die in hun Brusselse hoofdkwartier druk bezig zijn met de verovering van Vlaanderen. Als ik het gebouw verlaat, loop ik bijna een mooie vrouwelijke halfbloed omver. Ze kijkt me argwanend aan. ■

Tekst: Bernard van de Popeliere

Foto's: Kristien Buyse

IVONNE LEX

'OOK IK BEN IN DE VAL GELOPEN'

Haar vader vocht aan het Oostfront en zelf leefde ze tien maanden aan de Duitse kant van de linie. KNS-directrice Ivonne Lex over haar eigen bewogen Klein Berlijn: „Zoiets zal me nooit meer overkomen”.

Ivonne Lex (61) was dertien toen WO II uitbrak. Wat zij in de vier daaropvolgende jaren meemaakte, heeft haar voor het leven getekend. Haar joodse oom werd door de Duitsers gefusilleerd, haar vader zou als Oostfrontstrijder ter dood worden veroordeeld en ook zelf maakte ze het oorlogsgewoel van zeer dichtbij mee. Tē dichtbij om die periode, in haar eigen woorden, „te versuikeren met anekdotes”.

„In 1940 waren mijn ouders al vier jaar gescheiden. Mijn vader was een gereputeerde musicus en orkestleider, mijn moeder een bekende actrice. Samen met haar en de rest van het *Toneelgezelschap Joris Diels* vluchtten we in mei 1940 naar Zuid-Frankrijk. Ik zat op een vrachtwagen, samen met beroemdheden als *Ida Wasserman*, *Georgette Hagedoorn*, *Jet Naessens* en *Bob Storm*. Mijn moeder stond doodsangsten uit, maar ik vond het een schitterend avontuur. De vluchtelingenkaravaan werd wel gebombardeerd, maar omdat de bommen gelukkig telkens een eind verder insloegen, was het net of ik meespeelde in een spannende film.”

„We bleven drie maanden in Frankrijk: stralend weer, een vreemde omgeving; ik vond het prachtig. Maar in augustus keerden we terug naar bezet Antwerpen. Mijn moeder beklom opnieuw de planken van de KNS, die net als de Opera enorme successen oogstte. De mensen hadden nu eenmaal niets anders...”

„Verduistering en kou, mosterd op je brood om het toch een béétje smaak te geven; de oorlog verliep voor mij net als voor de meeste andere Antwerpe-

naars. Maar verwacht van mij geen verhaaltjes in de trant van: *Tante Marie smokkelde patatten*. Nogmaals, oorlog is iets verschrikkelijks en daar horen geen romantische verhaaltjes bij.”

„In 1943 werd ik voor het eerst met de jodenvervolgning geconfronteerd. Ik zat toen in de Grieks-Latijnse van het Atheneum van Antwerpen. Ze hadden daar een Frans- en een Nederlandstalige afdeling. Vooral in de Franstalige klas, maar ook in de mijne zaten veel joodse meisjes. Mijn moeder en ik woonden op de *Charlottelei*, midden in de zogenaamde jodenbuurt. Ik herinner me dat ik op een morgen naar school ging en twee joodse mensen zag met de gele davidster op de borst. Ik vond dat zo afschuwelijk, dat ik huilend naar huis ben gelopen en die dag niet meer naar school ben gegaan. Later mochten de joodse meisjes helemaal niet meer naar school. Velen van hen werden afgevoerd naar de Duitse kampen. Ook mijn vriendinnetje *Ghislaine Weinstein*. Ik heb haar nooit meer teruggezien.”

„De Duitsers legden het heel handig aan boord. In de kranten lazen we dat de davidster het symbool van het jodendom was; dus waarom zouden de joden het dan erg vinden om zo'n herkenningsteken te dragen? En de deportaties gebeurden steeds bij *Nacht und Nebel*.”

„Eén keer kwam mijn grootmoeder huilend bij ons binnen, nadat ze 's morgens heel vroeg in de *Pelikaanstraat* joden op een vrachtwagen had zien laden. Nu lijkt het zo vanzelfsprekend dat we daar actief tegen hadden moeten protesteren. Maar misschien zullen jouw kleinkinderen

jou straks verwijten dat je niets gedaan hebt aan de toestand van de Palestijnse vluchtelingen in de kampen, of aan die van de zwarten in Zuid-Afrika, of dichterbij, aan die van de politieke vluchtelingen en de immigranten in ons land. Het is nooit zo eenvoudig als het lijkt.”

Ivonne Lex' vader, die ooit nog had samengewerkt met *Kurt Weil* en *Bertold Brecht*, en die tijdens de Spaanse Burgeroorlog liederen had gecomponeerd voor de eveneens behoorlijk linkse tekstschrijver *Ernst Busch*, ging in 1943 als oorlogscorrespondent naar het Oostfront. Een vreemde bocht van 180 graden... „Wat mijn vaders redenen ook waren, hij vertrok naar het oosten, werd daar gevangengenomen door de Russen, zat zeven jaar als krijgsgevangene in een van hun strafkampen, werd ondertussen in België ter dood veroordeeld en heeft nadien nog een jaar in een Belgische cel gezeten. Zijn veroordeling werd later omgezet in twaalf jaar gevangenisstraf, wat bewijst dat hem op menselijk vlak niets te verwijten was. Hij is trouwens pas in 1943 naar het Oostfront gegaan, dus duidelijk niet uit opportunisme. Hij was gewoon in de val gelopen, net als zovele anderen.”

Is de tiener Ivonne Lex zelf ook in de val gelopen? „Ja, tot op zekere hoogte wel. Ik stond wel achter de idee om een Verenigd Europa te vormen met een eigen Europese cultuur. Is dat trouwens niet wat men ook nu weer probeert? Ik vond dat een mooi ideaal. Het werd ons ook allemaal zo positief voorgeschoteld... De Duitse propagandamachine was heel goed geolied.”

„Mijn familiesituatie was op z'n zachtst gezegd heel vreemd. Aan de ene kant mijn vader, aan de andere mijn joodse oom Hans, die in Nederland samen met zijn vrouw in het verzet zat en daar voor onderduikadressen en vluchtroutes zorgde. Samen met een paar andere advocaten ondernam hij ook zelf een vlucht-poging. Met een bootje wilden ze van Hoek van Holland naar Engeland varen, maar ze werden op het strand overvallen door een groep Duitse soldaten. Mijn oom werd ter plaatse gefusil-

IVONNE LEX

„Ik stond wel achter de idee om een Verenigd Europa te vormen, met een eigen Europese cultuur. Het werd ons ook allemaal zo positief voorgeschoteld... De Duitse propagandamachine was goed geolied.”

leerd. De anderen werden naar concentratiekampen afgevoerd en zijn nooit teruggekeerd. Ze waren verklikt; het kan niet anders.”

„Wij waren zo hérmetisch van de buitenwereld afgesloten, dat we het nieuws pas twee maanden later vernamen. Ik vroeg: Maar wat had oom Hans dan gedaan? Niemand kon me daar een zinnig antwoord op geven. Het is dan ook waanzinnig, iemand doodschieten omdat hij van een ander ras is.”

„KINDEREN WAREN TOEN VEEL JONGER”

„Na de oorlog, tijdens de repressie, hebben wij ons schuldig gemaakt aan soortgelijke misdaden. Wij hebben Oostfrontsoldaten van negentien doodgeschoten; kinderen die in de val van de propagandamachine waren getrapt.”
Mag je dan niet veronderstellen dat iemand van negentien jaar

oud en wijs genoeg is om de consequenties van zijn daden te overzien? „Ach, je hebt er geen idee van hoe jong kinderen van negentien toen waren, in vergelijking met nu. Hedendaagse meisjes van zeventien zijn vrouwen, maar ik was nog een kind.”

Kind of niet, een aantal collaborateurs kwam na de oorlog terecht in de beruchte leeuweskooien van de Antwerpse Zoo. Ivonne Lex: „Ik neem aan dat je in een opwelling van woede anderen zoiets aandoet. Maar dat honderden Antwerpenaars er lol in hadden om die mensen te bespuwen en te beschimpen, dát kan ik niet begrijpen. Zo verlies je je menselijke waardigheid, en dat is in een oorlog het allerergste: het verlies van menselijk fatsoen.”

„In augustus 1944, toen het stilaan duidelijk werd dat nazi-Duitsland de oorlog had verloren, trokken de Duitse troepen

uit België weg. Zo ook de vader van Ivonne Lex.

„Wies Moens, de directeur van de Belgische radio, had het een paar maanden eerder al voor bekeken gehouden. Mijn vader kreeg van de Duitsers de opdracht om zijn plaats in te nemen wat hij ook deed; tot hij samen met de hele radioploeg naar Duitsland moest. Ik mocht van mijn moeder in Brussel afscheid van hem gaan nemen. Daar zag ik hem, samen met de andere militairen van zijn dienst, in vrachtwagens vertrekken. Ik bleef die nacht in Brussel. Maar naarmate de uren vorderden, groeide in mij de angst dat ik mijn vader, van wie ik zo ontzettend veel hield, nooit meer zou terugzien. Daarom sprong ik 's anderendaags op de laatste vrachtwagen.”

„Ik vond vader terug in Venlo, in Nederlands-Limburg. Hij trok zich de haren uit het hoofd, want we waren voorbij de frontlijn en voor mij was er geen weg terug.

Tien maanden bleef ik samen met hem in Duitsland, van augustus 1944 tot mei '45, zonder dat moeder wist waar ik was. Ik heb toen alle gruwelen van de oorlog van dichtbij meegemaakt. Die winter bevroren mijn hielen. Ik heb ook afschuwelijke dingen gezien. Jongens van zeventien die na bombardementen huilend rondliepen met hun darmen in hun handen...”

Duitsland raakte steeds meer in de greep van de geallieerde legers en de zeventienjarige Ivonne werd uiteindelijk door haar vader naar huis gestuurd. „Ik ging te voet van Hannover naar Bonn, maar toen kon ik niet meer. Ik vroeg de Amerikanen om mij te repatriëren, wat ze ook hebben gedaan.”

„Daarna heb ik, samen met mijn moeder, een tijd van honger en armoede gekend. Ik mocht niet naar de universiteit, want daar had je een bewijs van burgertrouw voor nodig, en dat kreeg ik niet, omdat mijn vader ter dood veroordeeld was. Toen heb ik de mensen pas op hun smalst leren kennen. Mijn ouders, die beiden veel aanzien hadden gehad, én talloze zogenaamde vrienden – ook tijdens de bezetting – waren die ineens allemaal kwijt. Aan de andere kant waren er ook mensen die we niet eens kenden, die ons kwamen vragen of we geen honger of kou leden.”

„Je mag gerust stellen dat niet alleen mijn leven, maar ook mijn latere denken en doen in hoge mate is bepaald door wat er zich tijdens de oorlogsperiode heeft afgespeeld. Ik heb nog steeds een afschuwelijke hekel aan alles wat doet denken aan vlaggen, scanderen of manifesteren. Ik weet dat die uiterlijkheden altijd het voorspel vormen van situaties waaronder mensen lijden. Alle idealen zijn in theorie prachtig; de bijbel net zo goed als *Das Kapital*. Maar aan alle ideologieën kleeft bloed, als ervoor moet worden gevochten. De strijd voor De Vrijheid of Het Geluk, het klinkt heel mooi, maar ik wil er niets mee te maken hebben. Want weet je wat de realiteit is? Die jongen die zijn darmen in zijn twee handen houdt. Dat is de realiteit.” ■

Tekst: Wim Daeninck

Foto's: Kristien Buyse en archief

ARMAND PIEN

'DE DAG DAT HITLER MIJ GROETTE'

Zijn „Klein Londen, klein Berlijn” situeerde zich in Gent en op verschillende plaatsen in Frankrijk. Hij kwam in een vuurgevecht terecht en werd bijna gelyncht, maar zijn sterkste herinnering blijft toch... zijn ontmoeting met Adolf Hitler.

In juni 1940 fietste ik met enkele vrienden van Frankrijk terug naar België. Op een gegeven moment werden we tegengehouden door een *gendarme*: we moesten plaats maken voor een colonne van Duitse voertuigen, die heel traag voorbij reed. In een van de eerste wagens zag ik hem zitten. Zonder na te denken, wees ik naar hem met mijn rechterhand, terwijl ik in het Gents riep: 't Aas Hitler! Hij keek mij aan en strekte zijn rechterarm: hij dacht dat ik *Heil Hitler* riep en de Hitler-groet bracht. Het was waarschijnlijk de eerste keer dat Adolf Hitler echt Gents hoorde. Wij stonden enkele minuten sprakeloos, maar daarna rolden we brullend van het lachen over de grond."

Toen de oorlog uitbrak, was de twintigjarige Armand Pien tweedejaarsstudent wiskunde aan de Rijksuniversiteit van Gent. Op 10 mei 1940 joeg het gebulder van schietoefeningen de bewoners van de Karel Mirystraat naar buiten.

„Zo vernam ik dat het Duitse leger België was binnengevallen, want wij hadden geen radio. Ik rende naar de universiteit, waar me verteld werd dat ik me waarschijnlijk in Roeselare zou moeten aanmelden voor de mobilisatie. Maar na een paar dagen heerste er in België al een verschrikkelijke chaos; communicatie was bijna onmogelijk. Daarom vertrok ik medio mei met drie medestudenten en twee Gentse vrienden naar Frankrijk. Onze bezorgde ouders hadden onze rugzakken en fietstassen volgestopt met voedsel. Onderweg overnachtten we bij boeren; voor ons was het eigenlijk een

nogal opwindende en avontuurlijke onderneming."

„De wegen zaten eivol: karren en paarden, fietsers, voetgangers met stootkarren of kruiwagens, tanks van het Belgische leger; het krioelde allemaal door elkaar. Niet ver van de Franse grens werden wij door Belgische militairen uit de vluchtelingenstroom geplukt. Ze hielden ons onder schot, terwijl de menigte ons uitjouwde en riep dat we aan een boom moesten worden opgehangen. Met de wapens in de aanslag brachten de soldaten ons naar een Franstalige officier. Ik deed het bijna in mijn broek."

„Toen werd alles duidelijk. Twee van mijn vrienden waren Limburgers, er was een Antwerpenaar bij en ook drie Gentenaars. Om elkaar goed te begrijpen spraken we beschaafd Nederlands, wat in die dagen nog vrij ongewoon was: iedereen sprak zijn eigen dialect zelfs in het onderwijs. De militairen hadden gedacht dat we vermomde Duitsers van de *Vijfde Colonne* waren. Gelukkig had die ene officier gestudeerd in de Gentse Plateaustraat, waar wij ook colleges volgden. Hij zorgde ervoor dat we via een achterpoortje aan de woedende vluchtelingen konden ontkomen."

„Na een oponthoud van achtenveertig angstige uren aan de grens, mochten we eindelijk Frankrijk binnen. Een paar dagen later hadden we de andere vluchtelingen ver achter ons gelaten. Ineens floten de Duitse en Franse kogels ons om de oren – we zaten midden in een vuurgevecht... We slaagden erin onze fietsen te verstoppert in een bosje en zelf zochten we beschut-

ting achter een dikke betonnen muur. Daar waren we veilig, maar het had niet veel gescheeld."

Toen het geweld geluwd was, vluchtten de avonturiers te voet naar het dorpje *Maresquelles*, waar ze onderdak vonden in een schuur. Pien herinnert zich nog levendig zijn gastheer.

„Het was een rare kwast: hij liet zich door ons aanspreken als *Père Aristide*. Die man had zich waarschijnlijk sinds de Eerste Wereldoorlog niet meer geschooren. 's Morgens wreef hij met een natte vinger over zijn neus

en zei: *C'est bien, c'est lavé...* Maar hij had een gouden hart. De eerste nacht was er een hevig bombardement: de stukken leem vielen boven op ons, en als hazen kropen we onder het hooi. Toen we 's morgens trillend van de emoties te voorschijn kwamen, stond Père Aristide klaar met koffie en cognac."

„De volgende ochtend gingen we onze fietsen terughalen. Toen ontdekten we achter die zogenaamd *veilige* betonnen muur een opslagplaats van munitie: het kleinste vonkje had ons in de lucht kunnen laten vliegen!"

„Een paar dagen later werd het dorp ingenomen door het Duitse leger. Wij werden op het dorpsplein tegen de muur gezet, gelukkig alleen om gefouilleerd te worden. Daarna werden we niet meer lastig gevallen door de Duitsers. Eerlijk gezegd, we leidden daar een luilekker leventje. We zwommen in de rivier en amuseerden ons prima. Eten was er in overvloed: vlak voor de bezetting van het dorp had Père Aristide nog vlug zijn ezel geslacht, zodat het beest niet in handen van *les boches* was gevallen. In een paar weken tijd

hebben wij die hele ezel opgegeten."

„Toen kwam het nieuws dat de vluchtelingen België weer binnen konden. We namen uitgebreid afscheid van Père Aristide, die zelfs een traan wegpinkte. Wij maakten onszelf wijs dat hij daarbij aan zijn ezel dacht, maar volgens mij was die zonderlinge man aan zijn Belgische kostgangers gehecht geraakt. Hoe dan ook, wij hadden heel veel aan hem te danken. Maar dat hebben we eigenlijk achteraf pas goed beseft."

Volgens Pien was ook de terug-

Toen de oorlog uitbrak, was Armand Pien student wiskunde aan de Rijksuniversiteit van Gent. In de algemene paniek vluchtte hij naar Frankrijk, waar hij een paar keer bijna het leven liet.

reis een vrolijke bedoening, met de memorabele ontmoeting met Hitler als apotheose. Maar op een paar kilometer van de Belgische grens verging de jongens het lachen.

„Weer werden we aangehouden, ditmaal door Duitse soldaten. De ►

ARMAND PIEN

„Doordat mijn vrienden en ik beschaafd Nederlands spraken, werden we voor vermomde Duitsers gehouden. Belgische soldaten hielden ons onder schot, terwijl de menigte ons wilde lynchen.”

angst sloeg ons om het hart. We moesten mee naar een bivakplaats, waar we tot onze grote opluchting het bevel kregen om een paar huifkarren te wassen. Ik zat even later gehurkt de zijkant van zo'n ding te schrobben, toen een Duitser er van de andere kant een emmer water onder gooide. Ik kreeg de volle lading en riep: *Godverdi!* De anderen zagen mij al voor het vuurpeloton staan, maar ik kreeg een zuur Duits brood en een schouderklopje.”

CASANOVA IN HET DONKER

De terugtocht verliep verder rimpelloos. Via Oudenaarde bereikte het groepje Gent. Op een dag in juli 1940 stond Pien onaangekondigd weer bij zijn ouders op de stoep.

„Mijn thuiskomst zorgde voor de nodige consternatie: ik had niet kunnen schrijven en mijn ouders waren vreselijk ongerust geweest. Natuurlijk moest ik mijn examens nu in de tweede zitting afleggen. En omdat ik nog studeerde, ontkwam ik aan de verplichte tewerkstelling in Duitsland.”

Pien lacht als ik hem vraag of hij het erg vond om het typische studentenleven te moeten missen door de oorlog. „De verduistering bood prachtige perspectieven om op het vrijerspad te gaan. En ik was lid van een studentenvereniging: we maakten fietstochten, speelden toneel en hadden veel lol. Nee, met mijn sociaal leven was niks mis.”

„In 1942 studeerde ik af als licentiaat in de wiskunde. Ik kreeg onmiddellijk een baantje als bestuurssecretaris bij de Gentse

afdeling van het ministerie van Volksgezondheid. Echt boeiend vond ik dat werk niet, maar we hadden elke frank nodig om voedsel te kopen. In Gent werd er honger geleden, veel meer dan buiten de stad. Soms moest ik erop uit om ergens een beetje graan of wat aardappelen te kopen en die dan onder mijn jas de stad in te smokkelen. Mijn moeder bakte aardappeltaarten, worteltaarten... De geur van rapen doet me nog altijd kokhalzen.”

„Veel Gentenaars hebben overigens hun leven te danken aan de verse haring die in de winter van 1942 in de haven aankwam. We aten vis tot het onze strot uitkwam. Soms slaagde mijn moeder erin om een beetje tarwe te kopen; dan konden we een paar keer per maand een witte boterham eten. Dat was een festijn waar ik weken naar uitkeek. Boter konden we ons niet veroorloven.”

„Een belangrijk voordeel van mijn baantje was dat ik daarvoor niet naar Duitsland hoefde. Als bewijs van vrijstelling zou ik een *Schein* (een officieel document; red.) krijgen, maar dat duurde wel even. Op een nacht werd ik door Duitse soldaten van mijn bed gelicht: *Mitkommen!* Gelukkig had ik uitgerekend de dag tevoren mijn *Schein* gekregen, anders had ik in Duitsland gezeten. Maar wat mij die nacht vooral opviel, was dat de *zwarten* veel erger tekeergingen dan de Duitsers die ze vergezelden. Helemaal gerust voelde ik me daarna nooit meer. Ik heb gedurende de rest van de oorlog niet meer thuis geslapen; ik dook meteen onder bij familie.”

„Wat de strijd tussen *zwarten* en *witten* betreft: die heb ik niet

van nabij meegemaakt, maar de tegenstellingen zorgden wel voor spanningen in mijn vriendenkring. Er zijn zelfs mensen die ik kende, naar het Oostfront getrokken. Dat vond ik heel erg.”

ZOTTE TAFERELEN IN GENT

Beleefde Pien angstige ogenblikken in Gent; heeft hij het nog vaker bijna in z'n broek gedaan? Hij lacht. „Gent bleef gelukkig grotendeels gespaard van het oorlogsgeweld; behalve in 1943, toen het rangeerstation van Merelbeke werd gebombardeerd. Toen vielen er ook bommen in mijn buurt, en mensen die ik kende werden gedood. Dat heeft me sterk aangegrepen. Wij hadden thuis een *voutekamer* – bij een bombardement kwamen mensen uit de buurt bij ons in de kelder zitten. Ach, ik heb tijdens de oorlog angst en honger gekend, maar alles bij elkaar was het niks bijzonders. Ik heb veel geluk gehad.”

Andere gevoelens herinnert hij zich veel scherper. „Thuis had ik een kaart waarop ik met speldjes het verloop van de oorlog aangaf: langzaam maar zeker werd Duitsland in de tang genomen. Ik was aan het werk op het ministerie toen *Radio Londen* op 6 juni 1944 meldde dat de geallieerden op de Normandische kust waren geland. Jongens, was dát moeilijk om je vreugde niet te tonen!”

„Op 6 september werd Gent bevrijd. Overal hingen luidsprekers, die vier jaar lang Duitse berichten hadden gebrakt. Iedereen kreeg het koud toen het Belgische volkslied weerklonk. Wat ik toen voelde, kan ik echt

niet beschrijven. Ontroering, jongen toch...”

„Toen begon de euforie en kwamen de *zotte taferelen*. De Belgische driekleur werd uit de ramen gehangen, hoewel het in de stad nog steeds stikte van de Duitsers. Die aarzelden niet om de gevels met vlaggen onder vuur te nemen. Zo zijn er nog mensen doodgeschoten door Duitsers die zich uit de voeten maakten.”

„Mensen die geen vlag hadden, kleurden lakens; iedereen werd zot. Via de Dampoort kwamen de eerste bevrijders Gent binnen: de *Polish Guards* van het Britse leger. Die jongens werden door de Gentenaars in huis gesleept om er te eten en te drinken. Er werd gedanst en gedronken op straat... Vierenveertig jaar geleden werden wij door Poolse soldaten bevrijd, terwijl Polen nog steeds op zijn vrijheid wacht. Daar heb ik het nu nog moeilijk mee.”

Even is Pien stil, maar als hij het over zijn dienstplicht heeft, komt de spraakwaterfall weer op gang.

„In het voorjaar van 1945 werd ik onder de wapens geroepen, en zo maakte ik ook nog de euforie van de capitulatie mee. Van de Amerikanen en de Britten leerden wij alle nieuwe danspassen. We reisden gratis met de tram en de trein en we kregen sigaretten, die ik verkocht, want van die schamele tien frank soldij kon ik natuurlijk niet leven. Ja, we fuifden behoorlijk, moet ik zeggen.”

Hoe werd dat fuifnummer dan eigenlijk Vlaanderens eerste weerman? Pien zegt: „Tot in 1948 bleef ik bestuurssecretaris. Mijn ouders hadden zich al die moeite getroost om mij tijdens de oorlog wiskunde te laten studeren, en daar zat ik papiertjes van mijn handtekening te voorzien... Maar in februari 1948 slaagde ik voor een examen bij het *Koninklijk Meteorologisch Instituut*. Ik was de eerste Nederlandstalige universitair die daar in dienst kwam, veertig jaar geleden.”

Pien leidt me naar de uitgang van het KMI. Hij schudt me de hand en grinnikt: „Stel je voor dat ik in '40 bijna gelyncht werd omdat ik Nederlands sprak!”

En dan te bedenken dat hem vaak is verweten dat hij geen Nederlands kent. ■

Tekst: Bernard van de Popeliere
Foto's: Kristien Buyse, archief

ONS LEEFWIJZER-MEISJE
MAAKT CARRIERE
STOEIPOES
OP ZOEK
NAAAR DRAMA

Het gaat bergop met Panorama's voormalig LeefWijzer-meisje Christel Domen: onlangs „Klein Londen, klein Berlijn”, straks „Boerenpsalm”. Wim Daeninck sprak met de gedreven actrice.

In haar eerste lesjaar bij *Studio Herman Teirlinck* moest ze als *metamorfose-oefening* „kokend water” spelen. Verder dan „Ik ben Christel en ik ben kokend water” kwam ze niet. In 1986 studeerde ze af - „met de hakken over de sloot. Zo'n slecht eindexamen hadden ze daar in twintig jaar niet meegemaakt.” Nu, twee jaar en zes theaterrollen, drie televisieproducties en een film later, lijkt Christel Domen op weg om het bekendste gezicht van de nieuwe lichting Vlaamse actrices te worden. *Panorama*-lezers herinneren zich haar wellicht als het fris ogende covermeisje uit de *LeefWijzer*-reeks van begin 1988. Televisiekijkers kennen haar vooral als Liesje, het soldatenhoertje uit *Klein Londen*,

klein Berlijn. En film liefhebbers kunnen Christel Domen begin maart aan het werk zien in *Boerenpsalm*, een film van Roland Verhavert, naar de gelijknamige roman van Felix Timmermans.

BLIJDE GEBEURTENIS

Het gaat snel bergop voor deze mooie Wilrijkse praatvaar. Of niet soms? Christel: „In elk geval niet op theatervlak. Tijdens mijn studie bij *Studio Herman Teirlinck* vroeg het Koninklijk Jeugdtheater me voor *De Memoires van EM. J.* en later ook nog voor *Dag paps, hier is je dochter*, twee stukken van de Newyorkse auteur *Neil Simon* en heel leuk om te doen. De

sfeer in het KJT is werkelijk fantastisch. Bij TIL, het *Toneelgezelschap Ivonne Lex*, kwam ik aan de bak met *Geniet van Iris* en met *De Blijde Gebeurtenis*, al kun je acteren onder Lex moeilijk als een blijde gebeurtenis bestempelen.” Christel kijkt alsof ze levertraan moet slikken. Straks toch even vragen waar haar dys-lexie vandaan komt.

„Voor het overige was het hulen met de pet op. De afgelopen twee jaar was ik geboekt voor vier producties: één keer werd mijn rol geschrapt, twee keer ging het feest niet door bij gebrek aan geld en één keer kreeg een acteur het na zes voorstellingen aan zijn hart. Ach ja...” Christel wuift het verleden achteloos weg. Ze is pas vijftwin-

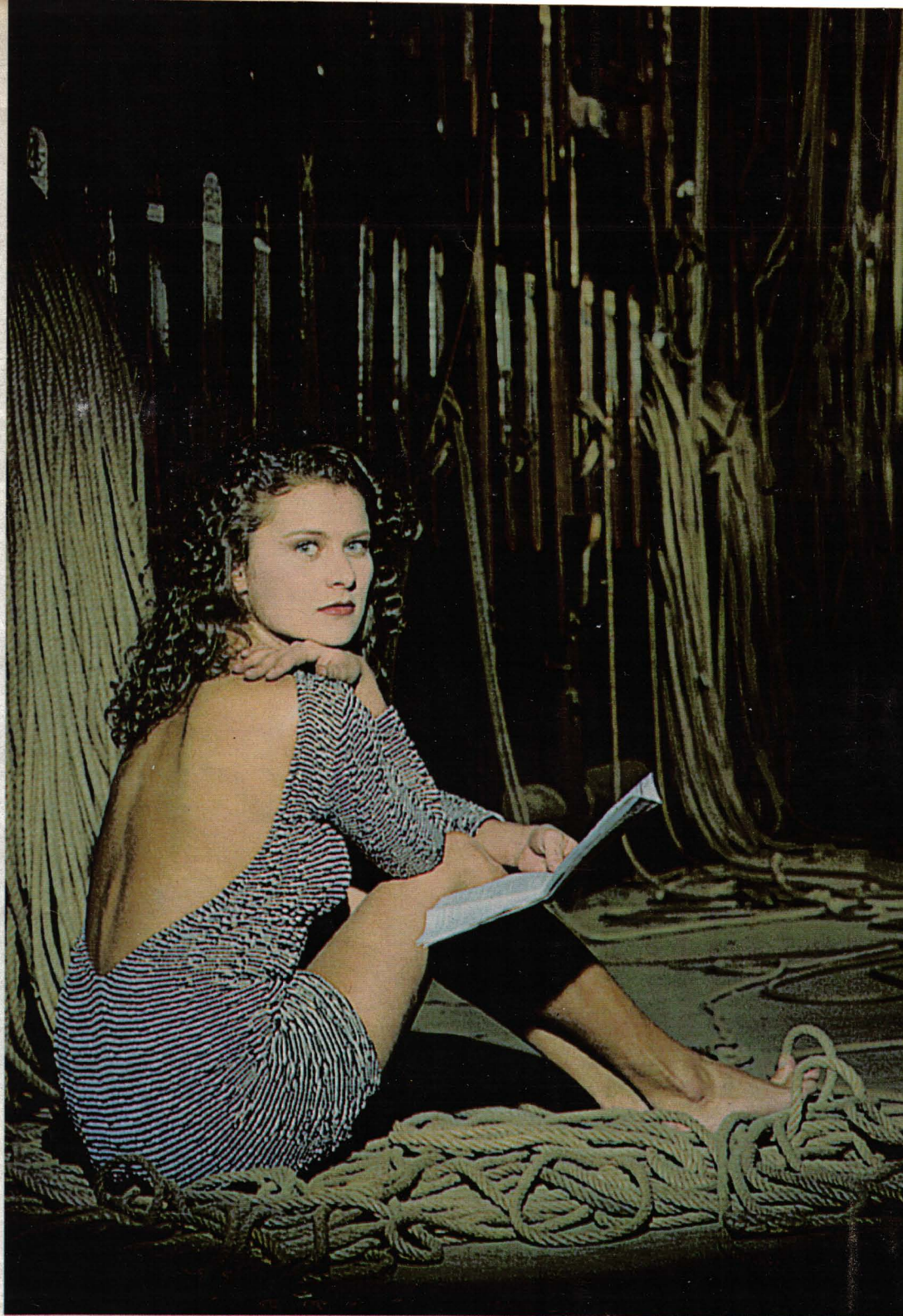
Eén brok vitaliteit met groentenkrans: een nog onbekende Christel Domen sierde de eerste *Panorama*-cover van 1988. Sindsdien ging het crescendo voor ons *LeefWijzer*-meisje.

PANORAMA
LEEF
WIJZER

3 Januari 1988
Qualiteitsweekblad
70ste jaargang - 40 F
met T.V. programma's
van 6 tot 12 januari

1988

Een nieuw jaar,
een schone lei,
nieuwe voornemens.
Of gelooft u er
niet meer in?
Maar hebt u het al
ooit echt geprobeerd?
Panorama's LeefWijzer
biedt u de kans
van uw leven.
Grijp ze!

tig, véél te jong om zich lang druk te maken over die dingen. Het *malcontentisme*, het uitgesproken virus van acterend Vlaanderen, heeft haar nog niet aangestoken. Of misschien toch, een heel klein beetje...

„Onlangs ging ik een paar baantjes zwemmen met Bert André. Iemand van de badgasten klampte hem aan en vroeg: *Ken ik u nergens van?* – *Dat kan best*, zei Bert. En de ander: *Nu weet ik het. Speelde u niet in Mik, Mak en Mon?* Dat is toch afschuwelijk. Die man heeft schitterende dingen gedaan, zowel op de planken als in de film. Maar het grote publiek herkent je alleen maar als je kop op de

televisie is geweest. *Mik, Mak en Mon*, in godsnaam! Maar zo gaat het nu eenmaal.”

Televisie is een vrij oppervlakkig medium, vindt Christel Domen, al voegt ze daar meteen met nauwelijks verholten trots aan toe dat ze op 1 januari alweer te zien was op het kleine scherm, in *Gejaagd door het Weekend*. En ook dat Paul Jambers haar vroeg als brieflezeres voor zijn *Panorama*-reportage over vrouwenmishandeling. Mij maakt ze niet wijs dat ze dat niet leuk vindt.

„Natuurlijk vind ik dat leuk. Je kiest dit beroep om in de belangstelling te staan. Alle an-

dere uitleg is lulkoek. Op school, bij de *nonnekens*, mocht ik in het kerstspel altijd Maria zijn. Eén keer niet, en toen heb ik gehuild: *Dat ikke, ikke, ikke* zat er van kleins af ingebakken.”

Publieke respons, wat moet ik me daarbij voorstellen? „Niet al te veel. Wat mij betreft, bleef het beperkt tot mijn rol in *Klein Londen, klein Berlijn*. Een vrouw in de wasserij, die boos op me werd omdat ik drie droogkasten tegelijk gebruikte, zei: *Ik ken jou wel, moffenwif*. En de vrienden van mijn vijftienjarige broer zeiden, nadat ze een paar halfblote scènes hadden gezien: *Wauw, jouw zus heeft een fak lijf, zeg!*”

Na de persvisie van *Klein Londen, klein Berlijn* vertelde regisseur Dré Poppe me met grootvaderlijke trots over zijn samenwerking met Christel Domen, al was hij in het begin wel bang dat de rol te zwaar zou zijn voor haar. Zij, met pretoogjes: „Dré is een schat, een man met enorm veel vakkennis. Misschien een tikkeltje ouderwets, maar toch liever dat dan de pretentie van de jonge regisseurs, die nog geen meter film hebben geschoten maar wel vinden dat ik van pure blijdschap op mijn knieën moet vallen omdat ik mag spelen in hún film. Aan *Klein Londen, klein Berlijn* bewaar ik zonder meer de beste herinneringen, hoewel ik het eerst echt niet zag zitten. Het begon als een kleine rol, die uitgroeide tot een vrij belangrijke, buitengewoon dramatische. Al bij al ben ik best tevreden, vooral over die laatste scène, waarin ik met afgeknipte haren langzaam de trap af loop, de woedende weerstanders tegemoet. Heel mooi was dat. Alleen mijn eigen hysterisch gelach stoorde me, het duurde veel te lang.”

Ik ben blij dat ze het zelf zegt. Wat mij stoorde, was haar stem. In levenden lijve best aardig, maar op het scherm is het net een plaat die iets te snel wordt afgedraaid. „Toch is ze al veel verbeterd”, repliceert Christel. „Vroeger had ik zo'n piepstem. Mijn moeder verplichtte me om spraaklessen te volgen. Ze kon het niet meer aanhoren, want ik was – en ben nog altijd – een verschrikkelijke *tetterkont*. Nu doe ik veel radio-werk: ik spreek luisterspelen in en doe af en toe reclamespots; zo erg zal het dus wel niet zijn.”

NIEUWE, FRISSE GEZICHTEN

In twee jaar tijd heeft Christel Domen al behoorlijk wat afgewerkt. Terwijl ik net dacht dat beginnende actrices het zo moeilijk hadden. Geluk of wijsheid?

„Acteren in Vlaanderen is voor vijftig procent transpiratie, voor dertig procent talent en voor twintig procent geluk”, meent ze. „En van dat laatste heb ik inderdaad mijn deel gehad. Ik werd door Dré Poppe van de schoolbanken geplukt

voor een rol in *Charelke Dop*. Wat me dan weer de rol van Liesje in *Klein Londen, klein Berlijn* opbracht. En mijn vriend werkt in het Jeugdtheater en heeft me daar geïntroduceerd."

"Leeftijd speelt inderdaad een rol, maar niet in de zin die jij denkt, veeleer het omgekeerde: regisseurs en theaterdirecteurs willen nieuwe, frisse gezichten. Ik studeerde samen met vijf andere vrouwen af en we hebben tot nu toe geen van allen te klagen gehad. Pas rond je dertigste beginnen de problemen. Als je dan niet vast verbonden bent aan een gezelschap of behoort tot het besloten klikje van de

avant-garde, wordt het heel, heel moeilijk. Walter Tillemans (directeur van het Raamtheater; red.) heeft mij de sollicitatiebrieven voor één toneelstuk laten zien. Zó'n hoop was dat." Ze kijkt een beetje sip. Misschien zat die van haar er wel bij.

Wie *het wereldje* zelfs maar een beetje kent, weet dat het er allesbehalve vriendelijk aan toegaat. Het gezoen en de uitroepen als *ha, schatje!* zijn niet van de lucht, maar nergens wordt er met zoveel haat en nijd over collega's gepraat als in het theatermilieu. Ik vraag me hardop af of de nerveuze

jongedame voor me zich daarbij goed voelt in haar vel.

"Ach, je krijgt een dikke huid. Collega's vragen altijd waar je mee bezig bent. Als je dan antwoordt: *ik stempel*, doen ze heel meewarig. Maar je wéét dat ze in hun binnenste hun pret niet op kunnen. Ik trek het me allemaal niet aan. Wat ik wel erg vind, is die verschrikkelijke hokjesmentaliteit. Iedereen zit op zijn zakdoek en kijkt met een schuin oog naar de anderen. Ik zou dolgraag avant garde-theater willen spelen bij *De Tijd* of *De Blauwe Maandag* bijvoorbeeld, maar zodra je een paar keer bij het Jeugdtheater of bij Ivonne Lex hebt geacteerd, ben je aangebrand. En omgekeerd geldt hetzelfde. Maar als beginnende actrice heb je echt niet te kiezen. Je pakt wat je krijgen kunt."

DE IVONNE LEX-IMITATIE

Ik vraag haar waarom ze altijd rollen speelt die haar het imago van de wulpse, volkse stoeipoes opleveren. Daar moet ze om lachen. "Ik, nog zo jong en al een imago?" Dan, ernstig: "Ho, pas op. In het theater heb ik al een paar dramatische dingen gedaan, hoor. Maar op televisie en in films, tja... Ik wil niet tot in de eeuwigheid het zestienjarige sexy springertje blijven spelen. In het theater word ik bijna uitsluitend voor komedies gevraagd, hoewel ik veel liever drama zou willen doen. Als je me bezig ziet of hoort, zou je het misschien niet zeggen, maar ik voel me veel beter in mijn sas met dramatische rollen. Dingen als *De Nachtwake* of *De Meeuw*, stukken waar je als actrice je tanden in kunt zetten. Ik vrees dat de mensen me nog niet voor vol aanzien. Ik heb er niks op tegen om de sensuele toer op te gaan, maar dan wel chic-sensueel, begrijp je?" Daar wordt voor gezorgd, belooft fotograaf Ronnie Hertz. Maar hij laat haar uren wachten. Christel blijft er uitzonderlijk vriendelijk bij. Professioneel is ze wel, maar zenuwachtig ook. Ze bladert door het verzamelde werk van Hertz en roept verschrikt: "Allemaal mooie vrouwen!" En blote, denk ik in haar plaats. Ze heeft het over haar veel te dunne benen, over enkele rondingen op

de verkeerde plaatsen.

Ze kletst honderduit, wipt als een krols konijn door de kleedkamer en steekt dan, tot grote verbijstering van de Nederlandse visagiste, in oer-plat-Antwerps een scheldkanonnade af.

"Dat was een imitatie van Ivonne Lex", grinnikt ze even later, afgereageerd. Ik heb zo'n donkerbruin vermoeden dat het niet erg klikt tussen haar en de KNS-directrice. "Klopt. Ik had bij haar gezelschap TIL een contract voor een half jaar. maar in de laatste maand kon ik ook aan de slag bij het Jeugdtheater, en daarom vroeg ik om de hele zaak één maand naar voren te schuiven. Prompt beschuldigde Ivonne Lex me ervan dat ik dubbele contracten tekende, terwijl dat hoegenaamd niet het geval was. Ze schreef zelfs een boze brief naar de *Vereniging van Vlaamse Theaterdirecteurs* - waar ze notabene zelf de voorzitter van is. Dat dóe je toch niet? En later vernam ik dat ze een paar Antwerpse theaterdirecteurs had ingefluisterd dat ze toch zeker niet Christel Domen mochten engageren, want dat die dubbele contracten tekende! Dat noem ik broodroof. Nee, zolang Ivonne Lex de scepter zwaait bij de KNS, zal er voor *Christelke* Domen geen plaats zijn. En ik vind het niet eens erg."

Ze kijkt of ze het nog meent ook, hoewel er momenteel even windstilte heerst in haar carrière en ze weer op zoek moet naar een volgende baan. "Zoals elk jaar zal ik braaf mijn sollicitatiebrieven schrijven, maar dat haalt niet veel uit. Je moet zelf op pad gaan, jezelf verkopen. Ik doe het niet graag en ik kan het ook niet zo goed, maar het is een *must*. Als ik al niet van mezelf kan zeggen dat ik goed ben, wie dan wel?"

Nu de nasynchronisatie voor *Boerenpsalm* achter de rug is, wacht Christel Domen opnieuw het stempellokaal. In afwachting van een nieuwe rol. Hopelijk voor haar wordt het een drama. ■

Tekst: Wim Daeninck

Foto's: Ronnie Hertz

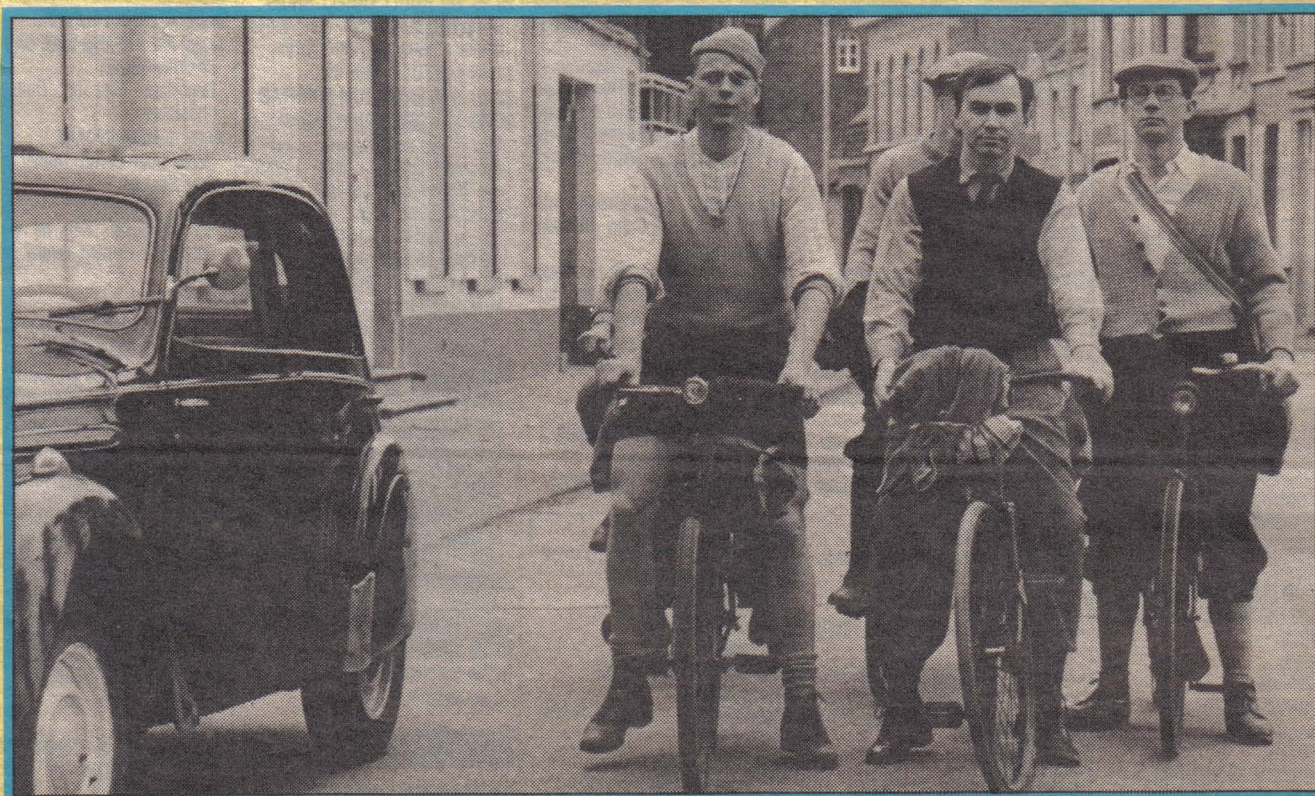
Assistentie: Bas van Wersch, Adrienne en Claudia

M.m.v.: John Rettich B.V., City Limits en Coco's Design, Amsterdam

„KLEIN LONDEN,

KLEIN BERLIJN”

Een dorp tijdens de oorlog

Ward Roore (Nand), Dirk Roothoof (Antoine), Ludo Busschots (Michel Meersman)

Lang geleden was bij de BRT het idee gerezen om een serie te maken over de Tweede Wereldoorlog. De dienst Drama wou een boek over die periode laten bewerken, maar toen Rudi Geldhof gevraagd werd die taak op zich te nemen, stelde hij onmiddellijk voor om zelf een origineel scenario te schrijven. Dat werd „Klein Londen, klein Berlijn”. Aan „Klein Londen, klein Berlijn” werden ruim honderddertig draaidagen besteed, dat betekent dat er goed een half jaar hard gewerkt werd, vaak bij nacht en ontij tijdens de druilerige herfst en lente, om het zevendelig feuilleton te realiseren.

„In al die tijd is er geen onvertogen woord gevallen”, zegt regisseur Dré Poppe.

„Er is niet het minste conflict geweest, nergens en met niemand. Men stelde soms wel es vraagtekens bij twee regisseurs op de set, maar het is geen enkel probleem geweest. Het feit dat Paul Cammermans die de rol van Charley waarneemt, ook regisseur is, heeft op geen enkel moment gespeeld. Alles ging uitstekend.

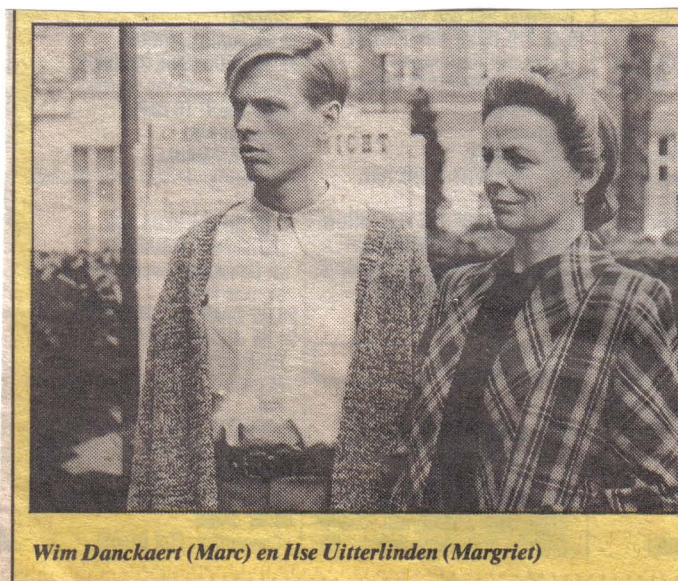
Voor deze laatste regie had ik graag alle acteurs samengebracht waar ik ooit mee gewerkt heb. Dat is natuurlijk praktisch zo goed als onmogelijk: voor Ingrid De Vos, Nolle Versijp, Hugo Van den Berghe en nog anderen kan dat onmogelijk. Nogmaals, ik ben tevreden over de rolbezetting en crew, en ook tevreden over het feuilleton. Ik heb het gevoel dat het een goed produkt zal worden. Ik zie liever dat men mij gaat missen na een goed werkstuk, en dat ik in schoonheid kan eindigen.

Alles draait rond een familieverhaal dat tegen de achtergrond van de oorlog speelt. Het heeft in zich een sterke dramatische

spanningsboog. De personages zijn mensen van vlees en bloed. Mensen die hun tijd ondergaan of zich ertegen te weer stellen, die met elkaar in botsing komen of elkaar vinden.”

De Canadees heeft twee zonen

Tijdens de eerste aflevering komen we in een klein dorp terecht, kort voor de Duitse inval van 1940. Een dorp waar kleine onenigheden en vetes leven. In de dorpskern woont de pastoor en kleine neringdoeners en is het textielatelier. In „het Veld” heeft Charley Sierens, „de Canadees”, zijn leerlooierij en daar wonen de landarbeiders en de stropers. De burgerij van het dorp is

Wim Danckaert (Marc) en Ilse Uitterlinden (Margriet)

pro-Duits, en de bewoners van „het Veld” zijn verzetslui.

Charley is een belangrijk man in zijn gehucht.

Niettegenstaande de leerlooierij een verre van bloeiend bedrijf, houdt Charley het hoofd hoog, hij is weduwnaar en een berucht rokkenjager. Zijn oudste zoon Gerard is getrouwd met Hilda, zakenvrouw en eigenares van het textielbedrijf in het dorp. De tweede zoon Marc is bij het leger; tijdens een verlof leert hij Margriet kennen, de twee trekken met mekaar op en korte tijd later blijkt Margriet zwanger te zijn. Na strubbelingen besluit het paar te trouwen. De dag na het huwelijk breekt de oorlog uit; Marc en Gerard moeten onder de wapens.

In de loop van het verhaal worden dan de twee clans

steeds verder uit mekaar getrokken. De oorlog zet de families tegenover mekaar, en haalt de mannen weg — in verplichte of vrijwillige arbeidsdienst, als vrijwilligers voor het Oostfront, als onderduikers — en maakt de vrouwen noodgedwongen zelfstandiger. Het dorp verandert, de mensen veranderen, familiebanden en vriendschappen worden verbroken, nieuwe verhoudingen ontstaan. Op vijf jaar tijds verandert er veel, maar blijft ook veel hetzelfde.

Bij „Klein Londen, klein Berlijn” zijn heel wat acteurs en actrices betrokken, zonder van de vele figuranten te gewagen. Met de voornaamste karakters kan men in de eerste aflevering kennismaken: Paul Cammermans (Charley), Hans Royaards

(Gerard), Wim Danckaert (Marc), Hilde Uitterlinden (Hilda), Ilse Uitterlinden (Margriet). Edwin, de zoon van Hilda, wordt gespeeld door Erik Burke.

Dan is er de familie Meersman: vader, moeder, Liesje, Michel en Poltje, dat zijn respectievelijk Willy Vandermeulen, Lieve Moorthamer, Christel Domen, Ludo Busschots en Filip Sillis.

Dries Wimme vertolkt de rol van Oscar van de Poezenhoek; Carry Goossens en Ward Rooze zijn de zonen van Oscar; Nadine Van Vossem is Liliane, de dochter. De eerste Duitse commandant is Horst Mentzel, juffrouw Spanoghe wordt vertolkt door Dora Van der Groen, schilder Raymond door Jan De Cleir en Els zijn dochter door Els Dottermans.

Het scenario is dus van Rudi Geldhof en de regie van Dré Poppe, producer is Winnie Enghien, regie-assistente Melinda van Berlo.

Dramaturg was Leo Dewals en produktieleider Frans Puttemans. Fotografie en camera waren in handen van Jos Van Schoor.

T.S.

Erik Burke (Edwin), Hilde Uitterlinden (Hilda)

„Klein Londen, klein Berlijn”,
zondag 16 oktober,
TV-1 om 20.40 u.

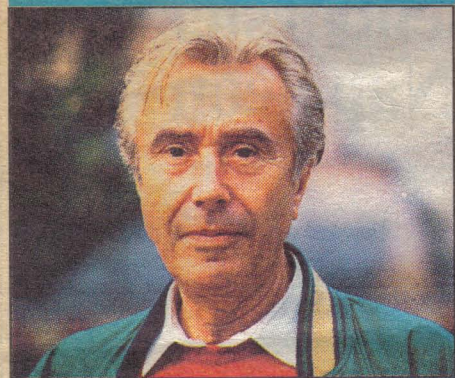
„Ik ben

geen moeilijke jongen”

„Klein Londen, klein Berlijn” is een zevendelige BRT-serie van de dienst drama over de Tweede Wereldoorlog. Een van de belangrijkste rollen wordt vertolkt door Paul Cammermans. Hij speelt Charley Sierens, een geliefd man, in wiens schuilkelders veel bewoners van het dorp bescherming komen zoeken. „Er zijn er veel die me gezegd hebben dat ik ontzettend goed op Sierens lijk. Ik moet die mensen

ontgoochelen. Ik heb enkel een rol gespeeld. Niets meer”, zegt acteur Paul Cammermans.

Paul Cammermans

„De oorlog was vreselijk”

wordt een dubbele bodem gecreëerd. Er is niets zo gemakkelijk als een dramatische rol. Humoristisch zijn is verschrikkelijk moeilijk. Een goeie komedie moet inhoudelijk kunnen ontroeren. Dat kan met kleine toetsen waardoor het personage als het ware een andere dimensie krijgt. Ooit is hij in een tv-spel opgetreden met de legendarische Ko Van Dijk.

Heeft hij een onuitwisbare indruk op hem nagelaten? „Het klikte onmiddellijk tussen hem en mij. We wisten wat we wilden. Dat heeft niets met pretentie te maken. In zijn klassieke rollen moest ik Ko helemaal niet hebben. Hij was daar niet goed in, ofschoon hij zulke rollen het liefst speelde. In zulke rollen was hij te bombastisch. In zijn komedietjes was hij een echte meester. Als acteur

moet je oog hebben voor allerlei ontwikkelingen in het theater. Er zijn acteurs die almaar de zelfde mannetjes blijven neerzetten. Dat is verkeerd. Je moet evolveren.”

Je hebt indertijd dank zij een studiebeurs een tijdlang in de Verenigde Staten verbleven. Wat heb je er concreet geleerd?

Ik had toen een uitnodiging gekregen van het American State Department. Op die manier kon ik een jaar lang in de States verblijven.

ABC, CBS en NBC, ik heb het allemaal gezien. Ik kwam er ogen en oren tekort. Ik heb er zelfs enkele dagen in het gezelschap van Marilyn Monroe vertoefd. Een opvallende vrouw.

Hoëzo???

Als ze hier voorbij zou wandelen dan draai je er als man niet voor om. Ik zweer het. Ze had geen greintje charisma. Monroe werd pas een star als de glamour rond

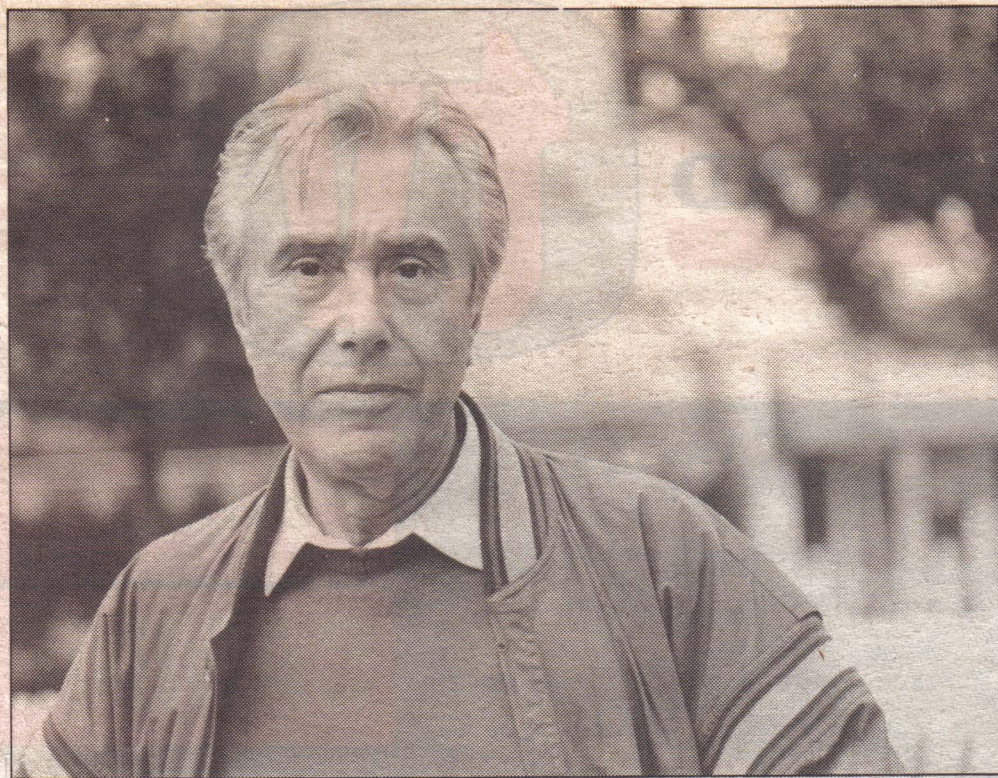
haar werd gebouwd. Zonder glamour was ze een anoniem meisje zoals je er dagelijks honderden tegen het lijf kunt lopen.

De Verenigde Staten hebben je horizon verbreed?

Daar bestaat niet de minste twijfel over. Je ziet stijlen en aspecten die in je beroep kunnen van pas komen. Is het je al opgevallen dat alle belangrijke Amerikaanse films door Italianen worden gedomineerd? De Italianen hebben het neo-realisme gebracht, terwijl de Fransen nergens meer staan. Ze badineren nog wat met het Frans. Hun tijd is kennelijk voorbij. De Italianen maken nog altijd fantastische films. Ze hebben in vergelijking met vroeger niet meer zo'n impact op het grote publiek. Enkel de Amerikanen blijven groot. Dat komt door de enorme middelen waarover ze beschikken en omdat ze voortdurend evolveren.

Hij heeft nooit verheld dat hij iets heeft tegen mooipratere, die altijd zeggen hoe iets moet. „Als je de resultaten ziet van de theorieën die ze hebben ontwikkeld zie je doorgaans alleen maar slechte daden. Er zijn uiteraard uitzonderingen. De herinneringen aan hoe het vroeger was. Hij begint er zonder enige aanleiding over te praten. In Nederland viel hij toentertijd op door zijn aparte stijl van acteren. „Je kunt bijvoorbeeld een tragisch-komisch personage verdiepen als je de tragiek in een komisch figuur kunt waarmaken. Op die manier

„In Nederland moet iedereen ergens bij horen. Je kunt er niet rustig meer leven. Iedereen wil zich er geëngageerd opstellen. Het houdt nooit op.”

Voor porno is er altijd een markt

Je hebt niets met een streber gemeen. Heb je nooit voor iets moeten knokken? Is alles je in de schoot gevallen? Het klinkt misschien pretentius maar ik heb in mijn hele carrière nooit een rol gevraagd of geweigerd. Eigenlijk ben ik een gemakzuchtig iemand. Dat geldt ook voor het regisseren van een film. Ik heb nooit een deur plat gelopen om een regie te krijgen. Ze zijn altijd naar me gekomen. Ik ben nooit vragende partij geweest.

Waar begint bij jou de regisseur en waar eindigt de acteur?

Als ik regisseur doe ik dat vanuit het oogpunt van een acteur. Ik durf zeggen dat we in de Vlaamse film geen acteurs maar figuren hebben. Een vergelijking zal dit duidelijk maken. Robert De Niro of Dustin Hoffman trekken een rol nooit naar zich toe. Ze vormen zichzelf zo om dat ze in hun rol kruipen. Op die manier zie je prestaties van mensen, acteurs die in de huid van hun personage zitten. Bekende Franse namen zoals Belmondo, Delon of Piccoli zijn grote figuren, maar geen grote acteurs. Internationaal kun je hen niet meer verkopen. Ze hebben geen marktwaarde meer. Waarom? Omdat ze niet op de huidige evolutie hebben ingehaakt. Ik durf te beweren dat in „Het gezin van Paemel” goeie zaken zitten. Indien ik mijn idee had mogen doordrukken was dat een totaal andere film geworden. Alleen die titel al staat jongeren tegen. Wie gaat er verdorie als jonge kerel naar „Het gezin van Paemel” kijken? Waarom moet er nog altijd gegokt worden op zo'n versleten titel?

De Vlaamse film stelt volgens jou niet veel voor?

Met welke films kunnen we internationaal doorbreken? De Poolse, Deense of Zweedse film heeft een etiket, een eigenheid. Wat doen Vlamingen? Het werk van Charles Bukowski verfilmen. En hoe? Dan hoor je zeggen dat er belangstelling is voor zo'n film in de Verenigde Staten. Akkoord, er is altijd een markt voor porno en perversiteit.

Je kunt niet ontkennen dat „Hector” van Urbanus in Frankrijk is uitgebracht?

Jaren geleden heb ik al gezegd dat wie geld wil verdienen een film met Urbanus moet draaien. Urbanus spreekt kennelijk een breder publiek aan dan Gaston en Leo. Zijn humor is de mijne niet. „Hector” schijnt goed gemaakt te zijn. **„Hong Kong”, de laatste film van Gaston en Leo, is**

allesbehalve een kassucces geworden. Jij was verantwoordelijk voor de regie. Heb je een verklaring voor het falen van de film?

Na de opnamen waren Gaston en Leo ervan overtuigd dat „Hong Kong” een enorme knaller zou worden. Ze waren zo van het succes overtuigd dat ze zelfs naar Nederland zijn getrokken om het geluid in dolby-stereo op te nemen. „Hong Kong” is een film waarbij niemand zich zal vervelen, maar bestemd voor het publiek dat Gaston en Leo willen benaderen. Als je beiden op een hoger niveau plaatst gaat 'het publiek' niet meer kijken. Begrijp je? Als het publiek twee keer min of meer ontgoocheld de zaal verlaat kun je de mensen geen derde keer naar de bioscoop lokken. Bovendien was er ook het succes van

„Jaren geleden heb ik al gezegd dat wie geld wil verdienen met Urbanus een film moet maken.”

„Hector”.

In „Klein Londen, klein Berlijn” speel je een belangrijke rol. Kan de acteur Cammermans dan volledig de regisseur uitschakelen?

Je moet dan van een aantal zaken afstand doen, ofschoon je heel wat dingen anders zou doen. Ik ben geen moeilijke jongen.

Zo snel vielen de bommen

„Klein Londen, klein Berlijn” gaat over de gevoelige oorlogsproblematiek. Hoe heb je deze serie ervaren?

Het is een gegeven dat veel mensen zal boeien. Velen hebben de oorlog meegemaakt. Ze zullen door „Klein Londen, klein Berlijn” weer kunnen duiken

in fictie die voor hen realiteit is geweest. Ik heb de oorlog in erge mate meegemaakt toen ik in 1944 naar Duitsland moest.

Heb je tijdens de oorlog nare ervaringen meegemaakt?

In Duitsland had ik tijdens een bombardement amper de tijd om in mijn broek te springen. Zo snel vielen de bommen. Vreselijk. Ik heb mensen die door fosforbommen waren geraakt als toortsen zien voorbij rennen.

Afschuwelijk. Ik heb de helft van Bremen in lichterlaaie gezien.

Schrik je daar 's nachts nog van wakker?

Nee. De talloze bombardementen hebben me wel onverschillig gemaakt. Toen er alarm was kwam ik mijn bed niet meer uit. Op den duur ontstaat er een zeker fatalisme.

Kun je bepaalde aspecten van jezelf in Charley Sierens vinden?

Nee, ofschoon anderen zeggen dat er een zekere gelijkenis bestaat tussen Sierens en mezelf.

In „Klein Londen, klein Berlijn” is hij een geliefd man, vooral bij de vrouwen.

Sierens wordt als een Uilenspiegel beschouwd, iemand die niet zwaar aan alles tilt. Uiteindelijk heeft hij ook een onvervuld iets in zijn leven: iemand van wie hij houdt en die hem heeft verlaten. Hij heeft geen geld, maar speelt toch de stoere jongen.

Sierens durft de draak te steken met de Duitsers.

Hij is „de Canadees”, die in Amerika en Canada is geweest. Sierens is een avonturier die de Duitsers beetneemt als hij kan.

TV-drama is vlug vergeten, is licht verteerbaar?

Wat krijg je als regisseur aangeboden? Meestal zaken die anderen interessant vinden en die je moet realiseren. Vaak moet je shit maken, omdat de intentie van degenen die je een opdracht geven niet verder reikt dan shit maken. Af en toe slaag je er in om met bescheiden middelen behoorlijke produkten te maken. Voor het BRT-jeugdfeuilleton 'Dirk Van Haveskerke' was een budget van 20 miljoen fr. uitgetrokken. Dat was uiteindelijk goed voor zeven uur televisie. In die serie waren duizend paarden te zien, stuntploegen,

aangekocht worden, dan weet ik nu al dat het succes verzekerd is. Met dingen als „Hoger Lager” scoor je altijd. Is dat de opdracht van televisie?

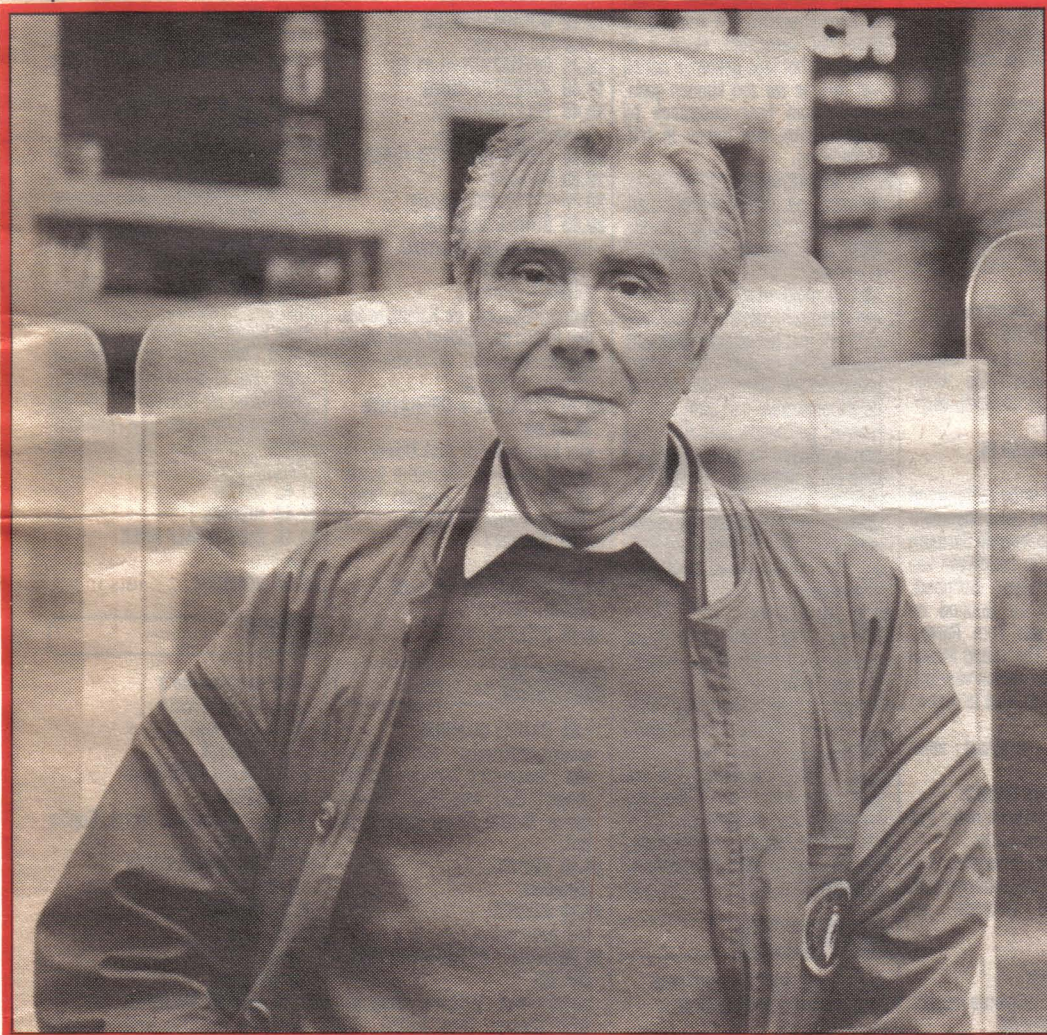
Je was bijzonder geliefd in Nederland. Waarom ben je er niet blijven wonen?

De mentaliteit is er zo omgeturnd dat ik er niet langer kon wonen.

In welk opzicht?

Ben je al in Amsterdam geweest? Meer moet ik toch niet zeggen? Iedereen moet ergens bijhoren. In Nederland rustig leven kan niet meer. Je moet geëngageerd leven. België is het enige eiland waar je nog min of meer rust wordt gegund. De mensen hier kleden zich nog behoorlijk, houden van lekker eten, men leeft. In Nederland word je geleefd, iedereen moet er tegen alles en nog wat

„Het klinkt misschien pretentieus maar ik heb in mijn hele carrière nooit een rol gevraagd. Alles heb ik altijd aangeboden gekregen.”

„Ik heb tijdens de oorlog in Duitsland vreselijke dingen meegemaakt.”

duizenden figuranten, enz... Als ik je vertel in welke omstandigheden bepaalde scènes werden opgenomen val je pal achterover. Het resultaat mag best gezien worden.

In Nederland word je geleefd

In talloze gesprekken heb je het er voortdurend over dat in ons land louter provincialistisch wordt gedacht. Hoezo?

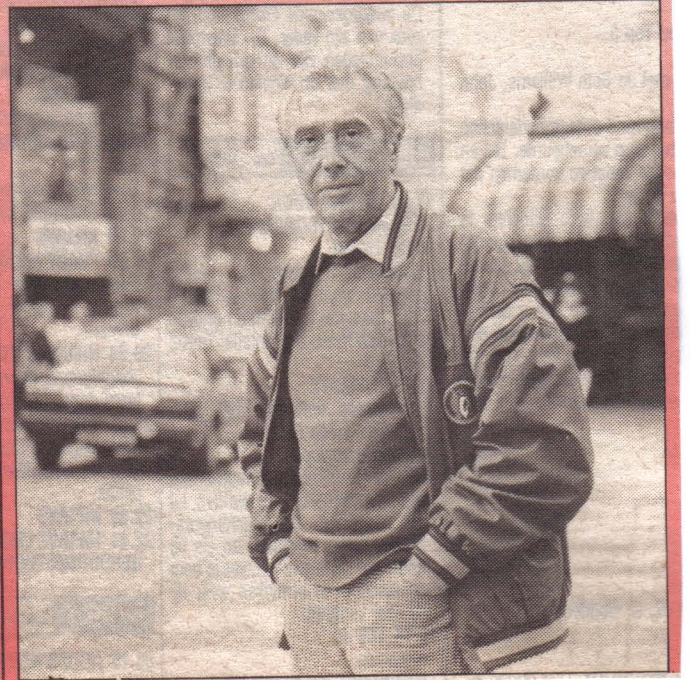
Neem het medialandschap. Ik heb het vermoeden dat VTM nog erger zal zijn dan Veronica en de Tros. Als ik hoor wat er door VTM zal

contesteren. Het houdt niet op. Omdat we zoveel overheersingen gehad hebben zijn we palingen geworden. De Belg is een paling. Je hoort voortdurend dat Vlaanderen zich meer moet engageren. Ja, maar waar moeten ze dat engagement vandaan halen? **Is er nog heimwee naar de planken?**

Nee. Je moet afstand kunnen nemen van de dingen. Ten slotte kun je niet alles doen. Zoals ik al eerder heb gezegd: ik heb nooit iets gevraagd. Alles heb ik gekregen.

Wat heeft het leven Paul Cammermans geleerd?

Leven, genieten en gelukkig zijn. Het is heel wat, maar er zijn er weinig die het doen. Ze kunnen het, maar ze doen het niet.

Er wordt een laatste kop koffie besteld. Cammermans neemt mijn stukje chocolade tussen duim en wijsvinger, lacht en zegt nadrukkelijk: „Dat is van het leven genieten jongen”.

Carlos Alleene

„Klein Londen, klein Berlijn”: zondag 23 oktober, TV-1 om 20u40.

„Als regisseur krijg je meestal zaken aangeboden die anderen goed vinden.”

Nieuwe BRT-serie 'Klein Londen, Klein Berlijn'

Beelden uit de opnamen.
De Duitsers en Italianen in
de serie zijn ècht!

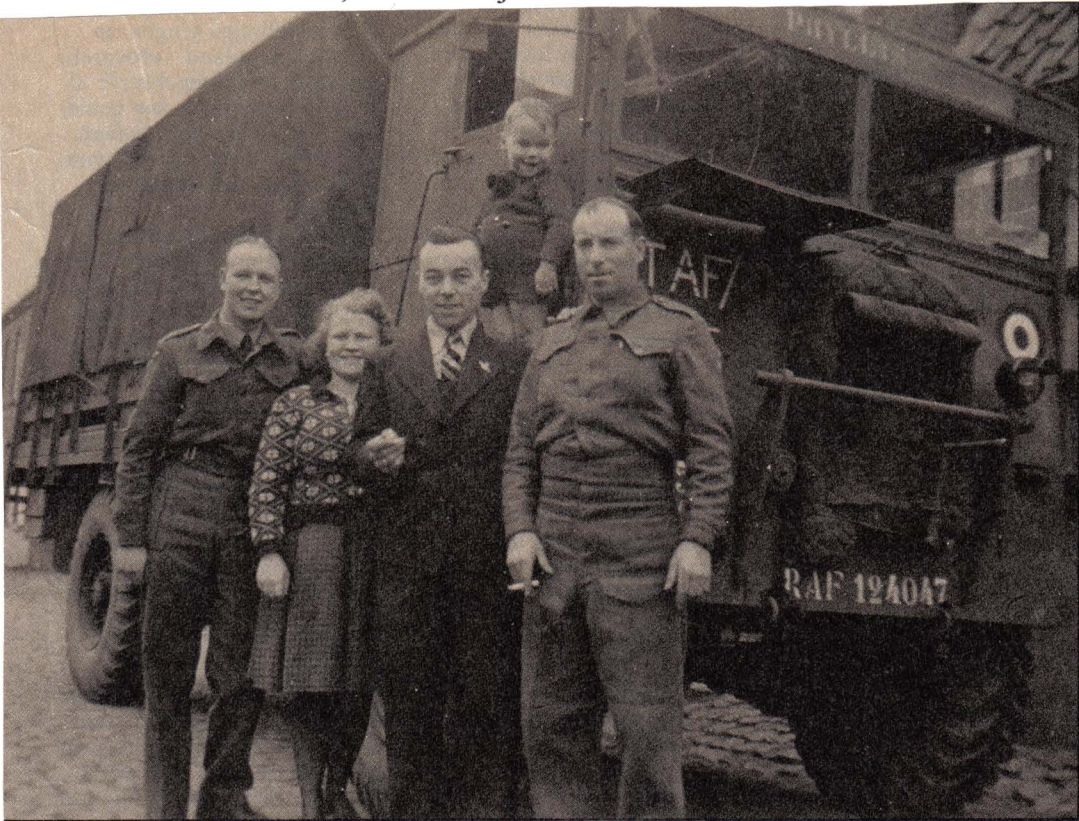
Op zondag 16 oktober zendt de BRT de eerste aflevering uit van een nieuw zevendelig feuilleton, «Klein Londen, Klein Berlijn».

Het is het verhaal van een Vlaams dorp dat tijdens de oorlogsjaren in twee blokken verdeeld raakt, wat ook tot een aantal persoonlijke drama's leidt. Spek naar de bek van schrijver Rudy Geldhof, die de tv-kijker reeds kent van zijn eigen toneelstukken «Het Souper» en «De vrije madam», of van zijn bewerkingen van bestaande romans, zoals «Lente» en «Tantes» van Cyriel Buysse.

In de komende weken wordt in dit blad nog meer aandacht besteed aan «Klein Londen, Klein Berlijn». Maar Rudy Geldhof heeft de reeks vooral geschreven vanuit zijn eigen achtergrond en hij is dan ook de aangewezen man om het nieuwe paradepaardje van de BRT in te leiden. «Het is een beetje vreemd, maar vroeger heb ik oorlogsromans altijd misprezen. Ik

De grote oorlog in een klein Vlaams dorp

De tweejarige oorlogsheld Rudy Geldhof met zijn ouders en twee Engelse bevrijders aan het eind van de tweede wereldoorlog
Auteur Rudy Geldhof bewerkte voor «Klein Londen, Klein Berlijn» de oorlogsverhalen van thuis

situëren we eerst «Klein Londen, Klein Berlijn».

KAT OP HET KERSTMENU

«Het speelt zich af in een kleine Vlaamse gemeente. De burgerij uit de dorpskern kollaboreert met de Duitsers. In het gehucht aan de rand van het dorp, «'t Veld», is het net andersom. Bij die eenvoudige lui is Charley (Paul Cammermans) de belangrijke figuur, een soort ongekroonde wijkburgemeester. In zijn huis wonen ook zijn zoon Marc (Wim Danckaert) en diens vrouw Margriet (Ilse Uitterlinden). Een beetje apart in «'t Veld» staat het huis van juffrouw Spanoghe (Dora Van der Groen), een oude rijke dame bij wie Raymond (Jan Declair) en zijn dochter komen inwonen. Bij een bombardement op de stad heeft hij zijn vrouw en

huis verloren. Daardoor belandt hij in het verzet en in de loop van het verhaal ontwikkelt zich ook een romance met Margriet, die een mislukt huwelijk heeft. In «'t Veld» woont ook nog de familie Meersman, waarvan de zoon Michel (Ludo Buschots) en dochter Liesje (Christel Domen) een belangrijke rol spelen. In het dorp is Charley's zoon Gerard (Hans Royaards) de grote man. Hij is getrouwd met een weduwe (Hilde Uitterlinden) en gaat zwaar kollaboreren. In hun huis wordt ook de Duitse «Kommandantur» gevestigd». Het verhaal van «Klein Londen, Klein Berlijn» is niet letterlijk autobiografisch, maar het zit wel vol elementen uit de verhalen die Rudy Geldhof bij zijn ouders thuis gehoord heeft.

«De figuur van Charley is bvb. een versmelting van twee mensen, mijn vader en mijn grootvader langs moeders kant. Hij was naar Canada uitgeweken, mijn moeder werd daar ook geboren, keerde nadien terug en werd net als Charley «de Canadees» genoemd. Typisch voor mijn vader is dan weer dat Uilenspiegeltrekje in Charley. Hij was zwaar anti-Duits, maar was nooit bij de witte brigade. Toch vocht hij zijn privé-oorlog uit. Voor zijn eigen evenwicht had mijn pa het blijkbaar nodig om gevaarlijke dingen te doen, tot schrik van mijn moeder. Zoals in het feuilleton had ook hij een leerlooierij, en die stond 's nachts open voor iedereen die tegen de Duitsers was. Was dat nu de witte brigade of gewoon stomme smokkelaars of penssejagers, ze waren altijd welkom om te schuilen tussen de schapevellen. Mijn ouders moesten de Duitsers ook vaak bij hen thuis laten logeren. Dan verklaarde hij dat de elektriciteit «kaput» was, zodat ze hun stafkaarten niet konden lezen. Of hij nam de verrekijker van de kommandant weg, en schoof daarna de schuld in mijn schoenen, een kind van twee jaar dat met een Duitse verrekijker wou spelen. Ooit hadden de Duitsers in ons huis een kat geadopteerd, want na enkele maanden groeide er toch in de meeste huizen een soort band tussen bezetters en Vlamingen. Niet bij mijn vader echter. Hij pestte hen waar hij kon, jatte hun sigaretten, verbood hen

vond dat een goede schrijver het niet nodig had om uit te pakken met al dat schieten en paffen, met die zware dramatische accenten. Mijn eerste stukken moesten het hebben van de onderhuids aanwezige spanning. Maar toen de BRT me vroeg om een bestaande roman te bewerken, merkte ik dat ik er te veel van mezelf moest in stoppen om het goed te maken. Ik deed een tegenvoorstel om een origineel stuk te mogen schrijven en vertelde daarbij twee anekdotes uit de oorlogshistorie van mijn ouders. Dat viel in zo'n goede aarde dat ik er meteen mocht aan beginnen. Jammer genoeg heb ik die

verhalen tenslotte niet kunnen gebruiken. Ze waren gebaseerd op de lotgevallen van een koppel met een kind. Maar personages gaan soms een eigen leven leiden. In de serie gaat het koppel uit elkaar en blijft kinderloos. Helaas. Ik ben pas in 1942 geboren maar toch heb ik, ongeweten, mijn rolletje gespeeld in de oorlog. Als kind van twee jaar redde ik mijn ouders tijdens een razzia van deportatie, omdat de Duitse kommandant vertederd raakte door dat jongetje dat, net als zijn eigen zoon, Rudy heette». Voor we het verband tussen Rudy's «oorlogsverleden» en de serie verder belichten,

Nieuwe BRT-serie 'Klein Londen, Klein Berlijn'

Vervolg

het WC te gebruiken, alsof hij op die manier de oorlog ging winnen. Maar op Kerstdag schotelde hij die Duitsers op eens een feestmaaltijd met konijn voor. Die kerels wisten niet waar ze het hadden. Zou «Meister» Geldhof eindelijk manieren leren? Wisten zij veel dat ze hun eigen kat aan het opeten waren». Ook in de andere personages komt Geldhofs achtergrond steeds om de hoek kijken. «In de figuur van Margriet zit iets van mijn moeder. Ook zij was een vrouw die zowat alleen stond in de mannenwereld van de leerlooiërij. Mijn ouders zijn eveneens kort voor de oorlog getrouwd, maar in het verhaal heb ik het wat krasser gemaakt. Daar breekt de oorlog de dag na hun huwelijk uit. Net als Charley vertikte mijn vader het om na de achttien-daagse veldtocht nog te werken in de leerlooiërij. Daardoor moest hij zijn knecht ontslaan, een jongen uit een arm gezin, waarvan hij de kostwinner was. Door de omstandigheden werd die kerel verplicht om met de Duitsers mee te werken en belandde zo in de collaboratie, waarna hij bij de repressie in de gevangenis belandde. In het feuilleton is dat Michel Meersman, die ik afvoer op het moment dat hij moet vluchten. In werkelijkheid is daar nog een aardig staartje aangekomen. Die jongen leerde in de gevangenis een andere collaborateur kennen, een rijke industrieel. Hij trouwde met zijn dochter en is nu een rijke zakenman in Duitsland. Dat heb ik dus weggelaten, want voor één keer leek de werkelijkheid me teveel op een kwijlerig melodrama».

WIT EN ZWART

In het feuilleton heeft het dorp geen naam. Geldhof, intussen al jaren Bruggeling, heeft het echter duidelijk

gesitueerd in zijn Oostvlaams geboortedorp Knesselare en de aanpalende gemeenten Ursel en Maldegem, die hij tot één geheel heeft versmolten.

«Ik kon daar ook moeilijk onderuit, al heb ik er al wat last mee ondervonden. Iedereen weet dat ik uit een «wit» nest kom, en er zijn een paar collaborateurs van toen die schrik hebben dat ik nu alles aan het licht zal brengen. Maar dat is mijn taak niet. Met alle respect voor de prachtige series van Maurice De Wilde, maar ik moet geen nieuwe historische feiten gaan zoeken. Eigenlijk breng ik enkel «entertainment» in de goeie zin van het woord, uiteraard geen flauwe ontspanning waarbij aan de achtergrond voorbij gegaan wordt. Natuurlijk besteed ik dus aandacht aan «zwart» en «wit», maar het is niet mijn bedoeling om als inquisiteur allerlei zaken bloot te leggen. Ik maak me geen illusies: voor de witten zal het toch te zwart zijn, en voor de zwarten te wit. Het is nu éénmaal een controversieel onderwerp. Maar ik maak liever zoiets dan het zoveelste boerenepos of een bewerking van een gekende roman uit de Vlaamse literatuur».

Met de auteur overlopen we ook even de toch indrukwekkende lijst acteurs. Het loopt uit op een lange lofbetuiging die een paar bladzijden zou kunnen vullen. Toch een kleine bloemlezing. Paul Cammermans: «Ik heb hem zelf gesuggereerd omdat hij geknipt was als Charley: nonchalant, een flierefluiter, charmant voor de vrouwen, iemand die zich uitgeeft voor meer dan hij is. Ik ben blij met mijn eigen keuze, want hij heeft een prachtvertolking neergezet».

Christel Domen: «De absolute revelatie. Ze heeft een dankbare, maar erg moeilijke rol, omdat ze evolueert van een onschuldig meisje dat wat «foefelt» met de buurjon-

getjes naar een «moffen-

hoer», de maitresse van de kommandant. In haar vertolking moet een soort drang naar zelfvernietiging zitten, en dat doet ze prima. Ze is een knappe meid ook, en dat moest om geliefd te zijn bij de Duitsers: «Blundes Haar, Blauwe Augen», weet je wel». Jan Declair: «Een aartsmoeilijke rol, omdat er nauwelijks negatieve kanten zijn aan dat personage. Hij is het soort acteur die in vele gevallen nog net dat ietsje meer présence bezit dan andere acteurs. Op een bepaald moment moet hij een emotionele scène spelen met zijn dochter, zonder tekst. En dan die camera op die kop: dat spreekt boekdelen. Ook de andere routiniers, Dora Van der Groen als juffrouw Spanoghe en Dries Wieme in een nevenrol als cafébaas, zetten professionele prestaties neer, om je lippen van af te likken».

DE ITALIAANSE INVASIE

Zo gaat het nog even door en ook de BRT heeft, ondanks de beperkte budgetten, kosten noch moeite gespaard. De Duitse, Engelse en Italiaanse rollen werden bvb. door acteurs uit die landen gespeeld. Italianen? U hebt het goed gelezen. «Bijna niemand weet dat, maar tijdens de oorlog behoorden de Italianen op twee Belgische plaatsen tot het bezettingsleger. Ergens in Wallonië en in Ursel, waar een Duits vliegveld lag. Zelfs de BRT-top twijfelde daaraan toen ik met mijn eerste script opdaagde. Maar het is wel degelijk de waarheid, ahem, in Knesselare en omstreken lopen de bewijzen nog rond, de vruchten der liefde, als ik het zo mag uitdrukken. Ik heb dat wel vrij uitvoerig behandeld, omdat ik het zo dankbaar vond. Het is ten eerste een zo goed als onbekende waarheid, en ten tweede is het eens iets anders dan de gekende Duitsers uit al die oorlogsfilms. Natuurlijk waren die Italianen heel anders dan de gedisciplineerde Duitsers. Tijdens hun parades liepen ze naar de meisjes te zwaaien en te fluiten. Hun veroveringstocht was dan ook veel meer amoreus dan militair, want op dat gebied is het lachwekkend afgelopen. Ze waren hier met zo'n zestig houten vliegtuigjes gearriveerd en op een dag

stegen ze allemaal op. Met

die toestelletjes gingen ze eventjes Engeland veroveren. Ééntje is er teruggekeerd, al de anderen zijn in zee gebleven. 't Was meteen gedaan met de jacht op de vrouwen, ze zijn ook niet meer vervangen».

De BRT verwacht enorm goeie reacties op «Klein Londen, Klein Berlijn». Dat blijkt bvb. uit de persnota, waarin zelfs naar «Heimat» en «The Singin Detective» verwezen wordt.

«Tja, «Heimat» gaat natuurlijk enigszins over hetzelfde onderwerp. Maar ik was al aan het schrijven toen het voor de eerste keer op het scherm kwam en het is totaal anders uitgewerkt. Mijn serie is veel meer als een verhaal opgebouwd en er zit ook meer vaart in. En «The Singin Detective», dat is overdreden. We spreken hier over de absolute wereldtop. Dennis Potter durft alles, hij gooit alles dooreen en dat werkt nog ook. Als ik zoiets zie, zeg ik een beetje jaloers tegen mezelf: «Geldhof, jongen, dat had jij moeten schrijven». Nu ja, misschien lukt het toch wel eens, want Rudy Geldhof is intussen al aan een nieuwe BRT-serie bezig. Onder de werktitel «De bossen van Vlaanderen» behandelt hij de gekende «Moorden van Beernem». Dat nogal luguber onderwerp komt in een heel vreemde omgeving opnieuw tot leven.

«Om aan de telefoon en het uitgaansleven te ontsnappen, en ook om met sukses tegen de «deadline» te vechten, trek ik me de laatste tijd vaak terug in een Benediktijnenklooster hier in de buurt. Er heerst stilte, er mag alleen gesproken worden als het nodig is. Je verblijft in kleine cellen met dikke deuren en het eenvoudigste meubilair. Het middag- en avondmaal nuttig je samen met de ouders. Ze eten erg lekker trouwens, maar ze mogen er blijkbaar niet van genieten want alles wordt vliegensvlug naar binnen geschrokt. En de rest van de dag werk je, én veel, dat kan ik je verzekeren. De enige afleiding is een wandelingetje ~~buiten~~ of de bibliotheek met ~~alleen~~ maar religieuze literatuur. Zo heb ik nog eens een paar stukken uit het Oud Testament gelezen. Prachtige verhalen zijn dat, iets om dé tv-serie aller tijden van te maken».

Tekst: Marc BRABANT

PAUL CAMMERMANS

In het oorlogsfeuilleton «Klein Londen, Klein Berlijn» is Cammermans de beetje Uylenspiegelachtige Canadese Charley. In zijn bloedeigen «oorlogsepisode» kreeg Paul een heel verschillend scenario te spelen. Zijn ervaringen van '40-'45 hebben bij hem een uitgesproken afkeer van «clubjesmentaliteit» veroorzaakt: «Ik wil zelfs geen lid worden van een vogelpikmaatschappij». Lees, en weet waarom.

1944, en Paul Cammermans is wat men in die dagen aanmerkt als een «Zazou». Een Beatle avant la lettre. Aan zijn kapsel is gewerkt, een gecintreerd vest valt over een smal toelopende broek die witte sokken vrijgeeft. De jeunepremier (hij speelt al drie jaar opgemerkte rollen bij de KVS) stapt een gebouw in de Brusselse Wetstraat binnen, en loopt te pletter op blikken die onverhopen afkeuring uitstralen. Zulk uiterlijk pruijmt men hier niet. Cammermans, drieëntwintig, veeleer schuchter dan rebels, klapt dicht en

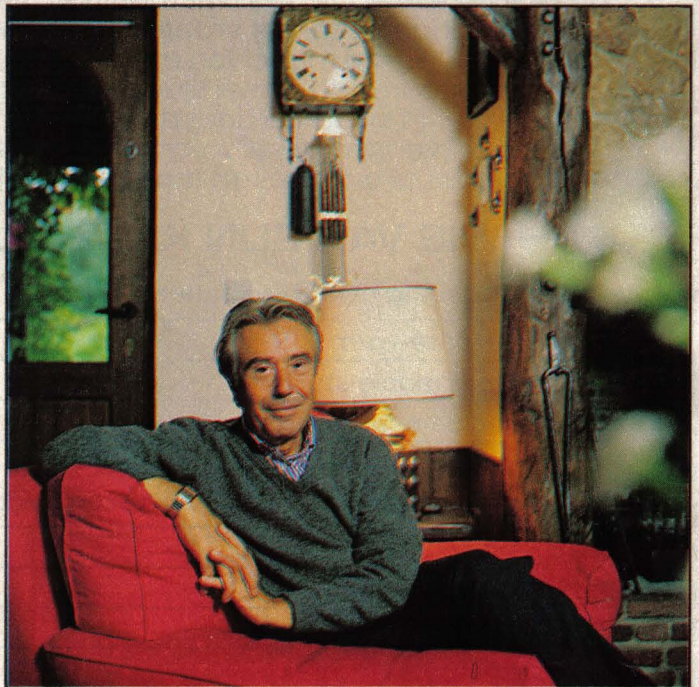
keert bijna ruggelings op zijn stappen terug. Een gemiste kans: hij heeft zich niet aangemeld bij de man die in dat kantoorgebouw zetelt en hem werd aanbevolen als «dé figuur die kan bekomen dat je niet naar Duitsland toe hoeft». Paul kreeg als zoveel anderen het bericht dat hij voor de bezetter moet gaan werken, een fabriek ergens in Duitsland. Cammermans is in zijn ijver om acteur te blijven bijna bij de duivel te rade gegaan, maar daar heeft hij geen weet van. Het pand in de Wetstraat herbergt «Devlag», Vlaamse organisatie met nazi-Duitse sympathieën.

«Zazou» Cammermans is tot dusver de grimmigheid van de oorlog ontgaan. Thuis komt niet op tafel wat je wil, 's winters brandt de kachel lager dan je wil, maar dat zijn niet bepaald traumatische ervaringen. In de schouwburg heerst benevens «spel-plezier» een sfeertje van ouwe jongens-krentebrood («Een kameraadschap die ik na de oorlog nooit meer zou terugvinden»), zo wil hij het houden, hij wil niet gaan verkommeren in een «vijandelijke fabriek».

MENSELIJKE TOORTSEN

Paul gaat dan aankloppen bij Jan Cammans, gerenomeerd acteur die tournees door Duitsland organiseert — precies om het toneelvolkje uit fabrieken te houden. Jan is eerst weigerig; men kan op zijn klompen aanvoelen dat de bevrijding er staat aan te komen, en Jan heeft zijn bedrijvigheid gestaakt om straks niet gecompromitteerd te worden. Zijn behulpzaamheid jegens collega's zou men wellicht verkeerdelijk kunnen interpreteren als collaboratie.

Jan wil voor deze Zazou die uit de naad knapt van talent nog één keer een uit-

zondering maken. Hij stelt een groep van vier samen, één vrouw, drie mannen. Stuk voor stuk jongelui die anders zonder pardon fabriekswerk in Duitsland wacht. Eén hunner is dus Zazou Cammermans. De

twee andere heren zijn leeraar van hun vak, ze vinden dat acteren hun ontplooiing ten goede komt. Het meisje is conservatorium-studente. Doorheen Duitsland gaan ze een klucht brengen. In retour

Bijna was ik een dode held

PAUL CAMMERMANS

Vervolg

kunnen ze de hele tragedie van de oorlog krijgen. Paul Cammermans: «We vertrekken in februari '44 en gelijk zaten we er middenin. Ik zie onze reis Leider nog, een vinnig Duits mannetje van vierentachtig; in zijn jeugdijaren had hij Anna Pavlova uit Rusland naar Duitsland gehaald (waar ze uitgroeide tot de beroemdste balletdanseres aller tijden, red.). We zouden voornamelijk in kampen en barakken slapen, maar de bivakplaats van de eerste avond was beneden alle peil. Smerig, kolengruis overal. «Een andere barak dan maar», zei de reis Leider. Nauwelijks hadden we ons daar op de Britsen uitgestrekt, of een bom veegde de kolengruis-barak volkomen van de kaart. «Overal waar we kwamen zat het er bovenarms op. In Oberhausen sliepen we bij toerbeurt op de zolder van wat vroeger een hotelletje was geweest. Ik lig onder de dakpannen en let niet op het luchtalarm, want in de kortste keren geef je toe aan onverschilligheid, het knalt altijd en overal, je blijft in bed en vertrouwt erop dat je geen voltreffer krijgt. Maar ik hoor het whoem-whoem van de bommen almaar dichterbij, gigantische explosies, in een flits weet ik: men viseert de petrochemische fabriek. «In het donker tast ik naar mijn broek. Ren in mijn bloot bovenlijf naar de kelder, de ruiten vliegen aan diggelen, deuren worden door de luchtdruk uit hun hengsels gelicht. Als het eindelijk voorbij is, zie je vanaf de zolder de halve stad fikken. Er werden fosforbommen gegooid: over-

al rennen mensen door elkaar, gillend, ze branden als toortsen. Ze springen in de rivier, of worden met aarde bedekt maar niks helpt. De vlammen laaien weer op, de slachtoffers worden verkoold. «Zat je op de trein om ergens een voorstelling te houden, dan stopte hij halverwege het traject omdat er luchtalarm was gegeven en moest je de velden in. Een rottijd was het. De sfeer was permanent gespannen: door het Duitse volk werden we scheef bekeken want in hun ogen hadden wij de oorlog veroorzaakt...»

DE ZWARTE PERSONENAUTO

«Eind juni, de toernee zat erop, zoals voorzien. Maar in plaats van ons naar huis te laten gaan, wilden ze ons alsnog als fabrieksarbeiders tewerkstellen! We praatten op de reis Leider in, beloofden dat we binnen de kortste keren een nieuwe toernee door Duitsland zouden doen opzetten. Geen haar op ons hoofd dat die belofte wilde houden, als we maar wegkwamen. De reis Leider trok naar Berlijn, keerde terug half juli mét de toestemming om ons naar huis te sturen: vooropgezet dat we

Anderhalve maand lang kwam ik het huis niet uit. Toen wilde ik mijn collega's in de schouwburg een visite brengen. Als ik uit de tram stap, loop ik tegen die Duitser in burger aan...»

onze belofte nakwamen. «Op twee juli staken we opnieuw de grens over. Anderhalve maand lang, tot half augustus, kwam ik het huis niet uit. Want ik had wel een document om België in te mogen, maar geen vrijstelling. Dag in dag uit werden jongelui opgepakt bij razzia's om naar Duitsland gedeporteerd te worden. Nu had ik het document wel een beetje eh... aangepast; met een cijferstempel had ik een 8 achter de 2 gezet zodat ik zogezegd op 28 juli uit Duitsland was teruggekeerd».

«Ik wilde toch eens een keertje een visite aan de schouwburg brengen. Neem de tram naar de KVS, de tram terug. Als ik uitstap, loop ik tegen die Duitser in burger aan. «Ausweise bitte!» Ik kan geen vrijstelling voorleggen, alléén dat ene document, en moet mee de zwarte personenauto in. Links van mij op de achterbank zit die Duitser, rechts een kerel die geen woord zegt; voorin een franssprekend heerschap. Het mondelinge verdict valt ogenblikkelijk: «Deportatie naar Duitsland».

«Twee kerels stappen uit om een andere jongeman tegen te houden, ik hang de Duitser een gefantaseerd verhaal op. Dat ik van plan ben een nieuwe toernee door Duitsland mee te maken, nu nog midden in drukke repetities zit. De man blijkt uit Oberhausen te komen, «een gruwelijk bombardement was dat daar», zeg ik, om hem mild te stemmen. Dat scheen nog te lukken ook, maar of ik daar wat mee opschoot bleef een open vraag».

«We reden door een straat waar mijn zus een lederwinkel had. «Ik moet haar proberen te waarschuwen», dacht ik, «als ze me nu op de trein zetten weet geen hond wat er met me gebeurd is.»»

BROOD, WORST EN GESTAPO

«Ik zeg dat ik scheur van de honger, vraag of ik bij mijn zus een boterham

mag halen. De Duitser spreekt er met de franssprekende over, «oui», zegt die man, «mais pas de scène familiale!» Met de Duitser stap ik de winkel binnen, breng mijn zus op de hoogte, ga weer naar buiten met onder mijn armen een worst, een half pond boter, brood».

«Ik moest kost wat kost uit de kazerne zien te blijven, van waaruit je regelrecht op de trein werd gemikt. In de auto begin ik met de franssprekende — blijkbaar de hoogste in rang — opnieuw over mijn «geplande toernee»; zeg dat als ze me nu naar de kazerne voeren, het hele project in het water valt. Hij twijfelt. Geeft tot mijn enorme opluchting het bevel om naar de Werbestelle in de rue de Namur te rijden; op dat adres wordt ondermeer over de vrijstelling beslist».

«Nogmaals acteer ik mijn verhaal, tegenover een hoge ome, terwijl de franssprekende mijn arm beetpakt: «Zal ik hem meenemen?» «Nee», zegt de officier, «als hij morgen terugkomt en bewijst dat dat van die toernee klopt, heeft hij mijn zegen».

«Alléén de straat op, met mijn worst, brood, boter. «Wat nu?» Ik dacht aan Frans Monoyer, een zanger/acteur, beetje Duitsgezind. Organiseerde ook toernees. Ik kende hem niet persoonlijk, maar slaagde er via via in, dezelfde dag nog een afspraak te regelen. Monoyer zegt: «Ik ga met je mee naar de Werbestelle». We praten er met een andere officier die Monoyer goed kende. «En Paul speelt ook wel de belangrijkste rol», liegt Monoyer. Kijk, op zo'n moment gaat er een wereld voor je open. Want die Duitser blijkt menselijk. Hij lacht, je wéét dat hij je doorheeft, je wéét dat hij donders goed beseft hoe de zaken er voorstaan».

De geallieerden stonden aan de rand van België, zo'n veertien dagen later zou Brussel worden bevrijd. «Goed», zegt de officier, «hoeveel vrijstelling

wil je? Drie weken? Twee maanden? Zes maanden misschien?» «Graag zes maanden, als het kan». «Toegestaan...»

BEGRAVEN MET VLAG EN WIMPEL

«Bij de bevrijding zag ik de zwijgzame collaborateur met wie ik in de auto had gezeten, in de massa staan, vlak voor de KVS. Hij zag mij niet. De eerste afrekeningen met collaborateurs waren al aan de gang, de Witte Brigade maakte schoon schip met ze. Ik kreeg het niet over mijn hart die man aan te geven.»

Cammermans werd ingelijfd bij het Belgisch leger (oktober '44) want de oorlog was nog lang niet uitgestreden. Veel meer dan een formaliteit was Pauls krijgsvertoon niet, «we vormden een stelletje ongerogeld dat ging oefenen in het Antwerpse stadspark. De één droeg een bonnet, de ander een flard battle-dress, nog een ander had een bajonet onder de ceintuur van zijn burgerbroek. Later pas kregen we een serieus uniform». Formaliteit, zeiden we, maar Paul kreeg toch nog bijna een V-I op zijn dak. Die vliegende bom blies de kazerne van Hoogboom weg, vlak nadat Cammermans zich er had aangemeld. Maar de «stoomcursus oorlog» die hem deed beseffen dat de wereld zich niet karikaturaal laat opdelen in «goed» en «kwaad», had in zijn laatste pagina nog wat stof over heldendom in petto.

De volwassen geworden Zazou had de bedenkelijke kans gemist een postume held te worden.

Paul Cammermans: «Jongens van mijn dorp, vrienden, waren bij de Witte Brigade. Twee kernfiguren waren Emiel Hertekant — zoon van de plaatselijke borstelfabrikant — en Alfons De Grauwe, veldwachter en zoon van de dorpssecretaris (Berlare-Donk). In '39 vroeg Emiel ons of we thuis een Joodse jongen wilden opnemen. Die gast is zo'n kleine maand bij ons geweest tot

KLEIN LONDEN KLEIN BERLIJN BRT, ZONDAG, 20.40U

hij weer een ander onderduikadres had. Hoe dan ook, wat die jongens van de Witte Brigade deden, kwam me zo «spannend» voor. Het had iets van een sportvereniging maar veel avontuurlijker. Toetreden dus, leuk, want wat wist je nou af van de grimmigheid van een oorlog?»

«Maar vlak voor ik lid word van de Witte Brigade, komt er een razzia van de Duitsers. Een heleboel kerels kunnen ontkomen, maar Emile en Fons worden van hun bed gelicht. Verraden. Ze slagen er nog in een briefje uit het treinraam te gooien: «We worden naar Duitsland gebracht».

Na de oorlog werden hun onthoofde lichamen gerecupereerd, en bijgezet op het kerkhof van Berlare. Helden, begraven met vlag en wimpel. In mijn grenzeloze naïviteit had ik me bijna in hetzelfde lot gemanuevreerd».

«Het is de reden waarom ik nergens lid van ben. Niet van een acteursvakbond — wat ik sowieso al een ergerlijke groepering vind — maar evenmin van een «vogelpikmaatschap» noemt, vind ik het bewustzijnsniveau van geestelijkblinden. Mij gaat het erom wat je als individu te betekenen hebt. In overleg met jezelf uitmaken wat «menselijk» is en wat niet.»

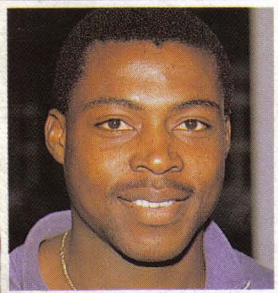
**TEKST: HUBERT HERMANS
FOTO'S:
EDDY VANGROENDERBEEK**

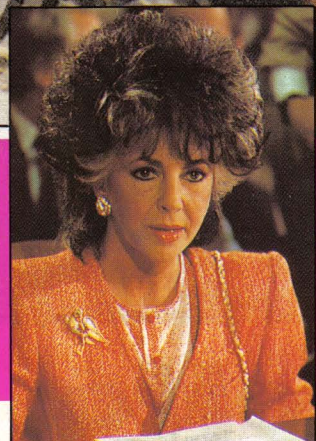
Grote vedetten
hebben kleine
geheimjes

Zondag NIEUWS

KALUSHA

kan Brugge
deze
superster
houden?

LIZ
TAYLOR

vecht voor haar leven

CHRISTEL DOMEN

(Liesje in Klein Londen,
Klein Berlijn)

Ik wil van mijn wulps imago af!

WIN TRIP NAAR
PARIJS,
FRANKFURT,
AMSTERDAM EN LONDEN

Liesje uit "Klein Londen,
Klein Berlijn"

CHRISTEL DOMEN

**ALS ZE ME
NU NIET
ALLEEN MAAR
ZIEN ALS DIE
WULPSE MEID**

«De absolute revelatie»: zo beweert bijna iedereen die ergens bij de productie van de BRT-serie «Klein Londen, Klein Berlijn» betrokken was. Dan heeft men het over de 25-jarige Antwerpse Christel Domen, die in het feuilleton de moeilijke rol van Liesje vertolkt. Zoiets vraagt om een interview natuurlijk, en nu de zomer toch eind oktober valt, spraken we af op een terrasje op de Antwerpse Grote Markt. Vriendelijk en koket begon Christel meteen het compliment af te wimpelen.

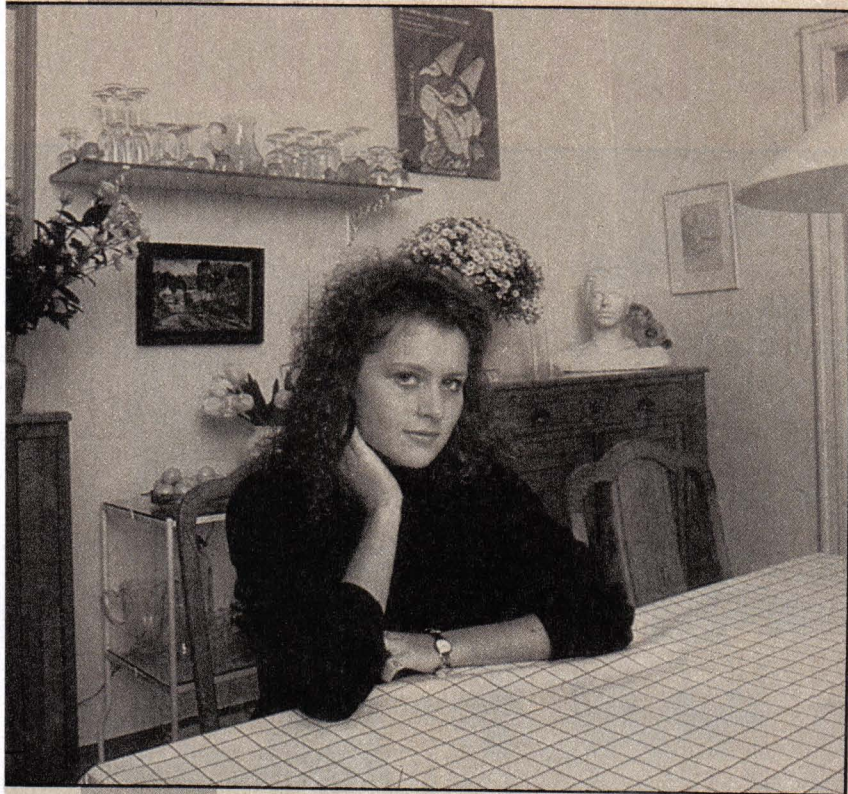
Als je een rol mag spelen die eruit springt, dan besteden de mensen daar sowieso meer aandacht aan. Als ik een braaf meisje had gespeeld, dan was er geen haan die ernaar kraaide.

ALAIN DESTOOP

Liesje uit "Klein Londen, Klein Berlijn"

CHRISTEL DOMEN

Ik repeteerde voor een stuk dat veel te lang was. Toen er moest geschriapt worden, viel ik uit de boot. Dat was mijn debuut.

Vervolg

len. Het is vooral moeilijk omdat het telkens in zo'n korte periodes moet gesitueerd worden. Liesje wordt eerst ongeveer als een zestienjarig meisje met vlechten en duidelijk met de neigingen van een «jongenszot». Daarna evolueert ze erg snel. Na een abortus raakt ze verbitterd en wil hogerop. Ze zet zich af tegen haar vader die anti-Duits is en, net als haar broer, belandt ze in de kollaboratie. Heel die evolutie moet getoond worden in die zeven afleveringen, maar telkens in heel korte frag-

menten. Vooral dat maakt het moeilijk, zeker naar het einde toe. Want dan is Liesje echt een verloederd personage, dat niks anders meer doet dan drinken, roken en pillen slikken.»

Sex, drugs en marsliederen dus: een mooie introductie bij het grote publiek. Kreeg ze die rol zomaar in de schoot geworpen?

«Ik had al een kleine rol gespeeld in «Charelke Dop», met dezelfde regisseur, Dré Poppe. Daarin was ik een meisje dat niets anders deed dan snoepen, zo'n onschuldig ding dat van de buiten

kwam. Alles samen duurde het niet langer dan twee minuten, maar er was wel een heel leuke samenwerking en daarom vroeg Dré me voor «Klein Londen, Klein Berlijn». Hij had toen van scenarioschrijver Rudy Geldhof de eerste vier afleveringen binnengekregen en vond me geknipt voor de rol van Liesje. Maar toen kwam Rudy met de laatste drie aanzetten en werden we er even stil van. Dré zei: «Jezus, ik weet niet of Christel dat kan». Uiteindelijk had hij me alleen maar in die twee minuutjes film gezien. Zelf

dacht ik ook «Amaai, wat moet dat worden?» Ik heb toch we even schrik gehad, ook door de figuur van die Duitse kommandant waarmee Liesje een verhouding aangaat. Dat is niet bepaald het appetijtelijkste personage uit het feuilleton. Maar na de eerste ontmoeting met de Duitse acteur die die rol zou spelen, Hans Jürgen Krutschenfeld uit Mainz, verdween de schrik. Hij bleek niet alleen een voortreffelijk acteur, maar ook een hele vriendelijke man die me veel heeft geholpen. En ja, dan is het ook

“ Zo'n rol van de hoer van de commandant die zich kapot zuipt, daar val je natuurlijk extra mee op. Het is een beetje «Lili Marleen». ”

een heel lieve lerares terechtgekomen, een oude actrice, die ooit eens liet vallen of ik al aan de Studio Herman Teirlinck gedacht had. Voor mij was dat zoiets voor artiesten, iets dat ik nooit zou kunnen. Maar na mijn humaniora heb ik er toch een ingangsexamen gedaan en ik was erdoor. Ik heb de afdeling toneel gevolgd, met veel ups en downs, en daarna ben ik in het beroep gestapt. Mijn eerste ervaring was al direkt raak. Ik had een klein rolletje in een stuk met Julien Schoenaerts, «Lange dagreis naar de nacht». Daarin komt een meid voor, die drie keer verschijnt en weinig of niets te vertellen heeft. We hebben een paar maanden gerepeteerd, maar we kwamen nooit tot aan mijn rol omdat Julien nooit verder repeteerde dan de eerste tien bladzijden. Toen bleek dat het stuk vijf uur duurde en er moest geschrapt worden. Mijn rol is er meteen ook uitgeschrapt. Dat was mijn eerste theaterervaring, een mooi debuut in elk geval.» Intussen heeft Christel natuurlijk wel al betere ervaringen in het toneel meegeemaakt, maar makkelijk wordt het bijna nooit voor een Vlaamse actrice. «Je moet een dosis geluk hebben en vrij zijn op het moment dat ze je komen vragen. Dikwijls heb je twee maanden niets te doen en dan belt er niemand. Opeens staan ze dan met vier of vijf tegelijkertijd aan je bel te hangen. Het is ook zo dat er een groot overschot aan vrouwen is in het theater. Sowieso zijn er al veel minder vrouwen- dan mannenrollen. In een vast gezelschap is de verhouding twee derden mannen tegenover één derde vrouwen, maar er studeren wel meer vrouwen af. Bij ons in de Studio was dat zes vrouwen en vier mannen, net het tegenovergestelde van wat gevraagd wordt dus. Maar toch klaag ik niet, want

uiteindelijk ben ik bijna altijd bezig geweest.» Maar voor het groot publiek is «Klein Londen, Klein Berlijn» toch zowat haar écht debuut. «Voor de meeste mensen ben je pas actrice als ze je op televisie gezien hebben. Zo'n rol van de hoer van de commandant die zich in de vernietiging zuipt, dat valt natuurlijk ook extra op. Er zit misschien een beetje «Lili Marleen» in, die film heb ik lang geleden trouwens gezien. Maar ik ben wel speciaal naar «Nightporter» met Charlotte Rampling gaan kijken. Daar komt ook zo'n scène in met Duitse vlaggen, een kepi en zo. Dat enorm cynische aspect van die rol heeft me wel beïnvloed en dat vind je ook in Liesje terug. Ze is niet zomaar een giechelwicht dat van de éne zijn armen in die van een ander rolt, maar er is een reden voor die verbittering en die zelfvernietiging.» Binnenkort is Christel ook in de bioscoop te zien, in Roland Verharverts bewerking van «Boerenpsalm». «Ik heb er een mooie rol in, die van Frisine, een zigeunertype. Daarvoor heb ik mijn blond haar zwart moeten laten kleuren en ik moet zeggen dat het lang duurt eer dat eruit is. Verder ga ik het hele verhaal hier niet vertellen, maar Frisine ligt me wel. Het is een hele hele frisse, jonge, wulpse meid. Blijkbaar is dat dan wel het soort rol die regisseurs Christel met plezier komen aanbieden? «Ho maar, ik moet eerlijk zeggen dat Liesje en Frisine de enige twee zijn die ik

gespeeld heb. In het theater kom ik daarvoor precies niet in aanmerking, ik heb al heel veel zestienjarige onschuldige meisjes moeten neerzetten. Ik speel nu bvb. in Tielt een heel zielig meisje, met plat, vettig haar en totaal asexueel. De mensen moeten dus niet denken dat ik alleen maar die wulpse meiden kan vertolken. Niet dat ik dat erg vind, maar het moeten wel rollen zijn waar nog iets meer achter zit.»

Theater, televisie of film, wat is bij die drie Christels grote liefde?

«Ik doe het allemaal graag.»

Als ik zou kunnen kiezen, maar als actrice in Vlaanderen mag je dat wel vergeten, dan deed ik twee films en twee toneelstukken per jaar.

Op filmgebied zou ik graag eens met iemand als Dominique Deruddere werken, de nieuwere garde dus, met als tegenspeler Josse De Pauw of Johan Leyssens. En in het theater wil ik best wel eens op de planken staan met Bert André of Jan Declair. Alhoewel, dat klinkt nogal stereotiep, iedereen zal dat wel willen.»

En als morgen een beroemde regisseur komt aankloppen en die zegt: Christel, kies jij maar zelf je tegenspeler uit?

«Jezus, internationaal, zo ver heb ik nog niet eens nagedacht. Even denken. Marcello Mastroianni, Depardieu, Robert De Niro. Ik kan er zoveel noemen, maar dat is mijn top drie. Laat ons maar ophouden, want je doet me hier luidop dromen.»

Tekst: Marc BRABANT

zo'n rol die je verplicht om er echt in te vliegen. Dat heb ik dus gedaan, ik heb die uitdaging aangenomen en ik en nu heel blij dat ik het heb mogen doen.»

Christel Domen werd in 1963 in Wilrijk geboren. Nu is ze beroepsactrice, maar eigenlijk is dat vrij toevallig gekomen. «Toen ik jonger was, sprak ik met zo'n heel hoog, schel stemmetje. Ik praatte ook zondanig veel, dat mijn moeder er bijna zot van werd. Ze zei toen: ga jij maar eens diktie en voordracht volgen, dan zal dat wel beteren. In Wilrijk ben ik bij

Klein Londen, Klein Berlijn

DAGALLEMAAL
TV

Klein Londen, klein Berlijn

Met Hans Rooyaards
als Gerard

zondag
16 oktober
20u40
BRT 1

Zondag

16 okt. 20u40

BRT 1

Klein Londen,
Klein Berlijn

Paul Cammermans wil niet geleefd worden

Zondag 16 oktober start de BRT Dienst Drama met de 7-delige reeks "Klein Londen, Klein Berlijn" waarin oorlog, verzet en kollaboratie binnen een kleine dorpsgemeenschap centraal staan. Het scenario is van Rudi Geldhof, de regie van Dré Poppe en de hoofdrol voor Paul Cammermans:

"Ik speel Charles Sierens, de 'Canadees'. Een Uilenspiegelachtig type, veel gezworven in zijn leven en geliefd bij de vrouwen. Maar: ik sta wel aan de goeie kant van de lijn."

Terug op het scherm na vele jaren regisseren?

"Het moet inderdaad van '67 of '68 geweest zijn dat ik nog op de BRT aan de slag ben geweest. Maar ik heb nooit gezegd dat ik niet meer zou akteren. Tussendoor heb ik een paar kleine dingetjes gedaan in het theater, een komedie met Yvonne Lex in het 'Klokhuis' onder andere. Maar ik doseer het werk een beetje. Ik wil niet geleefd worden door mijn vak."

Tevreden over het resultaat?

"Ik heb alleen de eerste twee afleveringen gezien. En wanneer je zegt 'tevrede' klinkt dat allemaal erg pretentius. Maar ontevrede ben ik niet, ik vond het erg leuk om doen."

Verzet en kollaboratie zijn in

Vlaanderen gevoelige onderwerpen. Wordt het een serie waar iedereen over praat?

"Het is geen historische documentaire. Het gaat om de menselijke relaties binnen een kleine gemeenschap met de oorlog, de kollaboratie en verzet als achtergrond. Ik geloof wel dat het een druk bekeken reeks wordt omdat elke Vlaming die tijd heel bewust heeft meegemaakt of erover heeft horen praten in familiekring."

Heb je net als Gaston en Leo een

beetje een kater aan het filmavontuur in Hong Kong overgehouden?

"Nee. We hebben gewoon een leukere film gedraaid. 'Hector' liep ons een beetje voor de voeten maar dat wil niet zeggen dat 'Hong Kong' het slecht heeft gedaan."

Waar ben je momenteel mee bezig? Nog grote filmplannen?

"In de KNS regisseer ik momenteel 'Het Laatste Glas', een thriller. Filmplannen heb ik zat maar daar kan ik nog niks over zeggen vooraleer alles rond is. Er zijn wel kontak-

ten met Engeland en Amerika, het gaat niet om een 'Vlaamse' film."

20.40

NIEUW

KLEIN LONDEN, KLEIN BERLIJN (1).

7-delige reeks van Dré Poppe in de reeks "Made in Vlaanderen". Met Paul Cammermans, Ilse Uitterlinden, Wim Danckaert... (TT)

Hans Rooyaards als Gerard

■ Zie Tele-Varia pag. 27

● Een klein Vlaams dorp, kort voor de Duitse inval in 1940. Het dorp is opgesplitst in twee partijen: de burgerij uit de dorpskern, die latent proDuits is, en de meer volkse bewoners van het "Veld", een gehucht aan de rand van het dorp. Iedereen van het Veld is druk in de weer met de voorbereidingen van een Vlaamse kermis ten voordele van de gemobiliseerde soldaten. Deze kermis vindt plaats in de hovingen van Charley Sierens, de Canadees. Hij is de belangrijkste man van het veld, ooit een pionier in Canada; nu de baas van een uitgeleefde leerlooierij. Charley is een lustig weduwnaar en vader van twee zonen: Gerard, de oudste, die door zijn huwelijk met de rijke zakenvrouw Hilda opgeklommen is op de sociale ladder, en Marc, die nog thuis woont. Beiden zijn ze gemobiliseerd. Tijdens een kort verlof leert Marc Margriet kennen. Een romance bloeit open en wanneer Margriet ontdekt dat ze zwanger is, besluiten ze, na de nodige strubbelingen, te trouwen. De dag na de trouwpartij breekt de oorlog uit. Gerard en Marc moeten zich bij hun eenheid melden.

RUBRIEK

Dré Poppe («den Dree» voor de insiders) is onlangs 65 jaar geworden. Dat betekent dat hij na 25 jaar lesgeverschap aan het RITCS eervol ontslag heeft gekregen van minister Coens en daarenboven «is belanghebbende ertoe gemachtigd de eretitel van zijn ambt te voeren». Maar dat is maar één deel van de artistieke koek van deze rasechte Gentenaar.

DRÉ POPPE

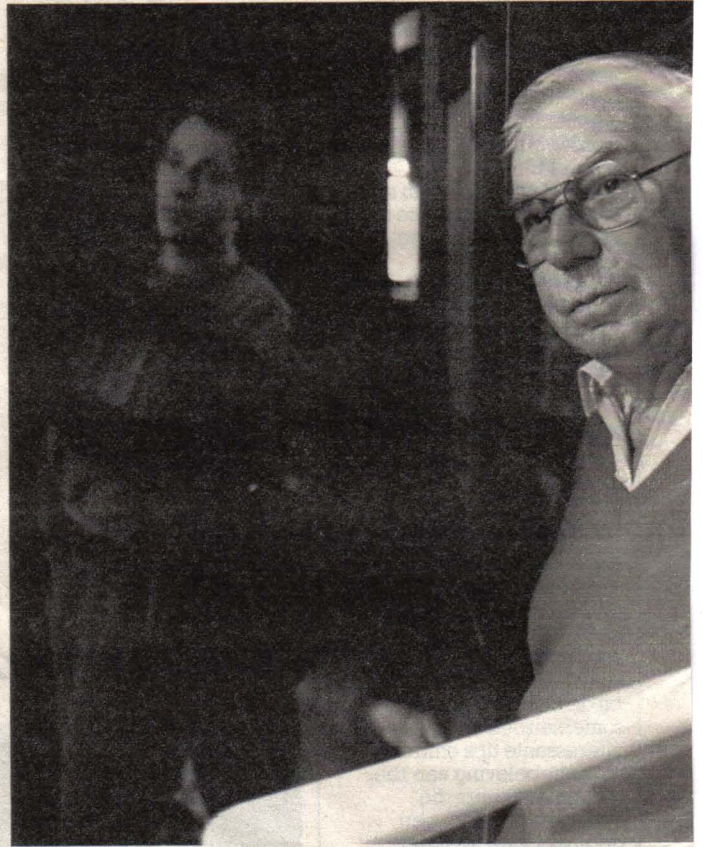
DRÉ POPPE : HOE LANGER HET GELEDEN IS, HOE ERGER HET WEEGT

door Walter De Meyere

De oprichting van Studio '50 en het eerste directeurschap van het NTG staan op zijn naam, ook al hebben deze twee geesteskinders een wrange nasmaak achtergelaten. Het laatste luik van deze artistieke duizendpoot bevat de realisatie van «Klein Londen, klein Berlijn», dat hij als bekroning van zijn TV-realizaties beschouwt. Bij een round-up-gesprek met «den Dree» blijkt dat de Gentse toneellittekens meer blijven nazinderen dan alle overige artistieke prestaties. In Arca en bij het NTG zien ze hem al jaren niet meer.

Met een enorme zin voor precisie, die voor alle medewerkers al legendarisch is, blikt Dré Poppe terug op de beginjaren van het Gentse Arca-teater. «De Gentenaar is altijd verbitterd geweest wegens het feit dat na de Tweede Wereldoorlog het eigen gezelschap verdwenen was. Ik was toen lesgever toneelgeschiedenis aan de

Toneelschool en daar groeide de idee om met de leraars en afgestudeerden een groep te vormen. Ik had een hekel aan het feit dat al die goede elementen zich versnipperden in de amateurgezelschappen. Toen Walter Eysselinck in de klas kwam, is onder zijn impuls de definitieve start gezet. Samen met hem waren er nog Rudi Van Vlaenderen, Roger De

Wilde, Hilde Pée en ik. Oorspronkelijk zouden we ons "De onder de twintigers" noemen, maar aangezien ik er al 28 was, schakelden we over naar "De onder de dertigers". Uiteindelijk werd het "Studio '50".

«Ik ben jaren animator geweest van het Arca-gezelschap. Het woord "directeur" vond ik niet geslaagd en "leider" riep enkele onzalige herinneringen op uit de voorbije oorlog. Trouwens de grote sterkte van Arca was dat alles in kollektiviteit gebeurde. Ik heb Arca verlaten toen ik TV-realizator werd in 1960, maar ik bleef wel lid van de raad van Beheer.»

«Onder het directeurschap van Jo Decaluwé is alles beginnen verwateren. Ik kon absoluut niet akkoord gaan met zijn programmatie : producties met Kate en drs. P. pasten niet in de optiek van onze oorspronkelijke bedoelingen : experimenteel teater. Op een bepaald moment hebben we aan Decaluwé de kans gegeven om verder te doen, maar niet onder de naam "Arca". Hij

mocht de ruimte behouden en het werd NET. Maar hij heeft zich niet aan de afspraak gehouden : ik heb ook de naam NTG gelanceerd en die is blijven bestaan, zo had ook NET kunnen blijven bestaan. Sinds dat konflikt heb ik geweigerd ooit nog een voet in Arca te zetten.»

Het ergste litteken dat voor altijd een «dramatisch» spoor nalaat bij Dré Poppe is zeker zijn ontslag als directeur van het twee jaar oude NTG. «Hoe langer het geleden is, hoe erger het weegt. Ik heb er iets willen van maken en nu zie ik welk succes het gezelschap heeft. Ik heb het lef te zeggen dat ik aan de basis van dit succes lig. Ik kan er geen stap meer in zetten, het knaagt aan mij. Ik heb één uitzondering gemaakt : toen het NTG 20 jaar bestond en dit vierde ben ik met de meeste leden die erbij waren in 1965 op het podium gekomen. Veel mensen hebben me dat kwalijk genomen, maar ik wil een onderscheid maken tussen mijn gezelschap en de Raad van Beheer. Ik heb misschien één grote fout gemaakt als directeur : ik wilde het NTG

verder zetten met hetzelfde entoesiasme waarmee ik in Arca werkte. Maar het was totaal verschillend: ik werd er gekonfronteerd met een strikte regeling. Bij Arca keken we op geen uur, maar in het NTG had ik onmiddellijk af te rekenen met de vakbonden. Als we al eens een uurtje langer repeteerden omdat bv. de televisie opnames had gemaakt voor onze promotie, waren er al enkelen die dit niet namen.»

«Toen minister Van Elslande in 1963 bij de hulding van Staf Bruggen naar aanleiding van diens 70ste verjaardag zei dat Gent opnieuw een eigen gezelschap zou moeten hebben, kwamen er diezelfde avond verschillende mensen me zeggen: "Dré, dat is iets voor jou". Uit de 11 kandidaten voor het directeurschap werden er 4 geselecteerd voor de laatste ronde: Frans Roggen, Walter Eysselinck, Hugo Claus en ik. Uiteindelijk ging het nog tussen Walter Eysselinck en mij. Walter werd belast met een informatie-opdracht en ik moet eerlijk zeggen dat ik teleurgesteld was, toen ik niet

gekozen werd voor die functie. Er was vooral één man, dr. Marcel Grijpdonck, die per se "een universitair" als directeur wilde. Bovendien stond ik bekend als de moordenaar van de liefhebbersgezelschappen en iemand die niet met mensen kon omgaan.»

«Uiteindelijk werd Walter directeur in Brighton (NVDR: director of Arts Center of the university of Sussex) en werd ik de eerste directeur van het NTG. En daar ligt de basis van een bepaalde wreveld die ik tegenover de Raad van Beheer altijd heb gevoeld: ik ben directeur geworden omdat de andere het opgaf. «Toen op 9 oktober 1965 het doek opging voor het openingsstuk "Maria Stuart" kwam er een ovationeel applaus, maar toen waren er al problemen. Men verweet me dat de acteurs van andere schouwburgen op het tweede balkon hadden moeten plaatsnemen. Maar dat was mijn fout niet; beneden zat het vol met genodigden van het gemeentebestuur met hun dame.»

Dré Poppe werd na twee seizoenen ontslagen. Als reden kreeg hij te horen: «Je bent mislukt tegenover de Raad van Beheer, het gezelschap en het publiek.» Maar alles is te reduceren naar een financieel konflikt. Naast zijn wedde kreeg hij ook een winstmarge van 10 % van de inkomsten boven 900.000 frank. Maar de Raad van Beheer wist dat die som niet kon overschreden worden, aangezien ze berekend was op een gemiddelde van 125 toeschouwers per voorstelling zoals bij de KNS en de KVS. Maar het eerste seizoen was het gemiddelde zomaar eventjes: 480 toeschouwers per voorstelling. Toen na 3 producties van het tweede seizoen daarenboven bleek dat er 510 kwamen per voorstelling, kreeg Dré het mes op de keel. De winst voor hem bedroeg nu 6 % van de som boven de... 3 miljoen frank. Dré weigerde dit nieuw kontrakt te ondertekenen en hij werd ontslagen. De voorzitter van de Raad van Beheer wilde nog zijn gezicht redden, nodigde Poppe bij hem thuis uit en vroeg hem letterlijk ("En dat moet je zeker schrijven" eist Dré):

«Het zou sympatiek zijn mocht je tijdens de volgende vergadering van de Raad van Beheer het woord vragen en zeggen: Mijne Heren, ik vind dat ik te veel verdien, wil je mijn kontrakt aanpassen.» Dré weigerde, zocht een advocaat op, maar ook dat werd hem kwalijk genomen. Precies twintig jaar later kent Dré nog altijd niet de echte reden van zijn ontslag. «Voor mij zal dat hoofdstuk nooit eindigen.» Meer dan twee uren heeft Dré op 29 april de problematiek rond Arca en het NTG blootgelegd. Over zijn 86 TV-producties die hij tussen 1960-65 en 1967-87 realiseerde en zijn docentschap aan het RITCS gedurende 25 jaar was hij stukken korter. Blijkbaar zijn

«Voor mij zal dat hoofdstuk nooit eindigen.»

die probleemloos voorbijgeleden. De dag ervoor was het 1000ste shot van «Klein Londen, klein Berlijn» gevierd en er moesten er nog zeker 500 volgen. Het zou ons te ver leiden alle TV-realizaties door te nemen, als je bedenkt dat hij zelfs nog 4 afleveringen van «Schipper naast Mathilde» live geregisseerd heeft. Toch vermelden we enkele artistieke beklijvers: De week van de kapiteins, Place Sainte-Catherine, Lente, Er is een mens verdronken, De burgemeester van Veurne en Charelke Dop. Over zijn jongste realisatie die waarschijnlijk vanaf september '88 op het scherm komt is Dré heel entoesiast. «De samenwerking met scenarist Rudy Geldhof verloopt uitstekend. Mocht ik nog jong zijn dan zou ik zeker nog heel veel met hem werken. Het voordeel bij deze productie was dat ik vlugger betrokken werd bij het scenario. Als Rudy bijvoorbeeld zag na een drietal afleveringen hoe ik bepaalde overgangen maakte, dan schreef hij ze

vanaf de vierde aflevering in die optiek.»

Toch was die productie niet de levensdroom van Dré Poppe. «Een paar jaar geleden begon ik aan het einde van mijn carrière te denken en dan zegt men wel eens: "Je mag nu doen wat je wil". Mijn levensdroom is altijd geweest, "Het leven van Rozeke Van Dalen" van Cyriel Buysse te maken. Maar in die periode zaten we ook met "Hard Labour", waarin een paar scènes voorkomen die overlappend werken met dit werk van Buysse. Uiteindelijk werd geopteerd voor een oorspronkelijk scenario van Rudy. Het eerste shot was op 30 september vorig jaar, het laatste op 29 juli dit jaar. Het gaat niet zozeer over de tegenstelling wit-zwart tijdens de oorlog, maar over herkenbare families met de oorlog als achtergrond. Er wordt niet duidelijk geponeerd: dat is een slechte en dat is een goede.»

Over zijn bezigheden tijdens zijn pensioen wil Dré weinig kwijt. «Iedereen zegt dat ik het niet zal uithouden elke dag thuis te zitten. Maar ik zeg gewoon: ik weet het niet, laat me uitscheiden, geef me 2 of 3 maanden om ervan te genieten en als ik het niet kan uithouden geef ik wel een seintje. Ik weet dat ik op de BRT nog af en toe zou kunnen werken, bijvoorbeeld als mentor van jonge regisseurs.»

Als Dré ons 's avonds uitwuijt, roept hij nog: «Je moet in je titel niet vermelden dat "den ouwen" al 65 jaar is.»

Dat hebben we dan ook niet gedaan Dré, daarom staat het venenum in cauda.

Tekst: Walter De Meyere
Foto: Pit de Jonge

Paul Cammermans:

Zijn jeugdvrienden werden door de Duitsers onthoofd...

Paul Cammermans als Charley in de oorlogsserie 'Klein Londen, Klein Berlijn'. Zelf bewaart hij verschrikkelijke herinneringen aan de oorlogperiode.

PAUL CAMMERMANS werd tijdens de opnamen van de tv-serie 'Klein Londen, Klein Berlijn' vaak herinnerd aan zijn eigen belevenissen in die verschrikkelijke oorlogstijd. Samen met honderdduizenden landgenoten moest hij als 19-jarige vluchten naar Frankrijk. Nooit eerder vertelde hij over de oorlogsjaren, waarin zijn jeugdvrienden door Duitsers werden onthoofd en hij zelf vele malen op het nippertje zijn leven wist te redden...

Door PETER HORVERS

Ik heb vreselijke dingen gezien en meegemaakt in de oorlog,' zegt **PAUL CAMMERMANS**. De Vlaamse acteur, nu te zien als Charley in de serie *Klein Londen, Klein Berlijn*, was 19 jaar toen in mei 1940 de Duitsers Nederland en België binnenvielen. De vijf verschrikkelijke jaren die volgden, staan hem op het netvlies gebrand. 'Ik studeerde aan de kunstacademie in Gent. Toen de oorlog uitbrak, kwam er een bericht van onze regering dat alle mensen tussen de 18 en 35 het land moesten verlaten, naar Frankrijk, om niet in handen te vallen van de Duitsers. Het gevolg was een enorme chaos op de wegen. Honderdduizenden gingen tegelijk op weg naar Frankrijk. Rijdend, fietsend, lopend. Wie met de auto ging, reed tot de benzine op was. Onderweg zag je de mooiste wagens langs de kant staan. Je kon ze zo nemen, maar wat kon je ermee aanvangen? In Frankrijk was je veilig, werd gedacht, want zo ver zouden de Duitsers toch niet komen... Maar ja, ze sneden erdoor als door de boter! In Frankrijk waren we als vluchtelingen niet welkom. Het was net alsof wij de verraders waren, die de Duitsers doorlieten. Bij de Franse grens lag een stapel fietsen van wel acht meter hoog. Gooi je fiets er maar bovenop, werd gezegd. We zouden met de trein verder, maar die bleek niet te gaan. Iedereen weer terug om zijn fiets te pakken. Je eigen fiets vond je niet meer, dus je pakte er maar een. Vervolgens fietstend Frankrijk in.

'Overal brandende tanks, waar dode soldaten uithingen, het was vreselijk!'

Daar waren de wegen overspoeld met Franse vluchtelingen, op weg naar het zuiden. Zij hadden de Eerste Wereldoorlog meegemaakt en wilden dat niet nog eens beleven. Er was nergens iets te krijgen. Niets functioneerde. Je leed dus honger. Als je een slagerij zag, trok je met een hele groep naar binnen. De een be-

stelde wat, de ander pikte het gewoon. Je propte je zakken vol, want je moest toch in leven zien te blijven. Onderweg vonden veel bombardementen plaats en overal werd met mitrailleurs gemaaid. Er vielen dan ook talloze slachtoffers. Bij Rijssel passeerde je wegen waar gevechten hadden plaatsgevonden. Er stonden brandende Franse tanks waar dode

soldaten uithingen. Het was de 17de mei. Het was bloedheet en al die lijken waren opgezwollen. Vreselijk om te zien!

We passeerden ook een slijterij, waar mensen bezig waren alles naar buiten te slepen. In de kelder stonden 10.000 liter-vaten met wijn. Voor een paar liter wijn trokken ze de stoppen eruit en de rest lieten ze zo weglopen. De idiotie van mensen. Overal zag je etalagepoppen zonder kleren. Uiteindelijk zijn we met vijf jongens van mijn dorp in Bretagne beland. Daar zagen we opeens vreemde soldaten. Dat bleken de Duitsers te zijn, die ons hadden ingehaald! Waarop

'Hoe ik de oorlog overleefde'

Paul Cammermans tijdens de oorlogsjaren, waarin zijn vrienden werden onthoofd door de Duitsers.

we besloten terug naar huis te gaan. Toen ik even mijn fiets tegen een muurtje zette om een plas te doen, werd die gestolen. Lopend ben ik verder gegaan.

Onderweg was je bang voor controle door Duitsers. Je had van die patrouilles en wist niet wat ze zouden doen. Zouden ze schieten?

Ik kwam langs een bedrijf waar mensen met kisten op de schouders naar buiten kwamen. Het bleek een kaasfabriek te zijn, vol kaasjes die nog moesten gisten. Maar iedereen propte zijn zakken vol. Ik haalde al mijn spullen uit de rugzak en propte die vol kaasjes, want ik rammelde van de honger. 's Avonds heb ik geprobeerd ervan te eten. Maar het smaakte afschuwelijk. Ik heb alles zo weggegooid.'

Ter dood veroordeeld en onthoofd...

Na veel omzwervingen kwam de jonge Paul terug in zijn geboorteplaats Berlare. 'Het was intussen al september en ik hoorde dat enkele vrienden van me bij *De Witte Brigade* waren gegaan. Dat was een Belgische verzetsbeweging. Ze deden nog weinig, maar organiseerden zich tegen de Duitsers. Je wilde namelijk ergens bijhoren, zonder dat je er het gevaar direct van inzag. Een week later zou ik me er dan ook bijgevoegd hebben. Maar op een ochtend werden we gewaarschuwd: Maak dat je wegkomt! Twee jongens werden van hun bed gelicht en opgesloten in de gevangenis. Later werden ze overgebracht naar Duitsland. In Keulen werden ze ter dood veroordeeld en onthoofd! Vanwege hun deelname aan het verzet.'

Het waren jongens met wie ik was opgegroeid, naar school ging en op straat had gespeeld. Nu zijn ze helden en in ons dorp zijn enkele lanen naar hen vernoemd. Maar na hun arrestatie had ik voor mijzelf uitgemaakt: Nooit meer zoiets. Pas door dat voorval werden mijn ogen geopend en besepte je de draagwijdte van je daden. Andere jongens zijn later, om weg te komen, in Frankrijk gaan werken aan de Atlantik Wal bij ondernemers die collaboreerden.

Zelf was ik verzeild geraakt in het theatermilieu. In Brussel draaide een

revue waarvoor koorzangers werden gevraagd. Ik werd aangenomen. Na verloop van tijd adviseerden ze me een toneelstudie te volgen aan het conservatorium. Een leraar daar was directeur van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg en die vroeg me voor zijn gezelschap.

Omdat theater cultuur was, had je een vrijstelling voor werk in Duitsland en kon ik blijven. Anders moest je onderduiken en dat was niet zonder gevaar. Maar begin '44 moest ik toch naar Duitsland. Met een klein gezelschap moesten we toneelspelen voor Vlaamse arbeiders, die daar werkten. Zo reisden we door heel Duitsland.

Dat was een verschrikking. Het ene bombardement na het andere. Elke nacht moesten we ons bed uit vanwege het luchtalarm. Dan moest je je koffer pakken en naar een schuilplaats. In Berlijn stroomden duizenden naar de ondergrondse. Na enkele uren kon je terug naar huis. Maar je lag amper in bed, of er was weer alarm. Die aanvallen kwamen in golven en waren bedoeld om niemand rust te gunnen.

Treinen moesten onderweg stoppen wegens bombardementen. Dan moest je snel uitstappen. Op den duur werd je zó fatalistisch, dat je dacht: Alarm of niet, ik blijf in bed. Of het moest te erg worden... Dat heb ik in Bremen meegemaakt, toen er geen vooralarm was. Ik sliep in een klein, oud hotel toen de bommen begonnen te vallen. De ruiten en deuren sprongen eruit. Ik rende als een gek naar de kelder. In de hele straat was geen deur of raam meer heel. Op het dak van het hotel zag je een kwart van heel Bremen branden. In Oberhausen, waar een synthetische benzinefabriek was, logeerde ik in een afgeleefd hotelletje toen het alarm kwam. De deuren en ramen vlogen eruit. Ik naar de kelder. Daar zaten burgers en soldaten. Die laatste waren nog het bangst. Omdat ik laat was en de deur van de schuilkamer al dicht zat, kon ik er bijna niet

meer in. Op een haar na was ik er toen geweest...

In de buurt van Dusseldorf moesten we slapen in een barak, die vol met troep en steenkolen lag. Iedereen vroeg een andere slaapplek. 's Nacht kwam een bombardement. Van die ene barak was niets meer over. Als je daar had geslapen...' De acteur krijgt kippevel als hij eraan terugdenkt.

Hij vervolgt: 'Bij fosforbombardementen liepen mensen als levende fakkels rond. Ze werden onder het zand en water geduwd om hen te blussen. Maar zodra ze weer boven water kwamen, begonnen ze opnieuw te branden. Afschuwelijk, je hebt er geen voorstelling van,' verzucht de acteur.

En als je die steden zag... Hele steden waren weggevaagd. In juli '44 mochten we terug naar België. Toen heb ik gezegd: *Nooit meer naar Duitsland!* Ik ben toen ondergedoken. Tot ik half augustus even ging kijken bij de schouwburg in Brussel. Op de terugweg werd ik aangehouden en opgepakt. Maar ook toen heb ik geluk gehad...

Ik vertelde over mijn werk als acteur in Duitsland en zei bezig te zijn een nieuw stuk in te studeren. Zodoende kreeg ik vrijstelling voor drie maanden. De Duitsers voelden wel aan dat het flauwekul was, want drie weken later al, op 3 september, werd Brussel bevrijd. Maar ik was gered. Zo heeft mijn leven vaak aan een zijden draad gehangen.

In mei 1945 was ik terug bij het theater en ging op toernee door Duitsland langs de Belgische soldaten. In juli kwam ik in een stadje, dat ik uit de oorlog kende. Een lieflijk plaatsje van zo'n 40.000 inwoners. Toen ik het terugzag, was er geen huis meer heel. Als je op een stoel ging staan, keek je over het hele stadje heen. Overal zag je brandende kaarsen. Er waren 22.000 mensen gedood na het Ardenen-offensief.'

Paul Cammermans: 'Veel later na de oorlog hebben ze me aangeboden als acteur in Duitsland te komen werken. Ik kreeg een aanbod van een beroemd Duits gezelschap. Maar geen haar op mijn hoofd, die daar aan dacht na alles wat ik er in en kort ná de oorlog heb meegemaakt. Ik heb er te veel nare herinneringen...'